

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste Instituut
Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika õppekava

Terje Lihtsa

Maaomavalitsuse sotsiaaltöötaja ametiidentiteet
Magistritöö

Juhendaja: PhD Judit Strömpl

Tartu 2018

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töös kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Terje Lihtsa

20.05.2018

Abstract

Professional identity of local government social worker

The master's thesis addresses the topic of professional identity of social workers. Through this work, the author aims to understand the social workers' concept of their line of profession and how they define themselves in their work. The focus is put on the social workers who work in rural areas at the local municipalities deriving from the fact that the author is also one of them.

In relation to the image of a social worker, some confusion might be perceived in society. When talking to social workers working in a local government of Estonia, the author is aware how important, useful and valued they are to the local community. Their words have significance and their opinion matters. Nevertheless, a line of people from other professions dictate the operational guidelines to social workers and in making decisions and planning development, the opinion of social workers is often disregarded.

Based on the afore mentioned, **the research problem of this thesis** is that the local government social workers' concept of their line of profession and professional identity of social work has not been researched enough in Estonia.

The aim of the thesis is to analyze the interpretation of local government social workers' on their professional identity.

In order to achieve the aim of the thesis the following research questions have been proposed:

- How do the local government social workers regard their own profession?
- How do the local government social workers describe their own profession?
- Whom do the local government social workers cooperate with and how do they describe the cooperation?
- What influences the development of a professional identity of local government social workers in their own opinion?
- How do local government social workers feel themselves in their profession?

The thesis is divided into three parts. In the first part, the theoretical approaches of social work and identity have been studied. In order to give meaning to social work, an overview of social work, of its particular features in Estonia has been made and social work of local government examined. In relation to identity, it has been aimed to define what can be considered an identity, what is considered an professional identity and how the identity of a social worker in a local government can be affected by cooperation (or lack of it) and reflection (as an important notion related to cooperation). At the end of the first part, the author will make a short overview of research done earlier on the topic and will propose a research problem for the thesis.

In the second part of the thesis the sample and collection of data is described and the data analyzed in order to obtain results for the thesis. The thesis ends with conclusions and recommendations made.

Keywords: professional identity, social worker, local government, cooperation, qualitative research

Sisukord

Abstract	3
Sissejuhatus	8
1. TEOREETILINE RAAMISTIK JA PROBLEEMIPÜSTITUS	11
1.1. Sotsiaaltöö	11
1.1.1. Sotsiaaltöö määratluste mitmekesisus.....	11
1.1.2. Sotsiaaltöö definitsioon.....	15
1.1.3. Sotsiaaltöö Eestis	18
1.1.4. Sotsiaaltöö maaomavalitsuses.....	21
1.2. Identiteet.....	23
1.2.1. Identiteedi olemus	23
1.2.2. Identiteedi konstrueerimine.....	26
1.2.3. Sotsiaaltöö ametiidentiteet	29
1.2.4. Koostöö sotsiaaltöös	32
1.2.5. Refleksioon	33
1.3. Ülevaade läbiviidud uuringutest.....	34
1.4. Probleemipüstitus	36
2. METOODIKA	39
2.1. Andmekogumismeetod.....	39
2.2. Uurimistöö valim.....	39
2.3. Andmeanalüüsi meetod	42
2.4. Uurija refleksiivsus ja eetilised põhimõtted	43
3. TULEMUSED JA ARUTELU	44
3.1. Miks minust sai sotsiaaltöötaja?	44
3.1.1. Eriala valik	44
3.1.1.1. Eeskuju mõju ja soov teha sotsiaaltööd	44
3.1.1.2. Soov muutuste järele.....	45
3.1.1.3. Lähtumine oma heaolust.....	45
3.1.1.4. Suhtlemisoskus	46
3.1.1.5. Kohalike olude ja inimeste tundmine	47

3.2.	Haridus	48
3.2.1.	Praktika vajab juurde üha uusi teadmisi.....	48
3.2.2.	Teadmised toetavad tööalast arengut	49
3.2.3.	Akadeemiline haridus on vajalik.....	49
3.2.4.	Teadmiste seostamine töökogemustega	50
3.2.5.	Praktikast ja kogemustest õppimine.....	51
3.2.6.	Raske töö vajab teadmisi.....	52
3.3.	Ametiidentiteeti toetavad teemad	54
3.3.1.	Sotsiaaltöötaja ise.....	54
3.3.1.1.	Positiivne hoiak ja empaatia	54
3.3.1.2.	Inimesest lähtumine ja suhtlemisoskus.....	55
3.3.1.3.	Hirm bürokraatlikuks ametnikuks muutumise ees.....	55
3.3.1.4.	Kogukonna liige ja usaldus.....	57
3.3.1.5.	Kõik tunnevad kõiki.....	59
3.3.1.6.	Tööalast juhendamist vähe.....	59
3.3.1.7.	Vaja esinemisvõimalusi	60
3.3.1.8.	Optimism ja huumorimeel	61
3.3.1.9.	Palju tööd, vähe palka	62
3.3.2.	Takistused mis häirivad tööd	62
3.3.2.1.	Ajapuudus	62
3.3.2.2.	Piiride vajalikkus	62
3.3.2.3.	Teenuste puudus	63
3.3.2.4.	Võimukad teised ja toetuse puudumine	63
3.4.	Muutused maapiirkonna sotsiaaltöös	64
3.4.1.	Muutused töös	64
3.4.2.	Muutused rollides.....	67
3.4.3.	Sotsiaaltöö rohkem kabinetis ja bürokraatia suurenemine.....	68
3.5.	Koostöö	69
3.5.1.	Maapiirkonna sotsiaaltöötajate koostöökogemused.....	70
3.5.1.1.	Koostöökogemused kolleegidega	70
3.5.1.2.	Üksi.....	71
3.5.1.3.	Meeskond.....	71

3.5.1.4.	Kolleegid on olulised	71
3.5.1.5.	Koostöökogemused teiste erialade esindajatega.....	73
3.5.1.6.	Koostöö toimib	74
3.5.1.7.	Koostöö ei toimi.....	74
3.5.1.8.	Koostöö töökaaslastega.....	75
3.5.1.9.	Hea koostöö	76
4.	Järeldused.....	78
4.1.	Soovitused	84
	Kokkuvõte	86
	Kasutatud allikad.....	89
	Lisa 1. Intervjuu küsimuste kava.....	95
	Lisa 2. Temaatilised võrgustikud	96

Sissejuhatus

Käsitlen oma magistritöös sotsiaaltöötajate ametiidentiteedi teemat. Mul on soov mõista uurimuse abil sotsiaaltöötajate käsitusi oma erialast ja iseenda määratlemisest oma töös. Keskendun oma uurimuses maapiirkonna kohalikus omavalitsuses töötavale sotsiaaltöötajale, kuna olen ka ise üks nende hulgast.

Olen oma igapäevases töös tundnud suurt puudust kolleegi olemasolust, kellega tööalaseid arutelusid pidada ja oma tööd mõtestada, kelle kaudu näha iseennast ja oma tööd kõrvalt. Kuigi mul on olnud päris head suhted kolleegidega teistest omavalitsustest, kellega saab vajadusel tööga seotud muredest rääkida ja olen võimalikult palju teinud koostööd ka teiste erialade spetsialistidega, olen siiski sageli pidanud tundma end oma töös üksi. Just rasketes olukordades ja pingelistel aegadel olen tundnud vajadust kolleegidega „asju arutada” ja tööalastel teemadel diskuteerida. Oluliseks siinkohal pean sõna „kolleegid”, sest sellist arusaamist ja ühtemoodi mõtlemist olen tundnud vaid teiste omavalitsustes töötavate sotsiaaltöötajate hulgas. Meie sõnavara, arusaamad, probleemide nägemine ja isegi töömured ja -rõõmud on sarnased.

Asusin omavalitsuse sotsiaaltöötajana tööle, mil olin alles omandamas sotsiaalalast kõrgharidust ja kuigi omasin hulgaliselt kogemusi oma varasemast tööelust ja olin läbinud mahukaid sotsiaalvaldkonda käsitlevaid koolitusi, tundsin sageli just raskete juhtumite puhul end ebakindlana. Õppejõudude juhendamisel harjutasime ülikoolis teoreetiliste teadmiste seostamist situatsioonide ja juhtumitega praktilises töös ja arutlesime neid oma kursusekaaslastega. Seetõttu pean oluliseks probleemolukordades kolleegidelt teise vaatenurga saamist ka hiljem, peale ülikooli lõpetamist, sest ühised väärtused koos lugude läbi rääkimisega annab uue teadmise ja seob omavahel ühtehoidvamaks grupiks. Oluliseks pean seejuures ka lihtsat ärakuulamist, peegeldamist ja probleemse olukorra ümbersõnastamist inimese poolt, keda võib usaldada.

Olen tundnud seda head tunnet, mida on võimalik kogeda kolleegidega koos olles. Meie jutud on omavahel mõistetavad ja nagu ütles üks minu intervjuueeritav, käivad sotsiaaltöötajate omavaheliste juttudega alati kaasas „nali ja naer” ehk selline huumor,

mida „teised” inimesed sageli ei mõista. Tööteemalistest vestlustest koolikaaslaste ja kolleegidega olen saanud kindlustunnet ja innustust oma ametis tegutsemiseks.

Erinevad kogemused oma valdkonna kolleegide, töökaaslaste ja teiste sotsiaaltööga seotud erialade inimestega kujundasid minus arusaama sotsiaaltöö suurest vajalikkusest oma piirkonna inimeste elu edendamisel, samas aga ka suhteliselt nõrgast positsioonist ühiskonnas. Kas see aga nii on ja kuidas on võimalik sotsiaaltöö positsiooni tugevdada vajas läbimõtlemit. Üheltpoolt on just sotsiaaltöötaja see, kelle poole vaadatakse ja kellelt oodatakse reageeringuid, lahendusi ja teadmisi inimestega seotud erinevate murede puhul. Teisest küljest aga jääb sotsiaaltöötaja „hää” nõrgaks, mistõttu tuleb neil osata oma töösse kaasata „õigeid” inimesi, kelle arvamuse loeb, sest sotsiaaltöötajal endal tuleb muidu rohkem tõestada ja selgitada.

Sotsiaaltöötaja kuvandiga seoses võib ühiskonnas märgata mõningast segadust. Kui rääkida maaomavalitsuses töötavast sotsiaaltöötajast, siis tean kui oluline, vajalik ja hinnatud ta kohalikule kogukonnale on. Tema sõnal on kaalu ja tema arvamus loeb. Siiski dikteerivad mitmete teiste erialade inimesed sotsiaaltöötajatele tegutsemisjuhiseid ja otsuste ning arengute planeerimisel jäetakse sotsiaaltöötaja arvamus sageli arvestamata.

Tartu Ülikooli magistriõpingute ajal kujunes mul arusaam, et see teadmine kuidas oma töös tunnevad ennast teised maaomavalitsuste sotsiaaltöötajad on vajalik mulle endale, aegajalt tekkiva ebakindluse mõistmiseks ja oluline ka teistele sotsiaaltöötajatele. Seetõttu otsustasin ma tegeleda maaomavalitsuses töötava sotsiaaltöötaja ametiidentiteedi uurimisega.

Minu töö uurimisprobleemiks on, et Eestis ei ole piisavalt uuritud maapiirkonna sotsiaaltöötajate käsitusi oma ametist ega sotsiaaltöö ametiidentiteeti. Uurimuse eesmärgiks on analüüsi kaudu esitleda maapiirkonna kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötajate ametiidentiteedi avaldumist selles, millest nad räägivad oma tööst. Tunnen huvi millisena näevad sotsiaaltöötajad oma tööd maaomavalitsuses ja iseennast selles töös, kellega nad teevad koostööd ja kuidas kirjeldavad seda, mis mõjutab

ametiidentiteedi kujunemist maaomavalitsuste sotsiaaltöötajate endi hinnanguil ja kuidas maaomavalitsuste sotsiaaltöötajad end oma ametis tunnevad.

Minu uurimus jaguneb kolmeks osaks. Esimeses osas vaatlen teoreetilisi käsitlusi sotsiaaltööst ja identiteedist. Sotsiaaltöö mõtestamiseks teen ülevaate sotsiaaltööst, selle eripäradest Eestis ja maaomavalitsuses. Identiteediga seoses püüan määratleda, mida peetakse identiteediks, mida ametiidentiteediks ja kellega sotsiaaltöötaja teeb koostööd ja kuidas mõjutab koostöö (või selle puudumine) sotsiaaltöötajat ja tema ametiidentiteeti. Esimese osa lõpus tutvun teemasse puutuvate varasemate uuringutega ja püstitan oma uurimuse jaoks vajaliku uurimisprobleemi.

Oma uurimistöö teises osas kirjeldan andmestiku kujunemist. Analüüsiv osa tööst on struktureeritud vastavalt temaatilises analüüsis esile tulnud kategooriatele ja neis sisalduvatele teemadele. Uurimuse viimases peatükis arutlen olulisematel teemadel, toon välja järeldused ja soovitused.

Töö valmimise eest soovin eelkõige tänu avaldada intervjuudes osalenud sotsiaaltöötajatele, kes oma tihedas töögraafikus leidsid aega intervjuudes osalemiseks ja aitasid mul uuritavat teemat avada. Suurim tänu minu juhendajale Judit Strömplile, abistavate nõuannete ja kannatlikkuse eest töö valmimisel. Tänan ka Marju Selga abistavate kommentaaride ja heade soovitude eest ning olen väga tänulik oma perele, nende kannatlikkuse ja mõistmise eest ja õpingukaaslastele, kelle usk minusse ja pidev tugi olid suureks abiks uurimuse valmimisel.

Märksõnad: ametiidentiteet, sotsiaaltöötaja, kohalik omavalitsus, koostöö, kvalitatiivne uurimus.

1. TEOREETILINE RAAMISTIK JA PROBLEEMIPÜSTITUS

1.1. Sotsiaaltöö

1.1.1. Sotsiaaltöö määratluste mitmekesisus

Käesolevas peatükis keskendun sotsiaaltöö määratluste paljususele, võttes tähelepanu alla sotsiaaltöö kutseala mitmekesisuse.

Thompson (2015) on nimetanud sotsiaaltööks selle, mida teevad sotsiaaltöötajad ja mille mõistmiseks on olemas mitmeid erinevaid määratlusi. Cree (2003: 3) selgitab, et peaaegu võimatu on leida sellist universaalset lihtsat sotsiaaltöö määratlust, millega kõik tõenäoliselt nõustuksid. Samale järeldusele jõudnud Asquith, Clark ja Waterhouse (2005) on leidnud, et pole võimalik kindlaks määrata seda, mida kujutab endast sotsiaaltöö, milline peab olema sotsiaaltöötaja, millised oskused ja teadmised peaksid sotsiaaltöötajal olema, milline koolitus ja haridus sobib sotsiaaltöötajale või mis eristab sotsiaaltööd teistest elukutsetest. Ka Ewjik ja Wilken (2016: 5) räägivad arvukatest erinevatest vaadetest ja arvamustest sotsiaaltöös, kus oma mõju on uurijate isiklikel ja professionaalsetel seisukohtadel. Määratluste paljusus toob välja sotsiaaltöö keerukuse ja mitmekesisuse.

Nii nagu ei ole kindlat sotsiaaltöö määratlust, ei ole sotsiaaltöötajale pakkuda töö tegemiseks kindlaid ettevalmistatud lahendusi. Sotsiaaltööd on kirjeldatud kui sotsiaalselt konstrueeritud tegevust, mille käigus tuleb vastavalt olukorrale töötajal endal leida sobivad meetodid. Selle tõenduseks kirjeldab Payne (2005), toetudes Bergeri ja Luckmanni sotsiaalkonstruktivistlikule teooriale, inimese käitumist juhtivast teadmisest teda ümbritsevast „reaalsusest“ ja kuna kujutus reaalsusest on inimestel erisugune, jõutakse erinevates sotsiaalsetes protsessides vahetatud teadmiste kaudu (ehk siis sotsiaalse konstrueerimise abil) ühisele arusaamisele, kuidas asjad peavad olema ja kujunevad kokkulepped ühiseks sotsiaalseks käitumiseks. Sotsiaaltöötajatel tuleb arvestada iga inimesega seotud erineva olukorra ja suhetega, mistõttu loovad nad vajaminevad sotsiaaltöömudelid oma igapäevase praktika käigus ise. Thompson (2015: 16) toobki välja kuidas sotsiaaltöö tegemise käigus leitakse vajalikud vastused ja töötatakse välja vajalikud meetodid ning neid konstrueeritakse sobivaks vastavalt

konkreetssele olukorrale. Siia juurde lisab Webb (2015) veel need erinevad vaated ja tõlgendused, mida esitavad teised erialaga seotud inimesed, kes selles valdkonnas toimetavad – praktilist tööd tegevate sotsiaaltöötajate kõrval ka teoreetikud, uurijad ja poliitikate kujundajad.

Kuna sotsiaaltöö praktika kujuneb välja paljude erinevate tegurite olemasolul, kus iga olukord on erinev, takistabki see kõik ühese määratluse leidmist. Mis toob endaga kaasa selle, et sotsiaaltööd ei tunnistata kui terviklikult väljaarendatud eriala (Sirotkina, van Ewijk, 2010). Lähtudes sotsiaaltöö põhiväärtustest tehakse sotsiaaltööd seal, kus on inimesed oma muredega, on lai „tööpõld” ja selle töö tegemiseks pole võimalust kindlapiiriliseks keskkonnaks. Mõtlen siinjuures ühte konkreetset hoonet, nagu on selleks võimalus näiteks pedagoogi või arsti töös. Sotsiaaltööle on iseloomulik suur vajadus suhelda ja teha parimate lahenduste leidmiseks koostööd paljude teiste erialadega. Wilken ja van Ewijk (2016: 41) on välja toonud, et sotsiaaltöö ei ole suletud elukutse, nagu näiteks meditsiinierialad, vaid selle piirid on avatud kõigile teistele ümbritsevatele ja sotsiaaltööga seotud elukutsetele. Millest lähtuvalt võib näha nende teiste erialade võimalust mõjutada sotsiaaltööd rohkem, kui sotsiaaltöö saaks seda teha nende puhul.

Arusaama sotsiaaltööst mõjutab veel see, et kes, kuidas ja mil määral sellest räägib. Näiteks omavaheline suhe nende teiste seotud erialade esindajatega – milles näevad teiste erialade esindajad sotsiaaltöötaja rolli, mida nad sotsiaaltöölt ootavad ja kuidas vastab sotsiaaltöötaja neile ootustele (Strömpl, 2018). Samuti see, kui oluliseks peetakse sotsiaaltöötajat oma töökoha organisatsioonis ja kui palju on seal tema sõnal kaalu. Siin on erinevus selles, kas sotsiaaltöötaja on oma organisatsioonis ainuke valdkonna esindaja või on neid seal rohkem. Vastavalt millele on siis võimalus kaalukamaks või vähem kaalukamaks sotsiaaltöö seisukohtade ja arusaamade esitlemiseks.

Erinevatest määratlustest rääkides toob Cree (2003) sotsiaaltööle iseloomulikuna välja veel paljude konkureerivate ja vastuoluliste diskursuste olemasolu, mis ühinedes mingil kindlal ajahetkel määravad erinevates kontekstides, mida inimesed asjadest teavad, mida räägivad ja mõtlevad. Diskursust võib seejuures selgitada Levini (2009) abil, kes rääkis sellest kui paljude osalejate poolt keele kaudu kujundatud ja levitatud ühiskondlikku

nähtusest. See tähendab, et sotsiaaltöö praktika on samaaegselt ja pidevalt erinevate ideoloogiate ja nendega seotud diskursuste mõju all, lisades Asquith jt (2005) poolt seotuse sellega, mida sotsiaaltöötajad ise ütlevad, et nad soovivad oma töös saavutada ja mida nad suudavad saavutada neis organisatsiooniliste piirangute raamides, milles nad igapäevaselt tegutsevad.

Üldteada on inimühiskonda iseloomustav pidev areng ja muutumine. Kuna sotsiaaltöö on otseses seoses ühiskonnaprotsessidega, on vaja ka seda vastavalt konkreetsetele oludele pidevalt ümber mõtestada ja erinevatele sihtrühmadele ning olukordadele sobivaks kohandada. Selg (2012) on nimetanud muutlikkust üheks püsivamaks jooneks, mis on sotsiaaltööle olnud omane juba selle algusaegadest alates ja üheks sotsiaaltööga seotud kesketest teemadest seda, kuidas hoida alal professiooni järjepidevust, et sotsiaaltöötajal oleks võimalus jääda erinevates kontekstides iseendaks.

Sotsiaaltöö peamiseks eesmärgiks peetakse inimeste toetamist nende sotsiaalses toimimises ja ühiskonnaelus osalemises. Van Ewijk ja Wilken (2016: 5) on sotsiaaltöötajat võrrelnud kunstnikuga, kes oma meisterlikkuse omandab alles töö käigus, mis tähendab, et kogu oma tööelu vältel õpib sotsiaaltöötaja kogemustest. Nad kirjutavad, et kuna oma töös sõltub sotsiaaltöötaja sotsiaalse keskkonna võimalustest ja nende inimeste võimetest, mõistmisest ja tahtest, kellega ta tegeleb, on seetõttu usaldus, usaldusväärsus ja suhtlemisoskus sotsiaaltöös üliolulised.

Määravalt oluline on sotsiaaltöö praktikutele haridus ja see kui palju või milliseid teadmisi on omandatud. Van Ewijk ja Wilken (2016: 5) räägivad sotsiaaltööst kui akadeemilisest distsipliinist ja professionaalsest tegevusalast, näevad sotsiaaltööd teadusel põhineva elukutsena, kus sotsiaaltöötaja ühendab oma töös teoreetilised teadmised ning praktilise tarkuse.

Kõrgkoolis õppides omandab sotsiaaltöötaja teadmisi ja harjub analüüsima oma tugevusi ja nõrkusi, mis kõik koos arendab erialast pädevust ja vastutuse võtmist professionaalse kasvu eest (Tamm, 2010: 72). Haridus annab praktikule hea teoreetilise baasi oma töö mõistmiseks ja selles tulemuslikumaks toimetamiseks. Pidades tulemuslikkuse all silmas

nii konstruktiivsus protsessis kui ka sotsiaaltöötaja enda kui teda ümbritsevate töös oluliste inimeste (kliendid, kolleegid, siduseralade esindajad jm) rahulolu (Tamm, 2010). Tooksin siia näitena eluilmakesksest teooriast lähtuva vaate, mida mõistes oskab sotsiaaltöötaja näha, kuidas võib paremaid tulemusi anda kliendi kitsa ja rusuva elu ilma kliendist lähtuv laiendamine, selleks võimaluste pakkumise, mitte pidevate erinevate toetuste pakkumise kaudu. Sotsiaaltöötaja enda professionaalset elu ilma on aga võimalik laiendada vaid uutest teadmistest õppides ja neid oma praktilises töös kasutades (Selg, 2015).

Sageli tuleb sotsiaaltöötajal teha eetilist laadi otsuseid või jääb tal mingi teadmatusiga seotud sisemiste hirmude tõttu konflikti sekkumata. Seetõttu on otsuste tegemisel abiks Sotsiaalala töötaja eetikakoodeks (2005), mis võeti vastu Eesti sotsiaaltöö III kongressil 30. novembril 2005. aastal ja mida ma pikemalt käsitlen Eesti sotsiaaltööd puudutavas peatükis. Oluline on siinkohal eetikakoodeksi eesmärk – olla sotsiaalala töötajatele abiks igapäevatoos.

Selg (2009) on sotsiaaltööd kirjeldanud mitmekülgse ja vastuolulisena, kuna sel on samaaegselt nii abistav kui kontrolliv roll. Viidates Jorma Sipilä mõttele, mille kohaselt „toimib sotsiaaltöö kui argielu järjepidevust ja normaalsust alalhoidev sotsiaalne süsteem”, kirjutab Selg (*ibid*) kuidas sotsiaaltöös on vaja otsida ja leida võimalusi toetava ja kontrolliva poole ühitamiseks, et saavutada muutusi ühiskonna tasandil kui inimeste argielus.

Sotsiaaltööle on varasemalt omaseks peetud pigem indiviidile keskendumist, mida püüti leevendada peamiselt inimese elus sotsiaalse olukorra muutmisega. Tänapäeval on üha olulisem inimese heaoluks kogukonnaga seotud ressursside kasutamine, sotsiaalala uurimustele tuginemine, samuti sotsiaalpoliitika kujundamiseks planeeritavate arengutega arvestamine.

Kokkuvõtvalt võib sotsiaaltööst rääkides välja tuua selle mitmekesisust. Kuigi ei ole olemas kindlaid kokkuleppeid, mida võib lugeda sotsiaaltööks, millised on selle eesmärgid, millised on töömeetodid või kes on kliendid ja kes sotsiaaltöötaja, juhib just

mitmete erinevate määratluste olemasolu tähelepanu töö mitmekesisusele ja keerukusele. Sotsiaaltööle on iseloomulik paindlikkus, kuna ta reageerib ühiskonnas toimuvatele muutustele ja tegeleb muutustest tingitud probleemide lahendamise ja leevendamisega. Toetudes teoreetilistele teadmistele loovad sotsiaaltöötajad sotsiaaltööd oma igapäevase töö käigus, üheskoos oma klientide, kolleegide ja teiste erialade esindajatega, pidevalt kujundades oma tegevust konkreetsele kontekstile ja võimalustele. Sotsiaaltöö on inimeste jõustamise ja aitamise töö, sealjuures on sotsiaaltöötaja samaaegselt vahendajaks sotsiaalpoliitika ja klientide olukorra vahel, klientide ja teda ümbritsevate institutsiooniliste süsteemide vahel ning kliendi ja tema sotsiaalsete keskkondade (pere, töökoht, huvigrupp, naabruskond) vahel. Sellega kaasnevad sotsiaaltööga kokku puutuvatelt erialadelt tulenevad mõjud.

Käesolevast peatükist selgusid sotsiaaltöö erinevad määratlused, millega võib kirjeldada sotsiaaltöö mitmekesisust. Igapäevases praktikas avaldub mitmekesisus sageli sotsiaaltööga kaasaskäivate vastuoludena, olles mõjutatud mitmetest erinevatest sotsiaaltööväljustest ja –sisestest diskursustest, mistõttu on sotsiaaltööd võimalik mõista ainult lähtudes konkreetsest sotsiaalsest ja kultuurilisest kontekstist. Ametiidentiteedi kujunemist mõjutab kõik see, millega sotsiaaltöö tegeleb ja kokku puutub ja kuidas ametit ühiskonnas ja professionaalses kogukonnas määratletakse. Seetõttu vaatlen järgnevalt, milliseid määratlusi võib leida sotsiaaltöö defineerimisel.

1.1.2. Sotsiaaltöö definitsioon

Eelnevast peatükis kirjeldasin sotsiaaltöö määratluste mitmekesisust. Käesolevas peatükis toon esmalt välja paljude erinevate sotsiaaltöö definitsioonide olemasolu (Blom, 2004). Rahvusvahelise kirjanduse põhjal võib järeldada, et sotsiaaltöötajate ametiidentiteedi käsitlemisel lähtutakse eelkõige ühiselt kokkulepitud eriala definitsioonist. Viimase osas pole aga olema kindlaid ühiseid kokkuleppeid. Näiteks Ameerika Ühendriikides on igas osariigis oma sotsiaaltöö definitsioon, mistõttu on ainuüksi USAs kasutusel 51 erinevat definitsiooni sotsiaaltööle (Hill, Fogel, Donaldson ja Erickson, 2017). Definitsioonide paljusust tõendab sotsiaaltöö lähtumise humanismist – oluline on inimene ja tema heaolu.

Rahvusvaheline Sotsiaaltöötajate Föderatsioon (ISWF), kui ülemaailmne organisatsioon, mis tugineb sotsiaalsele õiglusele, inimõigustele ja sotsiaalsele arengule, toetab oma 126 liikmesriigi sotsiaaltöötajaid. ISWF edendab sotsiaaltööd ning rahvusvahelist koostööd läbi ühiselt väljatöötatud sotsiaaltöö ülesannete, põhimõtete, teadmiste ja praktikate. 2014. aastal võttis ISWF vastu üleilmse sotsiaaltöö definitsiooni (varasemad variandid 1982. ja 2000./2001. aastatel) ja kuna selle organisatsiooniga on liitunud ka Eesti, pidasin vajalikuks käsitleda definitsioonis kirjeldatud põhimõtteid.

Sotsiaaltöö professiooni ülemaailmne definitsioon (2014) ütleb nii: „Sotsiaaltöö on nii praktilal põhinev professioon kui ka akadeemiline teadusala, mis aitab kaasa sotsiaalsetele muutustele ja arengule, inimeste võimustumisele ja vabanemisele ning edendab sotsiaalset ühtekuuluvust. Sotsiaaltöös on tähtsal kohal sotsiaalne õiglus ja inimõigused, kollektiivne vastutus ja erinevuste austamine. Toetudes sotsiaaltöö teooriatele, sotsiaal- ja inimteadustele ning pärimusteadmistele, ärgitab sotsiaaltöö inimesi ja struktuure ületama elus ettetulevaid raskusi ning suurendama heaolu.“

Kõnealuses definitsioonis on kesksel kohal sotsiaalne õiglus ja erinevuste austamine, mis toob välja sotsiaaltöö tuginemise inimõigustele. Määratledes sotsiaaltöö abistavat rolli sotsiaalsete muutuste esilekutsumises ja arengu edendamises, ärgitab definitsioon inimesi osalema ja oma valikute eest vastutust võtma. Definitsioon kutsub üles edendama suhete loomist ja sotsiaalset ühtekuuluvust kogukonnas, tuues eraldi välja just kollektiivse vastutuse. Eelnevast lähtudes toetab definitsioon oluliselt sotsiaaltöötajate professionaalset arengut ja identiteeti.

Definitsioon näitab sotsiaaltööd praktikale põhineva akadeemilise teadusalana, luues muidu hägusale määratlemisele konkreetsemad raamid. See tähendab, et sotsiaaltöös toetutakse teooriatele, sotsiaal- ja inimteadustele, unustamata kultuurilise konteksti ja pärimusteadmiste olulisust konkreetse paikkonna inimestele. Kuna sotsiaaltöö sõltub konkreetse riigi või rahvuse ajaloost ja traditsioonidest, usust, kultuurist, majandusest ja ühiskonna igapäevasest toimimisest, on Kõre (2014) seda nimetanud ka rahvuslikuks fenomeniks, mistõttu on ka Eesti sotsiaaltöötajate ametiidentiteedi mõistmiseks vajalik nii üldiste kui ka meile omaste aluste ja ülesannete tundmine ning arvestamine.

Sotsiaaltöö ülemaailmse definitsiooni sõnastus on oma olemuselt positiivne ja sobib käsitlemiseks erinevates keskkondades (kultuuri-, sotsiaalmajanduslikes- jm). Igapäevaselt oma tööd tegeva sotsiaaltöö praktikuna tundsin definitsiooni lugedes heameelt selle üle, et selles nähakse sotsiaaltöö lähtumist praktikast, sidudes seda akadeemiliste teadmistega. See loob omamoodi usalduslikkuse ning on innustavaks praktika sidumisel tõenduspõhiste teadmiste ja uurimistulemustega. Samas toob Wilken (2016) definitsioonist esile sotsiaaltöö olemuse, mitte ainult praktilise elukutse, vaid ka akadeemilise teadusalana.

Uudsenä leidsin enda jaoks sotsiaaltöö professiooni definitsioonist võimustumise mõiste. Seni olin kohanud erinevates allikates ja harjumuspäraselt ka ise kasutanud rohkem jõustamise mõistet. Need mõisted tunduvad sarnastena (mõlemad on tõlgitud sõnast *empowerment*), kuid süvenedes on nad siiski erinevad. Selg (2008) on kirjeldanud jõustamist kui mõistet, mida seostatakse peamiselt individuaalses kontekstis, tugevusele põhineva lähenemisviisiga. Raamat (2008) manitseb samas ettevaatlikkusele sõna „võim” (võime, võimu) kasutamisel, et hoida ära võimalikku väärkasutamist ja –mõistmist. Sotsiaaltöö professiooni definitsiooni mõistete selgitustes aga nähakse „võimustumise” mõistet kui midagi, mida luuakse koos, sotsiaaltöötaja ja kliendi ühisel osalemisel, ühise eesmärgi nimel (Sotsiaaltöö professiooni..., 2014, tõlkija märkused). Lähtudes kriitilisest vaatest, seostab Fook (2002: 112) võimustumise erinevate diskursuste mõjuga, mitte konkreetse isiku või grupi mõjuga sotsiaalsete probleemide ja kogu sotsiaaltöö kujunemisele. Sotsiaaltöötaja ja kliendi ühise eesmärgi nimel tehtava interaktiivse tööga kaasneb seetõttu iga osaleja enda vastutuse võtmine muutuste esilekutsumiseks (*ibid*). Eelpool kirjeldatule tuginedes on minu arvamus, et võimustumise mõiste sobib sotsiaaltöö konteksti ja peegeldab sotsiaaltöö üha tugevamat ametiidentiteeti.

Sotsiaaltöö ametikeeles pole kuigi laialdaselt käibel täievolilisuse mõiste. See mõiste pärineb sotsiaalpedagoogilisest sotsiaaltööst. „*Täievolilisus on subjektus oma elus, õigus ja võime otsustada oma asjade üle ja teha otsuseid, millest oleneb elukäik. Siin ühinevad vabadus ja vastutus, inimese õigus teha oma elu puudutavaid valikuid ja kohustus kanda nende tagajärgi.*” (Hämäläinen, 2001: 91). Oluliseks peetakse seda, kuidas nii inimene ise kui ka teised näevad teda oma eluga toimetulijana, õiguse ja võimega teha ise oma

elus otsuseid ja nende otsuste eest vastutada (Selg, 2014). Sotsiaalpedagoogikaga seostuvad ka definitsioonis oluliseks peetud sotsiaalse kaasatuse, ühiskonna sidususe ja kollektiivse vastutuse ideed. Hämäläineni järgi on sotsiaalpedagoogiline praktika kasvatuslik töö, mille aluseks on usk inimese võimesse teha oma elu ilma sobivaid otsuseid ning mille kaudu aidatakse inimesel saada teadlikumaks nii iseenda kui ka teda ümbritseva keskkonna võimalustest, kusjuures oluliseks on just kollektiivse tegevuse ja koostöö kaudu endale sobivate lahenduste leidmine (Hämäläinen, 2001).

Sotsiaaltöö professiooni ülemaailmses definitsioonis (2014) tuuakse välja vajadus arendada kriitilist teadlikkust ja muuta tingimusi, mis soodustavad marginaliseerumist, sotsiaalset tõrjutust ja rõhumist, samuti vähemusgruppide inimõiguste teemalise kriitilise ja reflekteeriva dialoogi ning sügava mõistmise vajalikkus sotsiaaltöös. Millest edasi võib vaadelda ka definitsiooni ülemaailmsusega seonduvat. Olen nõus Kõrega (2014), kes näitas kuidas üleilmsuse mõistega kaasneb sotsiaaltöö definitsiooni universaalsuse mõõde, mis koos akadeemilise teadusala mõistega loob turvalise tõenduspõhise ja teadmiste toetava ning ühtlustunnet rõhutava sotsiaaltöö raamistiku, ehk ühe tugeva ameti identiteedi kujunemiseks kindla põhja.

Pisut võõristust tekitavana tundub mulle sotsiaaltöö kolmanda põlvkonna õiguste kontekstis välja toodud põlvkondadevahelise õigluse ja looduskeskkonna hoidmise teema. Mitte, et ma vaidlustaks looduskeskkonna ja inimese omavahelist sõltuvust, kuid mulle tundub, et sotsiaaltöötaja ökoloogilised teadmised pole ehk piisavad.

Kokkuvõtteks saab sotsiaaltöö definitsiooni pidada ideaaliks, mille poole liikuda sotsiaaltöötajate koolituses, uurimuses ja sotsiaalpoliitika arendamises, kuid kindlasti sisalduvad seal teemad, mis on olulised igale sotsiaaltöötajale tema töös. Kuidas kajastuvad definitsioonis sisalduvad põhimõtted minu respondentide intervjuudes, selgub käesoleva uurimistöö analüüsi osas. Järgnevalt vaatlen sotsiaaltööd Eestis.

1.1.3. Sotsiaaltöö Eestis

Eesti sotsiaalhoolekande algusloo kohta pole palju andmeid, kuid teada on varasema hoolekandesüsteemi üsna hea tase, mille areng aga katkes 1940. aastal. Seejärel jätkuvad

teadmised sotsiaaltööst taas alates esimestest uutest sammudest sotsiaaltöö arengu taastamisel peale Eesti taasiseseisvumist, 1991. aastal (Kreem, 1995). Nõukogude Liidu ajal Eestis eraldi sotsiaaltöö tegijaid ei olnud – oma tööga koos tegid üldisema sotsiaaltöö ära teiste ametite esindajad, nagu õpetajad, ametiühingu aktivistid ja teised. Suured sotsiaalprobleemid olid peidetud institutsionaalsesse hooldusesse – lastekodud, sanatoorsed ja kinnised koolid, vanadekodud ja muud hoolekandeesutused. Taasiseseisvumise järel, 1990ndatel aastatel, aga hakkas sotsiaalne töö kujunema tegevuseks, mis nõudis üha rohkem erialast akadeemilist haridust. Sotsiaaltöös teoreetilistele teadmistele põhinemisega kaasnes vajadus osata neid teadmisi seostada praktiliste oskustega (Kiik, Sirotkina, 2005). Alates sotsiaalhoolekande seaduse jõustumisest 1995. aastal, määratletakse Eestis sotsiaaltööd kui kutseala ja sotsiaaltöötajat kui isikut, kes on omandanud vastava kõrghariduse (Kiik, Sirotkina, 2005). Sellest järelduvalt on kõrgharidust tänapäeval üheks sotsiaaltöötaja professionaalsuse tagamise eeltingimuseks (*ibid*).

Sotsiaaltöö jaoks kehtestab raamid seadusandlus. Sotsiaalhoolekandeseadusega (2015) on paika pandud kõrghariduse nõue sotsiaaltöötaja jaoks. Kuigi seaduses on kirjas vastava erialase ettevalmistuse nõue, mitte erialase kõrghariduse olemasolu. Sotsiaaltöötaja kutsestandardis kirjeldatakse kompetentse ehk töö edukaks tegemiseks vajalike oskuste, teadmiste ja hoiakute kogumit, mida peetakse vajalikuks, kuid sotsiaaltöötaja kutse omandamine pole töötamiseks kohustuslik (Kutsekoda, 2014).

Ametiidentiteedist rääkides tuleb olla kindelselle ameti professionaalsetes tunnustes. USA sotsiaaltöö leksikonis on professiooni defineeritud kui inimeste gruppi, kellel on olemas ja kes arendavad edasi oma väärtuste, oskuste, meetodite, teadmiste ja uskumuste süsteemi, erialaste sotsiaalsete vajaduste rahuldamiseks, omades seeläbi avalikku usaldust (Barker, 1999). Neid professiooni tunnuseid, mis toodi välja Abbotti (1988) uuringus, on Selg (2016) kirjeldanud tõendamaks sotsiaaltööd kui professiooni Eestis: sotsiaaltöö on täistööajaga kutsetöö, kus on erialased ametikohad, seadusandlik raamistik ja oma kutse-eetika koos eetikakoodeksiga; sotsiaaltöö tegemiseks on vaja kõrgharidust ning seda on võimalik omandada ja pakutakse täiendkoolitusi, sotsiaaltöös on oma teadmusbaas ja uurimistööd, on kehtestatud kutsestandardid ehk nõuded ametialase

pädevuse tõendamiseks ja sotsiaalvaldkonda ühendab professionaalsete kogukondade olemasolu, tegutseb erialaühing, ilmub erialajakiri ja on olemas järelevalvet teostav organ (eetikakomitee) (*ibid*).

Sotsiaaltööga seotud eetiliste otsuste tegemisel on abiks Sotsiaalala töötajate eetikakoodeks (2005), mille töötas välja Eesti Sotsiaaltöö Assotsiatsiooni eetikakomitee ja millega täiendatakse seadustes sätestatud ja soovitakse pakkuda sotsiaaltöötajale abi praktilises töös, toetades sel moel ametiidentiteeti. Kuna sotsiaaltöötaja lähtub humanistlikest ideedest ja inimeste loomupärase väärikuse toetamisest, tuleb tal oma töös sageli teha eetilist laadi otsuseid. Selleks vajab ta tööalast tuge, mille pakkumiseks on välja töötatud eetikakoodeks.

Eetikakoodeks selgitab põhimõisteid; rahvusvahelisi ja Eesti sotsiaaltöö alusdokumente; sotsiaalala töötaja eetilise käitumise üldisi põhimõtteid; eetilise käitumise põhimõtteid nii klienditöös kui kolleegide ja koostööpartneritega ja eetilise konflikti menetlemise korda. Soome sotsiaalala spetsialisti eetilised juhised (Argipäev..., 2012) erineb Eesti eetikakoodeksist arutleva laadi ja rohkete näidete poolest ning see kajastub juba pealkirjas: mitte koodeks, vaid juhised. See dokument pakub juhiseid valikute tegemiseks igapäevatöös ja kujutab professionaalset sotsiaaltöötajat ausa ja avatud inimesena, kes tunnistab oma piire, teadmatust ja vajadust toetuse järele. Rõhutatakse pideva refleksiooniprotsessi vajalikkust. Kutse-eetikat nähakse kollektiivse teemana, mis juhib valikuid kogu sotsiaalvaldkonna töös. Eetikajuhised tähtsustavad professionaalse kogukonnaga liitumist ja kutseala arendamist, et sotsiaalala spetsialist oskaks näha muutusi oma töös arenguväljakutsetena. Tuues välja ka kutseliidu toetuse vajaduse, toetavad eetilised juhised rohkem nii sotsiaaltöö definitsiooni kui ka kogu sotsiaaltöö põhimõtteid. Soome eetikajuhistest on hea lugeda, ta on soojem ja inimsõbralikum, tekitades äratundmisrõõmu ning loob hulganisti seoseid oma kutsetööga, mistõttu tundub, et on sotsiaaltöötajale sobivamaks toetavaks materjaliks.

Eesti sotsiaaltöö kirjeldustes on iseloomulikuna välja toodud ametinimetuste paljususe ja leitud, et kuigi toimub liikumine suurema professionaalsuse ja spetsialiseerumise poole, on jätkuvalt nõ sünnist-surmani teemadega tegelevate sotsiaaltöötajate hulk suur (Saia,

Sooniste ja Gornischeff, 2018). Sotsiaaltöötajad teevad oma tööd väga erinevates valdkondades ja institutsioonides, mistõttu on sotsiaaltöö väga erinev ja mitmekesine. Malvet ja Mikkola (1998) järgi ongi aga sotsiaaltöötaja kutsenimetus ja mitte tööhõiveasutus, mis tähendab, et isik, kes on saanud sotsiaaltöötaja kutseala, võib töötada ka hariduse, tervise, õiguskaitse ja teistes süsteemides. Ja neil süsteemidel on oma mõju sotsiaaltööle. Nad annavad sotsiaaltööle oma eriilmelise näo, lähtuvalt sellest spetsiifikast ja valdkonnast, mis sotsiaaltööd neis institutsioonides ümbritseb. Saia jt (2018) näevad sotsiaaltöö eriala ja elukutse positsiooni ka Eesti ühiskonnas alles kujunemas, sest tegeletakse tasakaalu otsimisega sotsiaaltöö teooria ja praktika vahel ja üha enam ka professionaalse identiteedi küsimustega.

Rääkides sotsiaaltööst rõhutab van Ewijk (2010) iga inimese aktiivset osalust oma elu puudutavate otsuste tegemisel ja tõstab esile sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika eesmärgi: aidata kaasa sellise ühiskonna arengule, kus iga inimene, ka haavatavasse inimrühma kuuluv tuleks oma eluga toime. Eesti sotsiaaltöö püüdleb samas suunas.

Käesolevas peatükis kirjeldasin Eesti sotsiaaltöö neid aspekte, mida seostan sooviga mõista seda professiooni, laskumata spetsiifilistesse kontekstidesse. Pidasin vajalikuks selle teema käsitlemist, kuna uurin maapiirkonna sotsiaaltöö ametiidentiteeti. Järgnevas peatükis tutvustan sotsiaaltööd Eesti maaomavalituses kus oma igapäevast tööd teevad minu uurimuses osalejad.

1.1.4. Sotsiaaltöö maaomavalitsuses

Sotsiaaltöö kui professiooni kohta Eestis andsin ülevaate eelnevas peatükis. Kuna uurimistöös on soov mõista maaomavalitsuse sotsiaaltöötajate määratlusi, mis kujunenud töötamisest oma ametis pööran järgnevalt tähelepanu maaomavalitsuse sotsiaaltööle Eestis.

Kuna olen ka ise ametis maaomavalitsuses sotsiaaltöötajana, oskan seetõttu oma töös näha sarnaseid jooni, mida kirjeldas Selg (2006) määratledes maasotsiaaltööd – sotsiaaltöötajal tuleb mõista ja tunda kohaliku konteksti probleeme ja iseärasusi; elades samas piirkonnas, pole võimalik vältida topeltsuhteid, sest klientidega kohtutakse ka

väljaspool tööaega; tuleb täita rolle, mis pole otseselt sotsiaaltöötaja tööülesanded; ressursse on vähe ja needki võivad olla kaugel ja hajali ning probleemiks on sotsiaaltöötaja suur transpordiga seotud koormus.

Eesti kohaliku sotsiaaltöö eripäraks on olnud ühe sotsiaaltöötajaga omavalitsuste olemasolu. Raidma magistritööst selgus 2016. aasta seis omavalitsustes töötavatest sotsiaaltöötajatest, milleks koguti andmeid omavalitsuste kodulehtedelt. Selgus, et ligi 40% omavalitsustes oli tööl kõigest üks valdkonnaspetsialist, 2–3 spetsialisti oli tööl ligi 42% omavalitsustes, 4–6 oli 12,3% omavalitsustes ja enam kui 6 sotsiaalvaldkonna spetsialisti töötas kõigest 4,7% kohalikes omavalitsuses. Rohkem kui 20 sotsiaalvaldkonna spetsialisti olid tööl kõigest kolmes suuremas linnas. See tähendab, et ühe inimese kanda on olnud peamiselt kogu sotsiaalvaldkonda puudutav probleemistik, mistõttu sotsiaaltöö kujutas endast peamiselt üldsotsiaaltööd, kus üks inimene tegeles omavalitsuses „sünnist surmani” temaatikaga. Eesti maaomavalitsustes oli teise spetsialistina ametis peamiselt lastekaitsetöötaja, mis aga ei vähendanud oluliselt sotsiaaltöötaja suurt töökoormust, sotsiaaltöötajate endi poolt teenuste osutamist, sotsiaaltöötaja asendamise võimaluse puudumist, ega ka ülesannete täitmist teistes valdkondades (nt noorsootöös või hariduses) (Raidma, 2016).

2017. aasta lõpus viidi Eestis läbi haldusreform ja omavalitsuste arv vähenes 2013-lt 79-ni, millest oli 15 linna ja 64 valda (Rahandusministeerium, 2018). Sotsiaaltöötajate arvu omavalitsustes käesoleval ajal pole võimalik analüüsida, sest valdade ühinemisega tekkinud vabu töökohti pole kõiki veel täidetud, neid luuakse arendustegevuse käigus juurde ja kodulehtedel olevaid andmeid ei ole jõutud uuendada. Seetõttu pole selge, millised on haldusreformiga kaasnenud statistilised muudatused, kuid see pole ka antud uurimuse seisukohast määrava tähtsusega. Oluline on see, et siiani peamiselt olid sotsiaaltöötajad maaomavalitsustes tööl üksinda ja mida peegeldavad endistes omavalitsustes üksi töötama pidanud sotsiaaltöötajad oma juttudest iseendast ja oma tööst selles kontekstis.

Asquith ja kaasautorite (2005) järgi oleks teatud sihtrühmade jaoks vajalik sotsiaaltöö spetsialiseerumine. Spetsialiseerumisvajadus, spetsialistide pädevuse ja teenuste

kättesaadavuse võimaluste ühtlustamine olid põhjusteks, miks 2017. aastal viidi Eestis läbi haldusreform kohaliku omavalitsuse tasandil (Rahandusministeerium, 2018). Van Ewijk on aga, viidates Payne'le rääkinud taas vajadusest „laia profiiliga targa inimese järele” kes ei järgiks oma töös vaid seda mida on ette nähtud, vaid arutleks ja vahendaks teadmisi (van Ewijk, 2010: 7). Ka minu isiklik arvamus on, et maaomavalitsuste sotsiaaltöö oli, on ja jääb erinevaks linnas tehtavast, pole võimalik muuta maapiirkonnast tulenevaid eripärasid ja seetõttu tuleb sotsiaaltöötajal neid oma töös ka arvestada, nagu tuleb arvestada ka erinevate inimestega. Toetun siinkohal ka Euroopas valitsevale suundumusele, kus naastakse taas laia profiiliga üldsotsiaaltöötaja juurde, kes keskendub pigem nende inimeste juhendamisele ja toetamisele, kel on postmodernses ühiskonnas raskusi osalemisel ja oma elu korraldamisel, mitte sekkumistele ja teenustele (van Ewijk, 2014).

Eelmisest peatükist selgusid maaomavalitsuse sotsiaaltöötaja töö iseärasused. Järgmisena uurin sotsiaaltöötaja enesemääratlemise mõistmiseks identiteedi mõistet.

1.2. Identiteet

Sotsiaaltöö mõistmiseks minu uurimistöös oli vaja uurida maaomavalitsuse konteksti, mida vaatlesin eelmises peatükis. Ametiidentiteedi mõistmiseks on oluline selgitada välja kohalike sotsiaaltöötajate arusaamad oma tööst ja iseendast selles. Maapiirkonna sotsiaaltöötajate arusaamade kaudu iseendast selle ameti esindajana ja enda suutlikkusest selle tööga hakkama saada, võib leida olulist infot identiteedi uurimisega tegelemisel. Teema mõistmiseks püüan seetõttu esmalt selgitada identiteedi olemust.

1.2.1. Identiteedi olemus

Identiteedi mõistet seostatakse sõnaga samastumine, aga identiteeti nähakse ka selles, mis või kes on inimene ise ja mis teda teistest eristab. Need mõisted näitavad Macionise ja Plummeri (2002: 167) järgi seda, et inimesed jagatakse „omadeks” ja „võõrasteks” ja toimub iseenda eristamine teistest.

Mõned uurijad ongi käsitanud identiteeti kui teatavat isesust. Ameerika psühholoog Mahlon Brewster Smithi (1985) väitel on selline isesus (*selfhood*) inimese enda

eneseteadlik refleksiivne olek ehk harjumus märgata ja arvestada iseenda ja oma arusaamade mõju oma tegevusele ja suhetele. Oma eluaja jooksul ehk sünni ja surma vahele jääval ajal, asetab inimene end seostesse varasemate generatsioonidega ja samal ajal seob end ka teiste omavahel ühendatud „isede” võrku, loob oma identiteeti (*ibid*). Inimese iseseisvusest ehk siis identiteedist rääkides on Brewster Smith toonud välja paralleelselt esineva ja teineteist täiendava sünkroonsuse (samaaegsuse) ja diakroonsuse (arenguloolisuse) aspektid, kuna terviku saavutamiseks pole võimalik tegutseda vaid ühel tasandil. Identiteedi üheks osaks suhtlemine teiste inimestega, unustamata samaaegselt oma kogemuste ja oma identiteedi eraldatust (*ibid*). Seega võib *iseseisvust* ehk identiteeti vaadelda kui inimese minapilti, mis on seotud sellega kuidas inimene määratleb iseennast, kellega end samastab ja kuidas suhestab iseennast ümbritsevaga.

Tiia Tamm (2010) on oma doktoritöös näidanud kahe valdkonna erinevat lähenemist identiteedi määratlemisel – kui traditsioonilises positivistlikus psühholoogias käsitletakse identiteeti inimese sisemise ja suhteliselt stabiilse protsessina, on poststrukturealistlike sotsioloogide nägemus identiteedist pigem kui keskkonnast sõltuv sotsiaalne nähtus, mis muutub ajas, ruumis ja kontekstis. Sotsiaalkonstruksionistliku käsitluse järgi on identiteet sotsiaalselt konstrueeritud, kujunedes inimestevahelises interaktsioonis, läbi märkide ja keele tähendusi luues (Mitendorf, 2010). Inimese identiteet on kui sotsiaalne tulemus, mis kujuneb interaktsioonis teiste inimestega, mille kaudu inimene õpib tähendusi ja defineerib iseennast Sarv (2013).

Valk (2003) toob välja personaalse ja sotsiaalse identiteedi ning individuaalse ja kollektiivse sotsiaalse identiteedi olemasolu identiteedimääratlustes. Personaalset identiteeti ehk inimese minapilti on Kuurme (2009) kirjeldanud kui inimese nägemust iseendast, mis hõlmab tema isikuomadusi, käitumisviise, väärtushinnanguid ja maailmavaadet, mis eristavad teda teistest inimestest ehk kõiki inimese endaga seotud faktoreid. Valk (2003) räägib individuaalsest ja unikaalsest osast inimese minakontseptsioonis, kuhu kuulub lisaks tema individuaalsete omaduste, hobide, eelistuste, enesetajule, ka spetsiifilisi detaile ta kogemustest ja eluloost.

Valk (2003) räägib personaalse identiteedi tähtsusest sotsiaalse identiteedi kujundamisel. Inimese peamiseks mõjutajaks toob ta personaalse identiteedi, ehk siis inimese arusaama iseendast koos mõtlemise, tunnete ja käitumisega, kuid samamoodi mõjutab inimest teda ümbritsev keskkond, kogu ühiskond, milles ta elab. Personaalne identiteet, ehk kõik see, mis eristab ühte inimest teistest, on suhteliselt kindel, püsiv ja seostatud arusaam iseendast ja oma suhetest. Sotsiaalne identiteet on sotsiaalselt konstrueeritud – inimene kirjeldab iseennast või gruppe kuhu ta kuulub, seega on grupid olulised vaid sel määral kuidas inimene neid ise väärtustab ja oma minakontseptsiooni osaks peab. On toodud välja ühiskonna poolt inimesele etteantud rollide osa inimese identiteeti kujundamisel, kuid samamoodi kujundab inimene ise oma individuaalse lähenemisega neid rolle ja gruppe kuhu ta kuulub (Valk, 2003: 229–231).

Personaalne ja sotsiaalne identiteet on Tajfeli (1981) järgi kui inimese minakontseptsiooni kaks erinevat aspekti. Kuigi enamasti eristatakse personaalset ja sotsiaalset identiteeti, on Jenkinsi (2004) järgi kõik inimese identiteedid erineval määral sotsiaalsed identiteedid. On toodud välja, et identiteedi uurimisel tegeletakse peamiselt kahe erineva aspektiga – individuaalse identiteedi, inimese minapildi uurimisega ehk vastuste otsimisega küsimusele „Kes ma olen?” ja sotsiaalse või kollektiivse identiteedi uurimisega ehk siis inimese sotsiaalse kuuluvusega seotud küsimustele vastuste otsimisega (Tajfel, 1981). Personaalse ja sotsiaalse identiteedi seostamisel nähakse inimese sotsiaalset identiteeti tema rollide ja suhete kaudu, kus identiteedi sotsiaalne osa on justkui inimesele ühiskonna poolt etteantud rolli passiivne omaksvõtt, mida aga personaalne identiteet aktiivselt ümber kujundab. Personaalne identiteet arvestab inimese unikaalsuse ja erinevusega teistest inimestest. Personaalne identiteet konstrueeritakse sotsiaalsetes kontekstides, kuid sotsiaalse identiteedi omaksvõtt ja tunnustamine identiteedina sõltub individuaalsetest erinevustest. Sotsiaalses identiteedis vaadeldakse inimese sarnasust samasse gruppi kuuluvate teiste inimesega, võrreldes samaaegselt neid sarnasusi teiste sotsiaalsete gruppidega. Inimene tunnetab ennast kollektiivi liikmena ja määratleb iseennast teiste grupiliikmete kaudu. Personaalse ja sotsiaalse identiteedi erinevus ei tulene nendest kategooriatest, mille kaudu ennast defineeritakse, vaid mina määratlemise konkreetsest juhust, võrdlemise ja kategoriseerimise alusest. Identiteetide paljusust seostatakse mitmekesise inimese minapildi ja rollide paljususega, mis omakorda

võib takistada inimese pühendumist, mistõttu võivad identiteedid kujuneda ebakindlaiks (Valk, 2003).

Kokkuvõtvalt on identiteet miski, mis on just sellele inimesele omane ja teeb teda unikaalseks ja eristab teistest inimestest. Samal ajal on identiteet ka see miski, mille abil on võimalik samastuda teiste inimestega. Identiteet kujuneb inimestevahelistes interaktsioonides, kus läbi märkide ja keele luuakse ja õpitakse tähendusi, seega on ka personaalne identiteet sotsiaalne, mille kujunemisel on osa suhtetel inimese elus. Identiteet ei ole kindel, püsiv nähtus, vaid see on pidevalt muutuv ajas, ruumis ja sotsiaalses kontekstis. Järgnevalt vaatlen identiteedi kujunemist mõjutavad tegurid.

1.2.2. Identiteedi konstrueerimine

Identiteeditunde aluseks on peetud inimese samastumist iseendaga, talle endale oluliste asjade ja määratlustega ning tuuakse välja, et kui samastumist enam ei tunta, kaob ka identiteeditunne (Valk, 2003). Identiteet ei ole mingi muutumatu „asi”, leiab Jenkins (2004), vaid see on pidevas muutumises „tegevus”, mille kaudu inimene kujundab arusaama nii iseendast kui ka tema ümber olevatest teistest inimestest, koos enda suhetega nende teistega. Jenkins (*ibid*) räägibki just tegevusest inimese elus ja identiteedi konstrueerimisest – inimene võrdleb ennast teistega, hindab ennast ja saab tagasisidet ning vastavalt sellele muudab iseennast kontekstile sobivaks kogu oma eluea jooksul. Jenkins määratleb ka erinevaid identiteeditöö (*identitywork*) tasandeid:

- individuaalne (inimese enda) tasand, kus inimesel kujuneb arusaam iseendast ja teistest enda ümber;
- interpersonaalne (inimestevaheline) tasand, kus interaktsiooni kaudu teiste inimestega hindab ja mõtestab inimene arusaama iseendast ja teistest;
- institutsionaalne (gruppidevaheline) tasand, kus kollektiivsetes kontekstides mõtestab inimene oma sotsiaalseid suhteid, rolle ja norme. (2004: 17)

Tajfel näeb (1981: 255) sotsiaalset identiteeti ühe osana inimese minakontseptsioonist, mis tuleneb tema teadmistest oma sotsiaalsetest suhetest ja rollidest ja kuuluvusest erinevatesse sotsiaalsetesse gruppidesse, koos sellele teadmisele omistatava väärtuse ja emotsionaalse tähendusega. Valk (2003) kirjeldab sotsiaalset identiteeti kui tegevust,

mille abil inimene interpreteerib ja hindab iseenda ja teiste käitumist ja väärtusi, oma suhteid teiste inimeste ja gruppidega, oma rolle grupis, koos arusaamaga sellest, kes on tema jaoks teised inimesed, mida omakorda mõjutab teiste inimeste arusaam neist endist ja neid ümbritsevatest inimestest. Identiteedi konstrueerimisprotsessis võib seega tuua välja inimese kuuluvuse olulisust, kuna just kuuluvuse kaudu on võimalus näha sotsiaalsetes suhetes sarnaseid jooni teistega, eristada iseennast teistest ja olla teistega seotud.

Seega kujuneb identiteet nii välise kui sisemise protsessina, mida kujundatakse enda ja oma grupi ning teiste, kollektiivi mitte kuuluvate inimeste poolt. Inimene on suurel määral see, kelleks teised inimesed teda peavad. Väline määratlus võib sisemist mõjutada või muutuda sisemiseks, tugevdades sel moel üksteist. Kuid võib olla ka nii, et välisele määratlusele vastandutakse ja väline mõjutab eituse kaudu sisemist. Nii nagu enda ja teiste vahelistest suhetest sõltub inimese enesemääratlus, sõltub ka grupiidentiteet enda grupi ja teiste gruppide suhetest. Ümbritsev keskkond ja ühiskond mõjutavad identiteeti ka siis kui inimene seda ise ei soovigi. Kui inimene on rahulolematu enda ümber toimuvaga, mõjutab see tema personaalset identiteeti eituse kaudu, kui ta püüab välisele oma tegudes ka mõtlemises vastanduda ja olla sõltumatu. Vastumeelsus võib olla nii suur, et inimene ei suhestu enam konkreetse kollektiivse identiteediga ja eemaldub grupist, otsides endale sobivamaid gruppe (Jenkins 2008: 55, 74–75).

Oluliseks peetakse ka identiteedi tunnustamist teiste poolt – gruppidevahelisel suhtlemisel kujuneb vajadus grupiidentiteedi järele, mis omakorda mõjutab oluliselt inimese enesehinnangut ja enda väärtuslikkuse tunnetamist ja tuntakse suuremat sidusust oma kollektiiviga (Tajfel, 1981).

Karm (2007: 25) toob identiteedi mõiste käsitleste juurde narratiivi mõiste, mis on identiteedi kujundamise üks olulisemaid vahendeid. Olles vastastikuste mõjuprotsesside kaudu suhtlemises iseenda ja teiste inimestega mõtestab inimene narratiivi kaudu iseennast ja oma paiknemist maailmas (*ibid*). Kuna inimene loob oma elu käigus narratiive pidevalt, seega ei ole ka identiteet midagi sellist, millega on inimene sündinud. MacLure (1993) järgi õigustavad inimesed identiteedinarratiivide loomisel oma tegevust

ja annavad selgitusi iseendale, oma suhetele ja kontekstile, milles nad tegutsevad, kasutades argumenteeritud vahendit, lugu. Isiklike narratiivide loomist mõjutavad valikud, millisena inimene end tajub, kuidas end mõtestab ja kuidas tahab teistele paista ja ka antud kultuuris käibel olevad lood. Sealjuures on olulised nii need lood, mida inimesed räägivad ise enda kohta, kui ka need, mida räägivad teised (Karm, 2007).

Identiteedi kujunemisel on Vihalemm ja Masso (2017) pidanud oluliseks kahte paralleelselt toimuvat protsessi: identiteedi konstrueerimine (loomine) ja identiteedi tõlgendamine. Autorite sõnul toimub neist esimese puhul narratiivi avalik konstrueerimine – eelistades üht tähendust teiste võimalike ees, annab inimene subjektide kuulumisele või sotsiaalsele tegevusele teatud nimetuse. Teises protsessis näevad autorid avalikele narratiividele personaalse tähenduse andmist, kus toimub indiviidi enesemääratluse kujundamine erinevate avalike narratiivide vastuvõtmise ja personaalse (ümber)töötamise kaudu, mis kujundavad indiviidi kuulumise, seotuse ja sarnasuse tunnetust gruppidega (Vihalemm, Masso, 2017: 45–47).

Indiviidide identiteedid luuakse diskursustes osalemise teel, milles diskursus avaldub keele kaudu, kajastades uskumuste, hoiakute ja väärtuste süsteemi, kirjeldab Karm (2007). Selle konkreetse ajaloolise ja institutsionaalse konteksti, milles diskursiivsed praktikad luuakse, toob olulisena identiteedi konstrueerimise käigus välja Hall (1996). Millest järeldub, et identiteedid konstrueeritakse diskursiivsete praktikate käigus ning määravaks on see konkreetne ajalooline, ühiskondlik ja institutsionaalne kontekst, milles nad luuakse. Ühe ameti identiteedi peegeldustes võib üheks kontekstiks olla töökeskkond ja -kultuur.

Identiteeti käsitustes tuuakse välja inimese samastumine mõne grupi käitumis- või suhtlemisviisiga – inimene teab ja tunneb end kuuluvat sotsiaalsetesse gruppidesse, muu hulgas ka samastumist professionaalse rühmaga või erialakogukonnaga. Maapiirkonna omavalitsuste sotsiaaltöötajate puhul võib leida samastumist kolleegidega oma erialalt naaberomavalitsustest, kuid samuti ka näiteks teiste töökaaslastega ja oma valla elanikega, sest elatakse tavaliselt samas kogukonnas. Karmi (2007) järgi peegelduvad inimeste narratiivides levinud ja paljude poolt omaks võetud diskursused. Maapiirkonna

sotsiaaltöötajate identiteedile avaldab mõju nii kohalikust piirkonnast, seal elavatest inimestest, kui ka seadusandlusest ja kogu Eestit mõjutavatest protsessidest, samuti sotsiaaltöötaja enda isikust ja eelnevatest eluperioodidest (näiteks hariduse omandamisest) tulenevate narratiivide mõjud.

Soov mõista ametiidentiteediga seonduvat sotsiaaltöötaja vaatenurgast määrab professionaalse identiteedi mõistmise vajalikkuse. Järgmises peatükis seda teengi.

1.2.3. Sotsiaaltöö ametiidentiteet

Järgnevalt vaatlen ametiidentiteediga seonduvat, sest on ju sotsiaaltöötaja profession seotud teiste inimestega ja suhetega, kus iseenda võrdlemise ja samastamise kaudu osaleb ta oma ametialase identiteedi loomisel. Kasutan oma töös mõistet „ametiidentiteet”, sest just sellise mõiste kaudu tutvustas ajakirjale „Sotsiaaltöö” (2010) antud intervjuus Tiia Tamm oma doktoritööd, milles uuris sotsiaaltöötajate professionaalse identiteeti (*professional identity*) ja mu uurimuse valimiks on vaid need sotsiaaltöötajad, kes on ametis maaomavalituses.

On toodud välja professionaalse identiteedi olemuse sotsiaalse identiteedina, mida võib vaadelda nii individuaalsest kui sotsiaalsest aspektist (Sarv, 2013). Enesehinnangu ja eneseväärikuse aluseks on Tajfeli (1981: 63) järgi inimese gruppi kuuluvus ja selle kuuluvuse väärtustamine ja sellele emotsionaalse tähenduse andmine. Professionaalse identiteedi puhul tõlgendab inimene endale elukutse olemust ja iseennast selle elukutse esindajana (Karm, 2007). Professionaalne identiteet ühendab Wiles'i (2013) sõnul identiteedi omandamise protsessi nii elukutse mõiste kui ka identiteedi olemuse ja seda nii üksikisikuna kui ka professionaalse grupi liikmena. Professionaalse identiteedi kujunemine on seega protsess, mille käigus inimene järjest enam tunnetab või ei tunnetata oma ühtsust professioniga, püüdes leida tasakaalu personaalse ja professionaalse identiteedi vahel.

Ametiidentiteedi kujundamist peetakse võimalikuks vaid läbi praktilise töö ja akadeemilise keskkonna, kuna selle arenguks on vajalik enese tunnetamine sotsiaaltöötajana, mida saab olla vaid teatud ametialase pädevuse komponentide olemasolul. Need komponendid sisaldavad aga akadeemilisi teadmisi erialast ja

sotsiaaltööväärtuste mõistmist, koos oskusega integreerida neid teadmisi ja väärtusi praktikasse (Wiles, 2013). Mis tähendab, et ametiidentiteedi kujunemine saab alguse haridusest ja ametitööle asumisest. Ametisse asudes võtab sotsiaaltöötaja omaks nii sellele ameti väärtused, kui ka enda määratlemise oma eriala- ja teiste gruppidega, koos ühiste väärtuste ja reeglitega antud grupis. Ametiidentiteet kujuneb läbi inimese enda tõlgenduste ja nagu iga identiteedi puhul on määravaks suhetest ja nende olemusest tulenevad mõjud.

Sotsiaaltöö ametiidentiteedist rääkides tuuakse laiema probleemi ühe osana välja identiteedi seotust keelega – sotsiaaltööst räägitakse ning seda mõistetakse erinevalt. Erinevate valdkondade sotsiaaltöö spetsialistid, olles mõjutatud sellest valdkonnast, kus tööd tehakse (meditsiin, rehabilitatsioon, haridus või muu), kasutavad suhtlemiseks erinevat terminoloogiat ehk räägivad „erinevat keelt”, mistõttu ei mõisteta asju ühtemoodi, ega saada üksteisest aru. Asquith, Clark ja Waterhouse (2005) on selgitanud sotsiaaltöoga seotud terminite kasutamise osas suurt varieeruvust nii riikide siseselt kui ka üleselt ja toonud välja mõtte, mille kohaselt võib just keelekasutusega seotud probleemide puhul näha puudusi sotsiaaltöö identiteedi küsimuses.

Nii nagu muude teemade puhul sotsiaaltöös, on ka ametiidentiteedi määratlemisel võimalik rääkida mitmekesisusest. Kuigi sotsiaaltööd on tehtud juba rohkem kui sajandi jooksul, leiavad Hill jt (2017) poolt kinnitust selle identiteedi selgitamiseks puuduv ühtne määratlus, mistõttu tuleb nii sotsiaaltöötajatel, kui ka nende tööandjatel tegeleda hulga erinevate väljakutsetega. Hyslop (2018) leiab siiski, et sotsiaaltöö praktikas määrab identiteeti jätkuvalt kriitiline humanistlik diskursus, mis keskendub inimese väärtustamisele, õigustele ja ka struktuursetele tõketele, olles samas vastuolus materiaalse võrdsusega.

Eesti sotsiaaltöötaja identiteeti on Strömpli (2012a) sõnul mõjutanud ajalooline kontekst, milles on sotsiaaltöö kujunenud ja milline on sotsiaaltöö positsioon kõrvalerialade hierarhias. Vaieldamatult on professiooni identiteeti tänasel päeval mõjutanud kogu Eesti sotsiaalvaldkonna üldist arengut iseloomustav järjest suurema tähelepanu pööramine sotsiaaltööharidusele ja sotsiaaltöötajate pädevusele oma ametis. Seadusandlusega on

kehtestatud kõrghariduse nõue sotsiaaltöötajatele, olemas on kutsestandard, järjest enam pakutakse praktilise töö tegijatele täiendkoolituste võimalusi ja tööks vajaliku refleksiivuse kujundamist supervisiooni kaudu. Selg ja Veli-Vällik (2015) on toonud välja kutsetunnistusega sotsiaaltöötajate olulisuse viidates, et mida tõsiseltvõetavam on kutseandmise süsteem ja mida enam on kutsetunnistusega sotsiaaltöötajaid, seda autoriteetsemaks muutub sotsiaaltöö professioon tervikuna.

Tamm (2010) rõhutab akadeemilise kutsehariduse olulisuse professionaalse ühtekuuluvuse ja ametialase identiteedi arengu toetamisel, kuna see annab sotsiaaltöötajatele vajalikku pädevust ja oskusi oma tööalaste tugevuste ja nõrkuste analüüsimiseks. Nii õpib sotsiaaltöötaja enesekontseptsiooni kokkusobivust kutseala filosoofiaga ja kohaneb tööks erinevates professionaalsetes rollides. Isiku aktiivne osalemine õppeprotsessis loob aluse professionaalse identiteedi arendamiseks, sest professionaalse rolli vastuvõtmine tähendab ühiskonna tööülesannete ja ootuste aktsepteerimist. Ka elukestvat õpet ja töö käigus harjumuseks kujunevat kriitilist peegeldust oma tööle pidas Tamm oma uurimuses loomulikuks ja iseenesestmõistetavaks osaks sotsiaaltöös. Sest ainult tugeva professionaalse identiteediga sotsiaaltöötajad suudavad oma igapäevase eluga toime tulla (*ibid*).

Hariduse olulisust professionaalse identiteedi kujunemisel kinnitab Wiles (2013), kes jõudis sotsiaaltöö tudengite narratiivide erinevusi uurides järeldusele, et need kajastavad paljusid samu arusaamu, mis levivad ka sotsiaaltöö kogukonnas ja ühiskonnas üldiselt. Ta tõi esile erinevuste selgitamise olulisuse erialase identiteedi mõtestamisel – sel moel on võimalik näidata erialaidentiteedi dünaamilist olemust ja tõsta esile rasket „identiteeditööd”, mille abil on oluliselt parem kaaluda, kuidas sotsiaaltöö tegemise protsessi on kõige parem toetada.

Sotsiaaltöötaja, kes on teadlik oma professionaalsetest rollidest, mis tuginevad tema teadmistele, väärtustele ja professionaalsele filosoofiale, tuleb toime igapäevaste ülesannetega ja on oma töös stabiilne. Selged eesmärgid, saavutusvajadus, protsesside juhtimise oskus iseloomustavad tugevat ametiidentiteeti. Kui sotsiaaltöötaja seob teadmised ja oskused isiklike omaduste ja väärtustega, tugevdab see tema ühtekuuluvust

ja pühendumist tööle. Sotsiaaltöötajad seisvad silmitsi nende küsimustega iga päev, kui peavad abistamisprotsessides võtma vastutuse nii enda kui ka teiste eest (Tamm, 2010).

Sotsiaaltöötajate ametiidentiteedi teemaga on oluline tegeleda, sest sotsiaaltöötajad ei saa aidata teisi inimesi, kui nad ei tea, kes nad ise on, kuhu nad kuuluvad, mis on nende töö eesmärgid, mida nad oma töös väärtustavad. Ametiidentiteedi kujunemisel on olulised sellised mõisted nagu koostöö ja sotsiaaltöötaja refleksiivsus, seetõttu vaatlen järgnevalt neid teemasid.

1.2.4. Koostöö sotsiaaltöös

Koostöö all mõeldakse tegutsemisviisi, kus püütakse luua olukord, mille käigus kõik osapooled tegutsevad ühise eesmärgi nimel ja kus on oluliseks üksteise seisukohtade arvestamine ja mõistmine. Urponen ja Mattila (2013) on kirjeldanud kahte võimalust, mida erineva haridustaustaga ja erinevate valdkondade spetsialistid oma nurga alt nähtustele lähenemisest tekkivate vastuolude lahendamiseks kasutavad – lähtudes võimuhierarhiast kas tunnistatakse osa teadmistest väheväärtuslikuks või tunnustades neid erinevaid teadmisi leitakse lahendus, milleni üksinda ei jõuaks ükski spetsialist. Mis tõendab, et koostöö on heaks võimaluseks raskustest ülesaamiseks ja lahenduse leidmiseks. Koostöö vajalikkusest tuleb osapooltel üheselt aru saada. Strömpl (2018) peab sotsiaaltöötaja rolliks ühise eesmärgi saavutamise nimel dialoogi algatamiseks sobivate tingimuste loomist. Strömpl (*ibid*) kirjeldab kuidas inimesi, grupe ja institutsioone eraldavate piiride ületamiseks on vaja tekitada soov osalemiseks ja koostöö tegemiseks.

Sotsiaaltöötajast räägitakse kui „muutuste agendist” kellelt oodatakse teadmisi ja oskusi inimeste, gruppide ja organisatsioonide parimaks koostoimimiseks vajalike muutuste esilekutsumiseks (Zastrow, 2009). Ühise eesmärgini on aga võimalik jõuda vaid läbi osalemise ja koostöö. Tööalast toimetulekut, arengut ja rahulolu toetab koostöö kolleegidega ning see aitab ka töörasekustega toime tulla. Koostöö või selle puudumine teiste sotsiaaltööga seotud erialade spetsialistidega aitab või takistab interaktiivse suhtluse loomist ja mõjutab nii abistamisprotsesse kui ametiidentiteedi kujundamist. Rääkimata siis koostööst kliendiga, millela pole sotsiaaltööl mõtet ega tulemusi.

Sotsiaaltöö ametiidentiteet on seega otseselt seotud sellega, milliseks hindab sotsiaaltöötaja koostööd või selle puudumist teda ümbritsevate oluliste teiste inimestega.

Kuna sotsiaaltöö on osa temaga seotud erialade võrgustikust, võib ametiidentiteediga seoses näha vajadust mõista, kuidas sotsiaaltöö on kujunenud, kuidas seda kontrollitakse ning kuidas see on seotud teda ümbritseva võrgustikuga (Payne, 1995, 13). Sotsiaaltöö praktikas on oluliseks osaks selle praktika pidev hindamine (Payne, 2005).

Mõne uuringu järgi (Sirotkina, Ewijk van, 2010) on sotsiaaltöötajad pigem negatiivse suhtumisega koostöösse erinevate spetsialistidega, mõistes küll keerukates olukordades erinevate spetsialistide vajadust tegutsemiseks, oskamata aga seda tegevust organiseerida koostööks. Positiivse näitena räägib Tamm (2010) oma doktoritöös sotsiaaltöötajate heade koostöökogemuste kaudu saadud turva- ja ühtsusetundest just nende töötajate puhul, kes on saanud alati arvestada oma kolleegidega ja keda mõistetakse ning hinnatakse. Koostöö on sotsiaaltöös väga oluline ka tugeva ametiidentiteedi kujunemisel. Strömpli (2001) järgi tekib sotsiaaltöös omavahelise interaktsiooni tulemusel uus teadmine, kui suhtlemisprotsessis omistatakse teatud nähtustele tähendusi, konstrueeritakse ja interpreteeritakse reaalsust ning arendatakse teadmust oma erialaste käsitluste mõistmise kaudu.

1.2.5. Refleksioon

Refleksiooni on selgitatud kui õppimiseni ja muutusteni viivat intellektuaalset ja emotsionaalset protsessi, mille käigus inimesed tõlgendavad ja mõtestavad oma praktikast saadud kogemusi. Reflekteerides kogemuste üle suureneb teadlikkus oma professionaalsest rollist, luuakse sellele rollile tähendusi ja konstrueeritakse professionaalset identiteeti (Karm, 2007). Professionaalse identiteedi kujunemine toimub interaktsioonis ümbritsevaga, kus erinevad tähendused omandavad refleksiooniprotsessi kaudu indiviidi jaoks vajaliku tähenduse ning muutuvad osaks tema minapildist (Sarv, 2013).

Refleksiivsust on kirjeldatud kui protsessi, mille abil uurija mõistab kuidas tema sotsiaalne taust mõjutab ja kujundab tema uskumusi ja kuidas see eneseteadlikkus

puudutab seda, mida ja kuidas ta uurib, omistab tähendusi, tõlgendab uuritavate tegevust ja oma kahekõnet nendega. Refleksiivsusega seostatakse enesekriitilist lähenemist sellele, kuidas need teadmised tekivad ja ka emotsioonide mõistmise olulisust sotsiaaltöö praktikas (D'Cruz, Gillingham, Melendez, 2007).

Refleksiivsust peetakse sotsiaaltöötajale vajalikuks oma tööalases arengus, kuna järjepidev praktilise töö reflekteerimine loob võimaluse mõtestada oma tööalast enesearengut ja mõista iseennast oma ametitöös laiemalt.

Oma töös tuleb refleksiooni kasutama õppida, oluliseks on, et see kujuneks harjumuseks (Sarv, 2013). Sotsiaaltöötajale võiks selleks võimalusi pakkuda supervisioonides ja teiste kolleegidega ühistes aruteludes osalemine, kus sotsiaaltöötajal on võimalus jagada oma kogemusi ja mõtteid, küsida selgitusi ja täiendada teadmisi. Sel viisil saab oma tööle ja tegemistele vaadata kõrvaltvaataja pilguga ja ka iseennast oma töökontekstis analüüsida. Professionaalseks arenguks on ju vajalik tunda oma nõrkusi ja tugevusi, et nendega tegeleda, neist õppida, kirjutab Wilken (2016). Ta lisab, et kuna sotsiaaltööpraktika ei ole püsiv, tuleb seda erinevates olukordades tuleb üha uuesti luua ja selle praktika kujundab asjaosaliste koostöö, milles tegutsetakse ühiste eesmärkide saavutamiseks, iga osaleja heaolu parandamise nimel. Seega peab sotsiaaltöötaja iga päev oma praktikad uuesti looma: määrama selle eesmärgi; otsustama, kuidas eesmärki ellu viia, ja praktikad reflekteerima (*ibid*). Aktiivse hoiaku ja loova mõtlemisega, valides õiged meetodid ja oskused töö tegemiseks on reflekteerivas praktikas kohustuslikeks osadeks jälgimine, hindamine, reflekteerimine ja õppimine (*ibid*).

1.3. Ülevaade läbiviidud uuringutest

Eesti sotsiaaltöö identiteeti on vähe uuritud. Selle kohta on ilmunud Tiia Tamme inglisekeelne doktoritöö (2010), mis käsitleb ainult Tallinna Ülikoolis haridust saanud sotsiaaltöötajate arvamusi ametiidentiteedist ning J. Strömpli (2012a) lühike artikkel, mis pigem juhib tähelepanu raskustele Eesti sotsiaaltöö ametiidentiteedi kujunemisel. Kui Tiia Tamm uuris oma doktoritöös sotsiaaltöötajate töös väljenduvat ametiidentiteeti ajal, mil sotsiaaltööd Eestis oli tehtud peaaegu 15 aastat, tekkis soov saada teada, milliseid

arenguid võiks tuua välja uus uurimistöö. Olen oma uurimuse läbiviimiseks saanud Tamme tööst mõtteid ja pean huvitavaks uurimuse tulemusi praeguses kontekstis.

Rohkem võib leida uurimistöid, kus tegeletakse maapiirkonna sotsiaaltöö uurimisega. Nii on Erika Nõmm toonud välja maapiirkondade iseärasused, mis suunavad ka omavalitsuste spetsialistide töid-tegemisi ja nende arvamusi ning tõlgendusi (Selg, 2006).

M. Gutmanni (2010) magistritöö Tartu Ülikoolis on esimeseks üliõpilasuurimuseks, kus tegeleti Eesti maasotsiaaltöö uurimisega. Autor näeb oma töö tugevusena praktiseerivate sotsiaaltöötajate endi arvamuste analüüsimise ja maasotsiaaltöö kirjelduste ning maasotsiaaltöötajate igapäevatöö spetsiifikast ülevaate andmise. Ta leiab, et need kesksed teemad, mis analüüsi käigus esile kerkisid, on omased ka teistele väikestele maapiirkondadele ning tekitavad huvi antud valdkonnast rohkem teada saada. Oma uurimuses tõi Gutmann välja maasotsiaaltöötajate suuremad teadmised ja väiksema spetsialiseerumise seoses kõigi kliendigruppidega tegelemisega ja mitteformaalsete suhete ülekaalu nende töös. Samuti transpordiga seotud mured, sest vahemaad on pikad ja ressursid on raskesti kättesaadavad. Ka täiendkoolituste ja supervisiooni olulisuse tõi Gutmann oma uurimuses välja.

Reilent (2012) uuris oma Tartu Ülikooli magistritöös maasotsiaaltöötajate kogukonnaliikmeks olemist, tuues välja sotsiaaltöötajate endi poolt nimetatud eelisenä, samas kogukonnas elamise ja töötamise kohta, kohalike elanike tundmist, mis lihtsustab töö tegemist ja võimaldab inimlikumat suhtlust klientidega. Reilendi uurimuses selgus, et kuna sotsiaaltöötaja töötab sageli vallas üksi, tuleb tal tegeleda kõikide klientidega, kaasa arvatud tema enda naabrid, sugulased ja sõbrad (*ibid*). Autor tõi välja, et sotsiaaltöötajad ise ei tunneta eetilisi dilemmasid või isiklike rollide segunemist tuttavate inimestega töötamisel (*ibid*). Maasotsiaaltöötajad on kõigile alati kättesaadavad ning neil on üsna vähe privaatsust, kuna väikeses kogukonnas teatakse, kus sotsiaaltöötaja elab ning murega minnakse ka tema juurde koju. Seetõttu pidas Reilent (*ibid*) oluliseks professionaalse toetuse pakkumist ja supervisiooni võimaldamist, mille abil arendada töötajate refleksiivsust, mis annaks maasotsiaaltöötajale oskuse mõtestada ja kriitiliselt analüüsida oma tööd. Reilent pidas väga oluliseks Eesti sotsiaaltöö praktikas maasotsiaaltöö uurimist ja selle teadvustamist. (*ibid*).

Raidma (2016) magistritööst selgus maapiirkonna eripärana väike sotsiaalvaldkonna töötajate arv, sest tema uurimuse läbiviimise ajal oli 40% kohalikest omavalitsustest tööl kõigest üks töötaja, mistõttu on ühe inimese kanda olnud ühes maaomavalitsuses kogu sotsiaalvaldkonda puudutav probleemistik. Raidma järgi kujuneb sotsiaaltöö seetõttu peamiselt üldsotsiaaltööks, kus ühel inimesel tuleb tegeleda „sünnist surmani” temaatikaga. Sellega seoses oli töötajatel sageli liiga suur töökoormus, sest kõikide inimestega tegelemiseks vajalikest teadmistest ja oskustest ei piisa raskemate juhtumite lahendamiseks ja parimate lahenduste leidmiseks vajalikku toetavat meeskonda kõrval ei olnud (Raidma, 2016). Eelnevale tuginedes on vaja uurida, kuidas end selles kontekstis tunnevad sotsiaaltöötajad ise ja millisena nende kirjeldustes avaldub nende ametiidentiteet.

Laanisto (2015) uurimuses selgus sotsiaaltöötajate vajadus lisatööjõu järele – tööülesannete jagamiseks tunti puudust lastekaitsetöötajast ja bürokraatiaga seotud paberitöö vähendamiseks sekretärist, kes aitaks sotsiaaltöötajat just tema valdkonnas ja mure ebapiisavate teadmiste osas õiguslaste küsimuste lahendamisel. Sotsiaaltöötajate vajadust seadusandlusest arusaamiseks ja tööalaste põhioskuste- ning teadmiste järele on räägitud teisteski uuringutes (Sotsiaalhoolekande töötajate..., 2012: 26). Ka maapiirkondade sotsiaaltöötajate hariduse ja koolitustega seotud uurimusi on läbi viidud – näiteks on Esta (2012) uuringust selgunud 40,2% valdade sotsiaaltöötajate erialase kõrghariduse puudumise ja Tartu Ülikooli sotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskuse (2015) poolt läbiviidud uuringu kohaselt tunneb 77% küsitlusele vastanud sotsiaalvaldkonna töötajatest puudust täiendkoolitustest. Haridus aga on teooria järgi oluliseks aluseks ametiidentiteedi kujunemisel ja on huvitav teada saada, mida sotsiaaltöötajad maapiirkonna omavalitsuses ise arvavad hariduse olulisusest oma ametis.

Järgnevalt tutvustan oma töö uurimisprobleemi, uurimuse eesmärgi ja uurimuse läbiviimiseks koostatud uurimisküsimusi.

1.4. Probleemipüstitus

Rahvusvahelise kirjanduse põhjal võib järeldada, et ametiidentiteedi käsitlemisel lähtutakse eelkõige ühiselt kokkulepitud eriala definitsioonist. Kindlaid piire aga

kokkulepeteks ei ole ja näiteks Ameerika Ühendriikides on igas osariigis oma sotsiaaltöö definitsioon, mistõttu on USAs 51 erinevat definitsiooni sotsiaaltööle (Hill jt, 2017).

Ülemaailmse sotsiaaltöö definitsiooni järgi aitab sotsiaaltöö kaasa sotsiaalsetele muutustele ja arengule, inimeste võimustumisele ja vabanemisele ning edendab sotsiaalseid ühtekuuluvust. Olles akadeemiline teadusala, kus toetutakse teooriatele, sotsiaal- ja inimteadustele ning pärimusteadmistele, põhineb sotsiaaltöö siiski ka praktikale. Sotsiaaltöö definitsioon tähtsustab nii haridust kui praktikat sotsiaaltöös. Seda kuidas definitsiooni põhimõtted kajastuvad igapäevases praktilises sotsiaaltöös on võimalik mõista aga vaid sotsiaaltöötajate endi hinnangutest. Pelgalt praktikale keskendumine aga ei peegelda veel professionaalsust, on välja toonud Strömpl (2015) ja pöörab tähelepanu taas ülemaailmsele sotsiaaltöö definitsioonile. Ta toob välja, kuidas ka sotsiaaltöö praktik peab oskama mõtestada oma tööd, teadma mida, millal, kuidas ja miks on vaja teha, ning nägema ette ka oma tegude tegemata jätmise tagajärgi ning nende mõju inimestele ja ühiskonnale (*ibid*).

Oma töös on sotsiaaltöötaja pidevas interaktsioonis erinevate inimestega – klientide, koostööpartnerite ja oma kolleegidega ning täidab erinevaid rolle oma ametis, millest lähtuvalt on tema identiteedi kujunemisel määrava tähtsusega kogemused, mida saadakse igapäevapraktikast. Sotsiaaltöö eriala üldise identiteedi tugevdamiseks on sobivaim uurida seda Eesti sotsiaaltöö praktikute käsitlustest oma eriala mõtestamise kohta.

Minu arvates Eestis sotsiaaltöö identiteedi teemaga eriti ei tegeleta, vähe on uuritud sotsiaaltöötajate endi käsitusi ametiidentiteedist. Enamasti on tegelenud ametiidentiteedi uurimisega sotsiaalteadlased. Strömpl (2015: 9) on toonud välja hulga huvitavate sotsiaaltööalaste teoreetiliste tööde ja uurimisaruannete olemasolu, milles kirjeldatakse ja mõtestatakse praktikat. Oluliselt vähem on aga teada, kuidas määratlevad ametiidentiteeti sotsiaaltööd tegevad praktikud ise. Van Ewijk (2016) kinnitab, et Eestis jääb sotsiaaltöö elukutse arendamisel vajaka sotsiaaltöö praktikute vaatest. Mistõttu on Strömpli (2015: 9) järgi oht teooria kaugenemiseks igapäevasest praktikast.

Eelnevale tuginedes on **minu töö uurimisprobleemiks**, et Eestis ei ole piisavalt uuritud maapiirkonna sotsiaaltöötajate käsitlusi oma ametist ega sotsiaaltöö ametiidentiteeti.

Uurimistöö eesmärgiks on maapiirkonna kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötajate ametiidentiteedi tõlgenduste analüüs.

Uurimuse eesmärgi saavutamiseks koostas järgmised uurimisküsimused:

- Kuidas käsitavad maaomavalitsuste sotsiaaltöötajad oma eriala?
- Kuidas maaomavalitsuste sotsiaaltöötajad kirjeldavad oma tööd?
- Kellega maaomavalitsuste sotsiaaltöötajad teevad koostööd ja kuidas nad koostööd kirjeldavad?
- Mis mõjutab ametiidentiteedi kujunemist maaomavalitsuste sotsiaaltöötajate endi hinnanguil?
- Kuidas maaomavalitsuste sotsiaaltöötajad end oma ametis tunnevad?

2. METOODIKA

2.1. Andmekogumismeetod

Käesolevas uurimistöös otsustasin kasutada kvalitatiivset uurimismeetodit, kuna soovisin leida maapiirkonna sotsiaaltöötajate käsitlustes leiduvaid andmeid ametiidentiteedist. Kvalitatiivne uurimisviis võimaldab keskenduda inimese kogemuste tõlgendamisele ja arusaamade mõistmisele (Laherand 2008: 24). Minu sooviks oli uurimistöö abil mõista sotsiaaltöötajate käsitlusi oma tööst, koostööst teiste erialade esindajatega ja selle kaudu tõlgendada nende määratlusi ametiidentiteedist. Strömpli sõnul (2015) keskendub kvalitatiivne uurimus inimeste jaoks oluliste asjaolude väljaselgitamisele ja selles osalevate inimeste mõistmisele.

Andmed on kogutud kasutades poolstruktureeritud intervjuud. Uurimisküsimuste alusel koostas poolstruktureeritud intervjuu kava, mille esitan käesolevale tööle lisana (Lisa 1). Kavale toetudes oli võimalik juhtida intervjuud soovitud raamides. Samas püüdsin jälgida avatud iseloomuga küsimuste koostamist, mis võimaldaksid vastajatel piisavalt vabalt rääkida. Intervjuu käigus oli sel moel võimalik täpsustada ja selgitada lisaküsimuste abil vastajate mõtteid.

Poolstruktureeritud intervjuud pidasin sobivaks on andmete kogumisel, kuna Laheranna (2008: 178–179) järgi on selle läbiviimisel võimalus uurimistöö autoril mõne küsimuse mõtet vahepeal selgitada ja vajadusel mõnda osa vestlusest või mõnda mõtet täpsustada, et mõlema intervjuu osapoole arusaamad sõnadest ja mõtetest oleksid sarnased. Lisaks on intervjuueerimisel võimalus teiste oluliste eneseväljendusviiside märkamiseks, nagu miimika, kehakeel ja kehahoiak.

2.2. Uurimistöö valim

Otsustasin oma uurimuses keskenduda väiksemate maaomavalitsuste sotsiaaltöötajatele. Minu uurimistöö valimiks on kaheksa sotsiaaltöötajat, kes olid ametis 2017. aasta erinevates haldusreformieelsetes valdades ühes Eesti maakonnas. Konfidentsiaalsusest lähtuvalt ei too uurimus välja selle maakonna nime, et vältida võimalikku seostamist konkreetsete inimestega. Kuna soovisin intervjuudes teada saada sotsiaaltöötajate

käsitlusi oma eriala kohta, ei pidanud ma vajalikuks organisatsiooni juhilt ametliku loa küsimist. Suusõnaliselt siiski teavitasin kolme vallavanemat sotsiaaltöötaja peatsest intervjuerimisest, seoses oma uurimistööga ja neil ei olnud selle vastu midagi.

Ettepaneku tegin üheteistkümnele maaomavalitsuse sotsiaaltöötajale ja esialgu sain neilt kõigilt põhimõttelise nõusoleku osalemiseks. Hiljem, kui soovisin intervjuu tegemiseks aega kokku leppida, ei saanud ma ühelt enam vastust ja hilisemal juhuslikul kohtumisel tõi ta takistusena välja suure töökoormuse. Veel kaks sotsiaaltöötajat loobusid vestlusest, kuna arvasid, et ei oska piisavalt õigeid vastuseid öelda. Kuna selleks ajaks juba lindistatud intervjuud olid kujunenud planeeritust pikemaks, arvestasin ka nende kahe sooviga. Küll aga selgitasin neile siiski, et valesid vastuseid ei ole, sest minu jaoks on kõik vastused olulised.

Kõiki intervjueeritavaid olin ma varem kohanud tööalastel infopäevadel. Arvan, et seetõttu sain nõusoleku intervjuudes osalemise nõusolekuga kiiremini. Eelnevalt teadsin ma siiski neist vaid seda, et nad on sotsiaaltöötajad ja kus nad töötasid.

Olin oma uurimuse eesmärgiks seadnud maaomavalitsuste sotsiaaltöötajate käsitluste analüüsimise, mistõttu pidasin vajalikuks arvestada mingit kriitilist aja hulka eelneva töö tegemise perioodina ja tegin valiku aluseks intervjuerida inimesi lähtuvalt vanast halduskorraldusest. Siiski räägiti intervjuudes ka oma tööst peale ühinemist ja seetõttu tuli analüüsida haldusreformist tulenenud muutusi sotsiaaltöötajate töös, mida ma ise ei planeerinud teha. Valimi moodustasid nii sotsiaal- kui ka lastekaitsetööd teinud ametnikud. Kuna ühes omavalitsuses oli tööl peamiselt üks-kaks sotsiaaltööspetsialisti, pidasin maapiirkonnas nende töötajate vahel olevaid võimalikke piire hägusamateks ja tööd omavahel rohkem põimunuks ning arvasin, et sotsiaaltöö väikese koha spetsialistide vahel ei saa olla väga kindlapiirilisel eristatav. Teisalt aga olin veendunud, et teadmine nende sotsiaaltöötajate omavahelisest koostööst või selle puudumisest on uurimuse jaoks oluline.

Kokkulepped intervjuude läbiviimiseks osas sõlmisin inimestega otsekontaktis – telefoni teel või omavahelisel kohtumisel. Kuigi esialgu oli kavatsus teha kokkuleppeid ka e-posti

teel, siis saadetud kolmele kirjale kas ei vastatud või saatis üks sotsiaaltöötaja eitava vastuse, mistõttu arvasin, et parem kontakti saab otse suheldes.

Kõik intervjuud viisin läbi märtsis ja aprillis 2018 aastal. Intervjuude pikkuseks kujunes keskmiselt üks tund ja kolmkümmend kaheksa minutit. Lühim neist oli 57 minutit ja pikim intervjuu kaks tundi ja 34 minutit pikk. Salvestamise ajal panin inimestega vestlemise või telefonile vastamise ajaks diktofoni kinni ja vestluse jätkamisel taas salvestama.

Intervjuude läbiviimiseks läksin ise sotsiaaltöötajate töökohta kohale, sooviga neid liigsest koormusest säästa ja viisin neile tänutäheks karbi kommide või küpsistega. Kuna haldusreformi järgselt olid vanade vallakeskuste majad enamuses ametnikest tühjaks jäänud, oli keskkond intervjuude läbiviimiseks sobiv, sest kedagi segamas ei olnud.

Varem koostatud intervjuu kava (vt Lisa 1) saatsin eelnevals tutvumiseks e-posti teel peaaegu kõigile intervjuueeritavatele. Vaid ühele sotsiaaltöötajale jäi saatmata, sest temaga avanes võimalus teha intervjuu samal päeval, kui käisin intervjuueerimas tema kolleegi. See sotsiaaltöötaja oli ka ainuke, kellega ei olnud ma sõlminud eelnevalt kokkulepet.

Intervjuude küsimuste esitamisel ei keskendunud ma kindlale esitamisjärjekorrale, pigem püüdsin jälgida planeeritavatest teemadest kinnipidamist. Soovisin sellega mitte segada juttu ja võimaldada teema kohast rääkimist. Mõnel korral rääkisime peale diktofoni kinni panemist veel „tööjutte” edasi. Tundsin, et intervjuude tegemise käigus kujunes meil omavaheline hea side ja et vastajad vajasisid tööga seonduva analüüsimise võimalust väga. Seda enam, et mitmest intervjuust selgus sotsiaaltöötajate kokkusaamisvõimaluste puudumine just viimasel ajal.

Intervjuud sotsiaaltöötajatega salvestasin diktofoniga, olles sellest neile enne teada andnud ja neilt selleks loa saanud. Eelnevalt selgitasin ka salvestamise põhjuseid ja selgitasin üle konfidentsiaalsusega seonduvat, kinnitades, et pean anonüümsusest oma tööd kirjutades ja andmeid töödeldes kinni. Intervjuude käigus kogutud andmed transkribeerisin sõna sõnalt. Soovist vältida tsitaatide seostamist konkreetsete inimestega,

ei kasuta ma oma töös intervjuueeritavate nimesid, vaid asendasin nad tähega „S”, millele lisan intervjuu transkribeerimise numbri. Kujunenud nimetusi intervjuueeritavatest (S1 – S8) kasutasin analüüsi tsitaadi osa väljatoomise juures. Ka omavalitsuste nimed, kus intervjuueeritavad töötasid, jätan vaid enda teada.

Intervjuude tsitaadid on ülejäänud tekstist eraldatud kaldkirjaga. Tsitaadis on kasutatud märke järgnevas tähenduses „...” – pisike mõttepaus respondendi jutus; (...) – uurimuse jaoks vähem oluline tekst intervjuus, mis jäid välja intervjuukatket lühendamise eesmärgil.

2.3. Andmeanalüüsi meetod

Uurimuse analüüsimiseks valisin temaatilise analüüsi kui ühe kvalitatiivse sisuanalüüsi liigi. Transkribeeritud intervjuud lugesin korduvalt üle ja tegelikult kuulasin ka salvestisi mitmel korral uuesti, sest hääle intonatsiooni ja pauside kuulmisega kaasnev oli materjali tõlgendamisel abiks. Korduval läbilugemisel ja kuulamisel hakkasid intervjuudest esile kerkima teemad, mida esialgu panin kirja märkmetena. Ezzy (2002) järgi selguvadki temaatilise analüüsi puhul andmestikus sisalduvad teemade kategooriad alles materjali korduval läbilugemisel. Hirsijärvi ja Huttuneni (2005: 202) järgi kasutatakse sarnaste kogemuste ja tähenduste otsimist ja nende tõlgendamist sel juhul kui uuritavast inimesest või nähtusest püütakse selle kaudu esile tuua midagi sellist, mis suurendaks meie arusaamu uuritavat teemast. See aga oli ka minu analüüsi eesmärk.

Kasutades avatud kodeerimist oli sooviks analüüsida, mida peavad oluliseks rääkida uurimuses osalejad. Kuna temaatilise analüüsi abil on võimalik selgitada intervjuudes sisalduvaid teemasid, mille kategooriate töötlemine võimaldab uurida nende omavahelisi suhteid ja hierarhiaid (Kalmus, Masso, Linno, 2015), püüdsin intervjuudest otsida sarnaseid kogemusi ja tähendusi. Seejärel koondasin erinevad märksõnad (teemad) sarnaste tõlgenduste järgi kategooriatesse, millest lähtusin analüüsi koostamisel. Teemade koostamisel ja analüüsimisel juhindusin eelnevalt püstitatud uurimisülesannetest.

Lähtusin kodeerimisega saadud märksõnade koondamisel Attridge-Stirlingi (2001) esitletud kolmeastmelisest teemaanalüüsist, mille järgi jagunevad uurimuse teemad: baasteemadeks, organiseerivateks teemadeks ja globaalseteks teemadeks. Märksõnad koondasin baasteemadeks, millest omakorda selgusid organiseerivad teemad. Viimastest kujunes lõpuks üks globaalne teema – sotsiaaltöötajate ametiidentiteet ehk inimene ise oma ametis. Attridge-Stirlingi (*ibid*) järgi koostatud joonised teemade võrgustikest olid abiks märksõnade koondamisel teemadeks ja toetas andmeanalüüsi. Teemade võrgustike joonised on toodud välja käesoleva töö lisana (Lisa 2).

Kalmus, Masso, Linno (2015) on toonud välja uurija enda refleksiivsuse olulisuse, mida kvalitatiivse sisuanalüüsi puhul tuleb uurijal endal teadvustada enda isiku, uskumuste ja veendumuste mõju igas uurimuse etapis – alates planeerimisest, eesmärgi sõnastamisest, kuni analüüsi ja uurimistulemuste esitamiseni. Olles sellest teadlik käsitlesin seda eraldi, uurija refleksiivsust käsitlevas alapeatükis.

2.4. Uurija refleksiivsus ja eetilised põhimõtted

Andsin endale aru, et minu enda roll sotsiaaltöötajana maaomavalitsuses võib mõjutada nii uurimuse küsimuste koostamist kui ka intervjuude läbiviimist. Tundsin muret, mida teen sel juhul, kui vestluse käigus intervjuuteemadelt jutt kõrvalistele teemadele kaldub või jääb liiga lühikeste vastuste tõttu analüüsimiseks materjali väheks. Kindlustunnet andis mõte, et kuna omavahel ei vestle päris võõrad inimesed, vaid ametikaaslased, võib see pigem soodustada tööteemalist vestlust. Ühe eriala spetsialistid, kel on sarnased arusaamad, terminoloogia, töökeskkond ja teised faktorid, saavad üksteisest paremini aru ja soodustab omavahelist sünergiat intervjuu kulgemisel. Seda arvamust kinnitab Laherand (2008), kelle järgi on intervjuueeritavate valikul vajalik arvestada enda sobivust intervjuueerijaga, et saavutada võimalikult suur avatus. Pidasin oluliseks konfidentsiaalsusnõuetest kinnipidamist ja seda, et minu uurimistööga seotud andmete kogumine kedagi ei kahjustaks. Intervjuueeritavate leidmiseks lähtusin vabatahtlikkusest ja jälgisin uurimuses anonüümsuse hoidmist. Seetõttu ei kasuta ma oma töös ühegi paikkonnaga seostamiseks ka maakonna nime. Eelnevalt selgitasin osalejatele oma uurimuse eesmärgi ja intervjuu lõpus küsisin vastajate soovi valminud tööga tutvumiseks. Kõik vastajad tundsid valmiva uurimistöö vastu huvi.

3. TULEMUSED JA ARUTELU

3.1. Miks minust sai sotsiaaltöötaja?

3.1.1. Eriala valik

Maapiirkonna sotsiaaltöötajate intervjuudes tulid esile erinevad kontekstid mis on avaldanud mõju respondentidele ameti valikul. Läbivalt on neis lugudes ühiseks jooneks soov teha muutusi oma elus. Oli selleks siis alateadlik vajadus individuaalsete muutuste järele oma harjumuspärasel elukorralduses või teadlik soov omandada haridus ja seejärel asuda tööle sotsiaalvaldkonnas.

3.1.1.1. Eeskuju mõju ja soov teha sotsiaaltööd

Mõnel juhul oli respondentile olnud keegi eeskujuks või soovitajaks muutuste läbiviimiseks ja vahel võis muutuse põhjuseks olla vaid üks lause. See teadmine peaks meeles olema igal sotsiaaltöötajal kogu aeg – siiras ja ausa suhtumisega õigel ajal öeldud ühel ainukesel lausel võib olla suur mõju. Olenevalt asjaoludest ja inimestest on sõnadel suur mõju.

„Põhjus, miks minust sai sotsiaaltöötaja on see, et siis kui mina olin noor ja mul oli abi vaja... kui lastega kodus olin...ma käisin ühe sotsiaaltöötaja juures ja mulle meeldis tema suhtumine inimestesse...kuidas ta nagu abi pakkus, kuidas ta nõustas inimest, et iseendaga hakkama saada... tema ütles lause, mis mul kummitab siiamaani - ta ütles mulle, sellepeale: „Kui sa hakkad ükskord abi taotlema, siis sa jäädki taotlema, et ise pead hakkama saama, muid väljapääse leidma!” Ja see lause oligi...” (S6)

Sotsiaaltöötaja rääkis, kuidas temale eeskujuks olnud endise koduvalla sotsiaaltöötaja suhtumine on jäänud talle eluks ajaks meelde ja sai raskes olukorras tema elus muutuste tegemise tõukeks. Paljuskki mõjutas respondentide erialavalikut ühiskonnas toimuvate protsessidega seotud uute vajaduste ja võimaluste kujunemine. Intervjueeritavad ise ei olnud enam rahul oma senise eluga ja olid avatud uutele väljakutsetele. Kuid kõigil neil oli kujunenud soov leida peamiselt inimeste ja suhtlemisega seotud „südamelähedane” elukutse. Ka õppima asumisel tuli välja sama põhimõtte eriala valikul – üks intervjueeritav rääkis kuidas ta teadis, et tahab sotsiaaltöötajaks saada, läks just seda eriala õppima, tegi vabatahtlikku tööd õppimise kõrvalt ja asus sotsiaaltöötajana tööle peale hariduse omandamist. Tööelus muudatuste võimaldamiseks alustasid veel kaks intervjueeritavat kõrghariduse omandamist enne sotsiaaltöötajana tööle asumist.

„Sotsiaaltöötaja sai selliselt, et ma tundsin, et ma tahan midagi õppida...ju siis ei olnud oma senise eluga rahul... tulevik tundus selline kummaline, tume ja siis lihtsalt üks lause ühe inimese käest pani mind kõrgkooli vaatama... ma olin siis vanuses ligi 40... ei, 35. Ja kuna mul olid mõned oma kõrgkoolid lõpetamata jäänud, siis ma vaatasingi, et raketiteadlast minust ei tule ja matemaatikut-füüsikut ka ei tule ja siis ma vaatasingi, et mis see võiks olla... see teema, mida ma tahaks teha ja oskaks ja saaks.” (S7)

3.1.1.2. Soov muutuste järele

Praeguseks pikka aega sotsiaaltöötaja ametit pidanud inimeste lugudest võib peamise ühise joonena tuua välja mõjusid Eesti taasiseseisvumisaegse ühiskondliku, poliitilise ja sotsiaalse elu muutustest. Intervjuudest tuli välja, et kuna eelnev töö hakkas end ammendama, *„oli vaja uut väljakutset”* (S3). Maapiirkondade traditsiooniliste eluviiside hääbumise mõju sotsiaaltööle selle kujunemise algusaastatel on välja toodud ka Reilenti (2012) ja Partsu (2014) uurimistöödes. Mitmed käesoleva uurimuse respondendid, kes töötasid varasemalt põllumajanduses, rääkisid rahulolematuse suurenemisest oma senise tööga, neil tekkis tunne, et on vaja oma elus midagi muud teha, millegi uuega tegelema hakata ja muutuda. Samas oli soov säilitada harjumuseks saanud suhtlemine kohalikus tuttavas keskkonnas.

„No vaatasin, et inimestega olen ma kogu aeg töötanud ja too põllumehe elu oli ka kehv ... et ilm kogu aeg mõjutas kõike” (S2)

3.1.1.3. Lähtumine oma heaolust

Kogu sotsiaaltöö sai alguse ühiskonnas toimuvate muutuste mõjust, mis tõi kaasa tööjõu vajaduse vähenemise. Tööpuudusega kaasnesid inimeste väiksemad sissetulekud, mis tekitasid toimetuleku- ja muid probleeme. Samad põhjused mõjutasid ka intervjuueeritavaid, tulevaste sotsiaaltöötajatena, oma uue ameti valikul. Nii kirjeldab üks respondent valiku tegemisel otsustavana just omaenda heaolust lähtumist ja toob esile sotsiaaltöötajale lubatud sissetuleku suurenemise.

„Ja ma mõtlesin, et tuleb kindel palk, et riigi palgal ja...(naerab)... ei, ma ei mõelnud seda tegelikult... ei no aga ma mõtlesin küll, tõesti! Vallavanem väga kutsus ka ja...ma olin varem majandis temaga koos... ja tegelikult ka – palk oli varem küll tegelikult siin parem, kui mul seal osakonnajuhatajana. Nii et siis ma tulingi!” (S2)

Intervjuudes räägiti, 90ndate aastate sotsiaaltöö ametikohtade loomisest Eesti omavalitsustes. Toodi esile kohaliku vallavanema või külanõukogu esimehe poolset

initsiatiivi just nendele inimestele ametikoha pakkumisel. Analüüsimisel leiti, et ettepanek tehti neile siiski peamiselt lähtuvalt nende endi isikuomadusest. Intervjueeritavad tõid eraldi välja oma julguse suhtlemisel. Koos hea suhtlemisoskusega oli see üheks oluliseks tunnuseks, mida sotsiaaltöötajad oma juttudes esitlesid.

„See oli aasta 1993 ja vahetult enne seda, kuskil paar kuud... ma olin käinud külanõukogu esimehe juures ja tahtsin ühe äriga alustada. Ja kuna ma olin väga julge ta juures, siis ta oli hiljem oma sekretäri käest küsinud, et kes see julge naine oli... siis hakati looma neid esimesi sotsiaaltöötaja ametikohti ja vallasekretär tuli minuga rääkima, et kas ma olen nõus selle sotsiaaltöötaja ametikohale tulema. See oli vahetult nende kolhooside lõpu ajal... ma olin kolhoosis olnudki erinevate ametite peal... sest ma olingi julge suhtleja... aga see töö oli ju kõik inimestega suhtlemine!” (S8)

3.1.1.4. Suhtlemisoskus

Kõik sotsiaaltöötajad pidasid oluliseks oma vastustes veel teisi aspekte, mida võib kokkuvõtlikult nimetada kui hea suhtlemisoskus. Just inimsuhteid ja suhtlemist peeti intervjuudes peamiseks ühendavaks tunnuseks, mis sobis omadusena nii varasemalt põllumajanduse tööd teinud kui ka sotsiaaltööd tegema hakkavale inimesele. Ja mida koos suhtumisega peeti sotsiaaltöös kõige aluseks.

„Aga vanasti, nõuka ajal oli osakonnajuhataja ka nagu sotsiaaltöötaja – vii puid, aja tee lahti, vii arsti manu, too leiba... ja siis ta arvaski, et mis sa teed seda põllumajandust – tule sotsiaaltöötajaks!” (S2)

Sealjuures peeti oluliseks rahulikkust, inimeste ära kuulamist, huumorimeelt ja paindlikkust töö tegemisel ja sellega olid seotud kõik teemad, millest räägiti intervjuudes. Ja sotsiaaltöötajate kogukonnast, oma kolleegidest ja meeskonnast

„Mina ütlen et peab olema rahulik...sa ei saa olla kergesti ärrituv inimene ja teha sotsiaaltööd, kindlasti mitte...minu jaoks peab olema olema huumorisoon, sest ilma selleta ei kujuta ma ka ette, üldsegi mitte.” (S7).

Kuna kogu sotsiaaltöö toimubki inimestevahelisel suhtlemisel, kus kõik inimesed osalevad aktiivselt oma maailma tundmaõppimises, kujundamises ja taasloomises (Strömpl, 2012b), on suhtlemisel identiteedi konstrueerimisprotsessis määrav roll.

3.1.1.5. Kohalike olude ja inimeste tundmine

Intervjueeritavad pidasid oluliseks head kohalike elanike ja olude tundmist. Kohaliku kontekstiga arvestamise vajalikkus ilmneb ka ülemaailmses sotsiaaltöö definitsioonis, kus tuuakse välja kultuurilise konteksti ja pärimusteadmiste olulisus konkreetse paikkonna inimestele. Minu uurimuses nägid intervjueeritavad kohalike inimeste tundmises võimalust selgemate valikute ja otsuste tegemiseks, samuti ka iseendale kaitset oma töös inimeste poolt „ära kasutamise” (S8) eest.

„Tol hetkel ma teadsin seda, et mul on hea meel, et ma olen kohalik inimene ja tunnen inimesi, et ma tean nende kodust olukorda ja et nad ei saa mind ka ära kasutada või midagi mulle valetada...vot selles mõttes ma ise tundsin algul nagu niiviisi. Vallavanem ise ütles ka, et selles töös peabki tundma oma inimesi.”(S3)

Kokkuvõtvalt on antud uurimuses intervjueeritud sotsiaaltöötajad kujunenud maapiirkonna sotsiaaltöö tegijateks peamiselt ühiskonna arenguprotsesside mõjul tekkinud vajadusega muutusteks nii ühiskondlikus kui ka inimese enda elus. Identiteedikäsitlustes peetakse oluliseks enesemääratluste kujundamisel inimese ümber toimuvat ehk seda, kuidas mõjutab inimest teda ümbritsev keskkond ja kogu ühiskond, milles ta elab (Valk, 2003). Sotsiaaltöötaja ameti valikul leiti endas isikuomadused, millest lähtuvalt mindi kas haridust omandama või võeti ettepanek vastu tööle asumiseks. Ka vallajuhid märkasid uude ametisse töötaja otsimisel intervjueeritavate sobivaid omadusi ja head suhtlemisoskust, mistõttu tehti ettepanekud just nendele inimestele. Erinevusena kauaaegsete ja vähem tööl olnud sotsiaaltöötajate vahel võib välja tuua teadmiste olemasolu või siis puudumise erialast kui professionist tööle asumisel. Pikemalt ametis olnud sotsiaaltöötajad arenesid ise koos eriala kujunemisega, olles seega osalised ametiidentiteedi kujundamisel. Seevastu noorematel olid juba teadmised, mida sotsiaaltöö eriala endast kujutab, milline on eriala roll ühiskonnas ja millised on eesmärgid ning sellest lähtuvalt tehti juba teadlik valik hariduse omandamiseks ja tööle asumiseks. Sageli oli neil olemas eeskuju, keegi vanem sotsiaaltöötaja, kes oma siira olekuga eriala valikut mõjutas. Kuna kõik intervjueeritavad rääkisid haridusest sotsiaaltöötaja töös, käsitlen järgmises peatükis intervjuuvastustes sisaldunud haridusteemade tõlgendamist.

3.2. Haridus

Eelmises peatükis uurisin sotsiaaltöötajaks kujunemise lugusid, millest tuli ühe olulise osana esile hariduse ja teadmiste vajalikkus sotsiaaltöötaja ametis. Seetõttu tegelen alljärgnevalt haridusega seotud temaatika analüüsimisega intervjuudest.

Haridust pidasid intervjuueeritavad väga oluliseks nii oma ametis toimetulemiseks kui ka läbipõlemise vältimiseks. Toodi välja, et kuna sotsiaaltöö on emotsionaalselt väga kurnav, loob teoreetilistest teadmistest põhi võimaluse olukordade paremaks mõistmiseks ja iseenda emotsioonidega toimetulemiseks.

„Ega sa selle haridusega tööd ei tee. Sa teed ju tegelikult südamest ja hingest oma tööd. Aga ta annab sulle teadmisi ja seda, kuidas sa pead olema ja kuidas sa teed, seda kuidas sa oma töös läbi ei põle, seda ta annab, seda küll...tegelikult annab hästi palju” (S6)

Kuigi leiti, et haridus on sotsiaaltöötajale vajalik, toodi kõigis intervjuudes sellega koos olulisena välja igapäevasesest töökogemustest saadavad teadmised ja oskused. Kuigi ka siin nähti vajadust esialgsete teoreetiliste teadmiste järele, mida siis praktilises töös järgi proovida. Küll aga tunnistati, et praktika erineb koolis õpitu käigus tekkinud ettekujutustest.

„See ongi see... ta annab sulle selle aluse aga kui sa lähed reaalselt tööle, see on hoopis midagi muud, et need kogemused, mis sa saad tööl olles, see on hoopis midagi muud, mis haridusega saad.” (S5)

Selles kontekstis avaldub ilmselge seos ülemaailmse sotsiaaltöö definitsiooniga, mis näitab sotsiaaltööd nii praktikaval põhineva kui ka akadeemilise teadusalana (Global..., 2014).

3.2.1. Praktika vajab juurde üha uusi teadmisi

Kui kõrghariduse omandanud sotsiaaltöötaja jäi sellega omandamise järgselt esialgu rahule, selgusid hiljem töö tegemise käigus siiski erinevad uued vajadused ja puudujäägid olemasolevates teadmistes. Mida võib pidada tõenduseks arengule ja pidevale muutumisele sotsiaaltöös ning sellega kaasnevale vajadusele järjepidevalt sotsiaaltöötajate teadmisi koolituste kaudu täiendada.

„Ma ei ole kordagi tundnud, et mu haridus pole olnud piisav. Sellest õppekavast, mis ülikoolis on, ei oleks mina midagi rohkemat suutnud välja pigistada ja ma tegin seal isegi palju rohkem. Mingisugused vajakajäämised tulevad ikkagi töö käigus ja ma praegu tunnen ka, et teatud kohtades, on mul vaja rohkem haridust. Just mina isiklikult tunnen, et mul oleks psühholoogia valdkonnast vaja mingisuguseid aineid võtta, mida oleks vaja...just see töö psüühikahäiretega inimestega. Ma tõesti ei näe, mida ma siis veel oleksin saanud võtta... siis ma oleksin pidanud teisest instituudist ja teiselt erialalt võtma neid aineid.” (S4)

Täiendkoolitustel näevad kõik intervjueeritavad oma töös suurt toetavat rolli. Toodi välja uued teadmised, mida infovahetamise käigus saadakse ja laiema pildi nägemiseks oma erialal peeti väga oluliseks kolleegidega kokkusaamisi ning üheskoos erinevate murekohtade või raskete juhtumite üle arutlemist.

„See on oluline, et käid ja näed kuidas on teistes kohtades. Ja käid ka nendel koolitustel. Aga see on ka samas sulle nagu vahelduseks igapäevasele tööle, sest muidu sa upud sinna töösse ära ja näedki seda oma kitsast ringi.” (S3)

Kollegiaalsest toest, milleks varem oli võimalus maavalitsuste sotsiaalosakondade korraldusel, tundsid sotsiaaltöötajad suurt puudust. Varasemalt regulaarselt maavalitsuses toimunud infopäevade korraldamist ei olnud keegi seni oma ülesandeks võtnud ja nende vajalikkusest igapäevaste töömuredele lahenduste leidmisel rääkisid peaaegu kõik sotsiaaltöötajad.

3.2.2. Teadmised toetavad tööalast arengut

Intervjueeritavad kirjeldasid esialgset ebakindlust ja hirmu, mida nad tööle asumisel tundsid, sest ei teatud mis see sotsiaaltöö tegelikult on. Leiti, et kuna sotsiaaltöö algusaastad olid selles ametis harjumise ja kujunemise aastad, ei olnud ka erialane haridus töötajatele esmaselt vajalik, kuid mida aeg edasi, seda olulisemad said kõikvõimalikud teoreetilised teadmised ja seda vajalikumaks pidasid sotsiaaltöötajad ka erialast haridust oma igapäevase töö tegemisel.

„Aga ma ei võtaks ka praegu mitte ühtegi keskharidusega lihtsalt tööle... see ei ole proovimise koht... siin on inimesed taga ja haavatavad inimesed taga... tolles mõttes nagu... see ei ole... sul peab olema mingi teadmine, kellega sa tegelema hakkad.” (S1)

3.2.3. Akadeemiline haridus on vajalik

Respondendid tõid välja vajaduse teooriate tundmise, seadustest arusaamise, inimeste ja ühiskonnaprotsesside arengu mõistmise, samuti ka tuleviku eesmärkide seadmiseks

vajalike teadmiste järele. Räägiti sotsiaaltöötajale vajalikest õigustest ja kohustustest arusaamise kujunemist just hariduse kaudu. Koos täieneva seadusandlusega, millega reguleeritakse seda, kuidas töö peaks toimuma, on see kõik tõenduseks üha tugevamast erialast ja selle identiteedist.

„Ma ju alustasin kohe algusest... sotsiaaltööga koos olen kasvanud tööalaselt, kui nii võib öelda... alustamiseks ei olnud küll rohkem haridust mulle vaja... esialgu oli nii, aga mida aasta edasi seda nadimalt tundsid ennast. Noh siis hakkasid juba asjad arenema... seadusandlus tuli ja sa pidid aru saama... siis juba läks haridust vaja.” (S8)

Kogemustega sotsiaaltöötajate juttudest selgus, et kui oma töö kõrvalt viimaks õppima asuti, innustas huvi teadmiste järele, edu sisseastumisel ja õppetöös kasvav enesehinnang, neid selle kõige nimel pingutama. Seda maapiirkonnas üksi tööd tegeva sotsiaaltöötaja suurt soovi hariduse omandamise järele selgitab Tajfeli (1981) käsitus sotsiaalse identiteedi teooriast. Nimelt on ametiidentiteedi tugevdamisega seotud inimese enda väärtuslikkuse tunnetamise vajadus. Hariduse omandamisega kaasnes sotsiaaltöötajate uhkuse ja rahulolutunne, mis tõstis enesehinnangut. Oma roll oli sealjuures ka toetaval kolleegil, kui ühise identiteediga seotud sotsiaalse grupi liikmel, kellega koos sisseastumiskatsetele mindi ja kes sisendas sotsiaaltöö õppimiseks usku.

„Ettepaneku tegi tegelikult minu kolleeg, pikaajaline tuttav, ma ei mäletagi mis perioodist... ta ütles, et lähme proovime, ma ütlesin, et proovime jah. See oli kaugõpe ja tekkis tunne, et tahan nagu proovida, et kas ma saan hakkama. Ja siis tekkis pinge, et kui see vastus tuleb, kas ma nüüd olen sisse saanud või ei ole ja kui sisse sain – tead kui hea tunne see oli...see oli nii hea tunne!” (S8)

3.2.4. Teadmiste seostamine töökogemustega

Respondendid rääkisid kuidas hariduse omandamisel oli võimalik varasemaid erialaseid kogemusi seostada õppetöös saadavate uute teadmistega, mis omakorda suurendas kindlustunnet igapäevases töös. Väga oluliseks peeti teisi kolleege õpingukaaslastena. Leiti, et ühiseid arutelusid on oma igapäevaste tööalaste muredega toimetulemiseks väga vaja. Ühistes aruteludes õpiti nägema nii iseenda kui ka teiste nõrkusi ja tugevusi ja neid analüüsima, millest hilisemas töös oli palju abi. Respondendid rääkisid, et endistelt õpingukaaslastelt on saadud mõistmist ja tööalast nõustamist peale kooli lõpetamist veel hiljemgi.

„Ja muidugi see oli ka, et me olime, vahest neli päeva ja vahest kolm, Tallinnas. Ja me olimegi uute kolleegidega! Tead kui palju probleeme sain seal omavahel ära lahendatud! Me olime üle vabariigi seal, selline grupp oli, kolmkümmend inimest. Noo, see oli suurepärane asjade lahendamine! See ongi praegu puudu ka, sest nüüd neid enam valdades sellel tööl ei ole.... ja polegi nagu kellegi käest küsida.” (S2)

Sotsiaaltöötajate ühtekuuluvuse ja erialase identiteedi arenguseotusest akadeemilise kutseharidusega rääkis Tamm (2010) ja tõi arengus esile erialase pädevuse ja professionaalse vastutuse võtmise suurenemise võimaluse seotuse haridusega.

3.2.5. Praktikast ja kogemustest õppimine

Haridusega seotud teemades tõid respondendid välja ka praktilise sotsiaaltöö tegijate panust õppeprotsessis. Kirjeldati kuidas sotsiaaltöötajad räägivad õppejõududele lugusid juhtumitest ja näidetest oma praktikast ning toodi välja nende lugude tõlgendamisest tulenev mõlemapoolne kasu.

„...ma tihtipeale nagu vaidlesin ka seal, et tegelikult elus need asjad ei ole nii... üks seda oli ka meile mõlemale vaja, sest kuidas sa muidu tead...” (S1)

Rohkem räägiti intervjuudes õppejõudude poolsest praktilise sotsiaaltöö näidete seostamisest teooriaga ja õpingukaaslaste erinevatest juhtumitest, praktikakogemustest rääkimist ja ühisest analüüsimisest. Arvati, et selline ühine teemade läbitöötamine on väga vajalikuks oskuseks, mida rakendada igapäevases sotsiaaltöös. Eraldi toodi välja uued teadmised teiste maade sotsiaaltöö praktikatest.

„Oli vaja teada ja näha, et mida siin teha ja kas oleks parem teisiti. Sest vaata, vahepeal on hea, eriti kui sa õpid, siis ikkagi need õppejõud ka selgitavad seda, et millised on need sotsiaaltöö eesmärgid ja siis on toodud välja ikka eeskujud ka... ma saan aru, et mingil ajal oli Rootsi, aga praegu see vist enam nii ei ole, sest seal oli justkui üleaitamisega tegemist ja neil on olnud vist ka tagasimineku selles osas. Aga seda nad räägivadki lahti sulle...”(S3)

Neid teadmisi, milline on sotsiaaltöö mujal maailmas peeti huvipakkuvaks ja vajalikuks. Kuid oma riigi sotsiaaltöölaste näidete ja teiste maade praktikate käsitlemisest õppetöös tõusis intervjuudest esile kaks vastuoluliselt erinevat arvamust. Ühe arvamuse kohaselt oleks hariduses vajalikum tuua näiteid peamiselt oma riigi sotsiaaltööst, sest arvati, et meie riigis on sotsiaaltöö, mis on meie oma nägu, seetõttu tekivad paremini seosed oma tööga ja sellest võiks olla sotsiaaltöötajale suurem kasu.

„Võiks tuua rohkem näiteid... ja, et elust enesest võtta näiteid ja tuua juhtumeid, mitte võtta seal mingeid välismaa juhtumeid vaid ikka Eesti siseseid, sest ega me ei ela ju välismaal...Eestis on muud asjad...seal mujal on hoopis teistmoodi.”(S6)

Teise seisukoha järgi aga on sotsiaaltöötajal endal vaja palju ringi liikuda, et näha ja uute teadmiste saamiseks võimalikult rohkem kuulda erinevate teiste maade headest praktikatest. Leiti, et selle baasil on hea siis neid uusi teadmisi omakorda kodusesse konteksti kasutusele võtta.

„See on oluline – käid ja näed, kuidas on teistes kohtades ja käid ka nendel koolitustel ja kuuled. Ja mida rohkem sa ametis oled, seda rohkem sa hakkadki tahtma seda väljastpoolt infot. Vaat, minul hakkas see küll tekkima! Alguses püüdsid sa teha kõike, et oleks oma inimestel hästi ja siis hakkad teada tahtma, et kuidas ikka teistel on ja mida peaks võibolla teisiti tegema ja kellel on mis kogemus. Sa pidid teadma mismoodi on põhjamaades... seda kõike oli väga vaja teada.” (S3)

Nende arvamuste erinevust võib seostada respondentide erinevate kogemustega ja tööalase pädevusega. Võib arvata, et suurema kogemusega töötajatel on küllaldaselt teadmisi, millega on hea uue info saamisel seoseid luua. See aga omakorda toetab võimalust seostada ennast ka rahvusvahelise sotsiaaltöö kogukonnaga. Noored töötajad, omades vähem kogemusi, vajavad tööalase arengu toetamiseks aga esmalt oskusi kohapealsetest kontekstidest. Järgmistel arenguetappidel oma töös kasvab vajadus laiema pildi nägemiseks kindlasti. Ka Tamm (2010) näitas oma doktoritöös alles ametisse asunud nooremate sotsiaaltöötajate arengus vajadust võtta esmalt omaks humanistlik maailmavaade ja sotsiaaltöö filosoofia, et luua alus ühtekuuluvuse arendamiseks töö- ja erialase identiteediga.

3.2.6. Raske töö vajab teadmisi

Sotsiaaltööharidusega seoses tuli intervjuudest välja üks huvitav teema, mis seotudvärskelt kõrghariduse omandanud noorte kolleegidega. Nimelt tunnevad maaomavalitsuste kauaaegsed sotsiaaltöötajad suurt puudust enda kõrval töötavast noorest kõrgharidusega kolleegist, kellelt uusi teadmisi saada või juba ununenuid meelde tuletada.

„Ega mul on praktikandid käinud... Tallinna ja Tartu Ülikoolist. Ega see on hea küll, sest vaata, neil noortel on hoopis teine ilmavaade ja nad annavad palju juurde küll sulle, kui sa ei ole sellest asjast varem kuulnud...einoh, kuulnud oled küll aga sa nagu ei süvene või ei mõtle selle peale.” (S2)

Sotsiaaltöö eripärana nähti intervjuudes, et kuna tööd tehakse inimestega, nõuab see töötajalt suurt pühendumist, inimeste eluilma mõistmist ja muutuste esilekutsumiseks sellesse eluilma sisse elamist. Arvati, et noortel töötajatel võib laste ja pere kõrvalt olla raske nii suurel määral tööle pühenduda kui seda vaja oleks. Samuti arvati, et hariduse kaudu ei saa noored tegelikult maaomavalitsuses töötamiseks vajalikke teadmisi, mistõttu on ka töösse sisse elamine raske.

„...see kes minul oli ülikoolist, sel oli vaid põgus ülevaade olnud kohalikust omavalitsusest ja mina siis selgitasin... ja kogu töö oligi selles, et tutvustada talle seda kohaliku omavalitsuse elu ja korda.” (S8)

Intervjueeritavad haridust oma ametis väga oluliseks. Kui taasiseseisvumisaja järgselt, sotsiaaltöö alguses, tundsid töötajad peagi, et vaja on uusi teadmisi, millele toetuda oma töös paremate tulemuste saamiseks, siis praegu ei kujutata ilma hariduseta sotsiaaltöö tegemist enam ette. Noori oodatakse tööle just nende värske teadmiste pärast, kuid samas kardeti, et laste ja pere kõrvalt on noorele sotsiaaltöö suure pühendumise ja emotsioonide rohkuse tõttu liiga raske.

„...juhtumid on lastekaitsetöös väga rasked ja see pingeline ja vastutus laste eest on kogu aeg... ja sa võtadki ju need koju kaasa... jaa, emotsionaalselt on see väga raske... ma arvan küll, et ei sobi ikka noorele, kui oma lapsed on ka veel väiksed, siis pead ikka nende jaoks olemas olema...” (S5)

Teoreetilisi teadmisi pidasid intervjueeritavad oluliseks ja heade praktikate ning kogemuste jagamist valdkonnainimeste vahel peetakse vajalikuks, mistõttu käiakse meelsasti täiendkoolitustel ja infopäevadel. Väga oluliseks peeti sealjuures õppejõudude ja kolleegidega kokkusaamisi ja ühiseid arutelusid. Neis nähti vajalikku tööalast tuge raskete juhtumite lahendamisel, koos võimalusega vajaliku uue info saamiseks. Iseenda tööalase tegevuse mõistmiseks peeti koolitusi vajalikuks, et teaks ja näeks iseennast kõrvalt - teaks, kus ise oled ja saaks kinnitust, et see töö mis teed on õige ja vajalik.

„Jaa... mul on üks koolitus olnud, kus oli keegi, kes oli narkosõltuvuses ja ma täitsa mõtlesin, et kas ma siis sinna lähen või ei lähe, et nii kaugel ja narkot ka eriti meil veel polnud, et miks minna... Ja tead! Kui ma siis sealt välja tulin, siis ma mõtlesin, et ma sain teada, et kui kaugel me oleme. Et ma sain teada, et meil ongi veel asjad hästi - seda kõike ma sain selle mehe käest seal!...vaat' mõnikord on vaja minna selleks, et teada kus ise oled...ja muidugi teistega suhtlemine ka...teiste sotsitöötajatega.” (S3)

Eelnevast lähtuvalt kinnitasid intervjuud professionaalse identiteedi konstrueerimisel haridust ja koolitusi määravalt tähtsaks. Leiti, et on vaja teada sotsiaaltöö eesmärke ja arengusuundi ning mõista sotsiaaltöö tegemise aluspõhimõtteid ja leida võimalusi iseenda ja oma töö kõrvalt nägemiseks. Vaid sel moel saab sotsiaaltöötaja tõsta oma tööalast pädevust, tunda end meie-tundega seotud grupiliikmena, mille läbi tugevneb sotsiaaltöö ühiskonnas ja selle ameti identiteet.

3.3. Ametiidentiteeti toetavad teemad

3.3.1. Sotsiaaltöötaja ise

Maapiirkonna sotsiaaltöötaja isikuomadused on need, mis määravad kas erialal töötavad inimesed tunnevad end seal hästi ja kas nad sobivad oma klientide, kolleegide ja koostööpartneritega. Seetõttu uurin järgnevalt neid käsitletud omadusi, mida respondendid oma ametis vajalikuks pidasid, lähtuvalt soovist selgitada milliseid omadusi hindavad oluliseks praktilise töö tegijad isesotsiaaltöö identiteedi iseloomulike komponentide hulka

Intervjuudest selgus, et sotsiaaltöötajad peavad oma töös oluliseks erinevaid isikuomadusi. Leiti, et see inimene kes maal sotsiaaltööd teeb, on eriline inimene „*Mina ütlen kogu aeg seda, et sotsiaaltööd saavad teha ainult üks sort inimesi... see on eraldi sort kes saavad teha... tahta võivad teha seda paljud, et oh, see ei ole ju midagi, aga tegema jäävad ja teevad seda täpselt üks sort... (naeruga) – see on see Jõgeva Kollane... hea maitsega ja mure ja ei lähe väga kiiresti pudruks... väljast võibolla pehme, seest ei tohi pehme olla... sa pead olema seest tugev ja mitte ainult inimese vaid ka enda suhtes... sa pead olema kindel ja ei tohi seda tööd väga koju kaasa võtta. Seda et sa üldse ei võta, see on ka jama.*” (S7).

3.3.1.1. Positiivne hoiak ja empaatia

Intervjuudes kirjeldati sotsiaaltöötajat kui empaatiavõimelist ja avatud olekuga inimest, kellel on hea kuulamis- ja kehtestamisoskus ning huumorimeel. Neist kahte viimast peeti vajalikeks iseenda emotsioonidega toimetulemisel ja läbipõlemise vältimiseks näiteks raskete juhtumite lahendamisel. Olulisena sotsiaaltöös nähti positiivsust ja probleemide

lahendamiseks toetavat üldist hoiakut „kui kuidagi ei saa, siis kuidagi peab saama!” (S2). Toodi välja, et tulemuste saavutamisel on koostööks vajaminevaks ühiseks mõistmiseks oluline positiivse hoiakuga töötaja, kes oskab oma klienti motiveerida ja innustada teda püüdma muutuste nimel pingutama.

„Empaatia on esimene asi, kohe kindlasti. Ja avatus. Sa pead olema selline inimene, kes süstib teise inimesesse positiivsust, et elu pole must-valge ja sa pead hästi positiivne olema. Kui sa oled negatiivne ja sul tuleb negatiivne klient sisse ja ta näeb, et ka sotstötötaja on ka negatiivne, no mis koostööst me siin räägime. Sa pead oskama seda motivatsiooni tal niimoodi tõsta... sa pead oskama inimest motiveerida, et vaata, näed kui sa nüüd niimoodi teed, siis sul hakkabki paremini minema, et sa pead proovima ja küll lähebki. Kui ei lähe ka, siis proovime teistmoodi, aga proovima ja püüdma peab.” (S6)

3.3.1.2. Inimesest lähtumine ja suhtlemisoskus

Ka minu uurimuses väljendasid intervjueeritavad läbivalt oma töös inimesest lähtumist. Kõiki inimesi peeti võrdseks ja oldi arvamusel, et kedagi ei tohi eristada. Sama seisukoht tuli välja Eetikakoodeksi käsitlemisel teooriaosas. Seetõttu julgen väita, et sotsiaaltöötaja maapiirkonna omavalitsuses lähtub humanistlikust lähenemisest ja inimeste loomupärase väärikuse toetamisest. Intervjuudes leiti, et inimeste toetamiseks on vaja neid mõista ja tundma õppida ja kuna arusaamine ei teki kohe, vajab see aega ja pühendumist. Maapiirkonna sotsiaaltöötaja pöörab üldjuhul kogu oma tähelepanu inimesele, mis võib aga kujundada arusaama, et töötajal ongi piisavalt aega ükskõik kui kaua vestelda, selgus intervjuudest. Kliendid arvavad tavaliselt, et inimestega vestlemine (inimeste nõustamine) ongi peamiseks tegevuseks sotsiaaltöös. Leiti, et sellest võib ka aru saada, sest seda osa tööst teatakse, see paistab inimestele välja.

„Jah, see ongi see, et sotsiaaltöö eeldab väga head suhtlemisoskust, ma rõhutaks seda VÄGA HEAD. Ja sellist väga head empaatiavõimet ja tänu sellele suhtlemisele ongi... (...) Ega siis inimestel ei ole aega, ametiasutustel ei ole aega ja ega siis sotsiaaltöötajal ikka aega on. Ma olen inimesega, ta on imestunud, et aa, tõesti, teil minu jaoks aega on ja ma ütlen et jaa. Lihtsalt ongi sellist lihtsalt suhtlust vaja anda inimesele, kuulata teda ära, kõige lihtsamad tõed ongi olulised.” (S5)

3.3.1.3. Hirm bürokraatlikuks ametnikuks muutumise ees

Samas toodi kõrvale ka teistsuguseid kogemusi, kui inimene on rääkinud vastumeelsusest töökabinetti vastuvõtule tulemises, sest ei soovita sotsiaaltöötajat tema töös segada. Respondendid olid selle üle imestunud ja tõid ise välja kaks põhjust, millest selline

arvamus võis olla kujunenud – esimene neist põhineb teooriale, et inimese eneseväärikuse seisukohast tunneb ta piinlikkust abi küsimisel. Teiseks põhjuseks toodi näide meditsiinivaldkonnast, kellega nii kliendid kui ka sotsiaaltöötajad puutuvad palju kokku. Arstide pidev arvutist andmete otsimine visiidi ajal, koos pideva meediakajastusega arstide vähesusest ja nende koormatusest tööga, on tekitanud olukorra, kus inimene tunnebki end ebamugavalt, sest ta nagu häiriks arsti tööd. Respondendid kinnitasid, et sellised lood teevad sotsiaaltöötajaid murelikuks, sest ka oma ametile nähakse järjest suurenevat arvutiprogrammide ja bürokraatia mõju.

„Aga vaata, nad on ju arvutis, täidavad oma vorme ja pole inimest olemaski justkui... ma panen arvuti hoopis kõrvale kui ma inimesega suhtlen – silmside, otsekontakt ja otsene rääkimine on väga tähtis. Kui muidugi midagi koos vaatama peame kuskilt, et kui mure lahendamiseks peame vaatama. Näiteks kõrvaarsti juures ise rääkisin ainult kolm lauset. Muidugi oleneb inimesest, kuid kui nende töö eeldab, et peab arvutisse kandma, siis küsib küll, aga ei süvene, tal läheb ju tähelepanu ära... ta ei märka inimese näoilmet ja emotsioone ja kehakeelt.” (S6)

Omadustena toodi intervjuudes välja veel sotsiaaltööks vajalikku rahulikku olekut ja tauniti liigset tormakust. Üks respondent leidis, et maapiirkonna väikeses omavalitsuses ei tohiks uus töötaja kui „võõras” inimene üksinda probleemse perega tutvuma minna ja kohe suuri probleeme lahendama või nende elu korraldama hakata. Kuigi avatud ja ausat suhtlemist peeti sotsiaaltöös koostöö aluseks, leiti, et tulemuste saavutamiseks peab midagi olema, mingi teadmine või kogemus, mis töötajat perega seob. Muidu võib pere tunda, et neid rünnatakse ja tekib vastumeelsus teha koostööd. Kui just ei ole erakorraline ja kiire tegutsemise vajadus. Lahenduseks leiti, et keegi, kes on juba perele tuttav peaks uue töötajaga kaasas olema, olgu selleks siis teine sotsiaaltöötaja või hoopis piirkonnapolitseinik. Räägiti, et sageli ongi sotsiaaltöötaja see, kes astub ise inimesele sammu vastu ja annab märku, et ta on vajadusel olemas. Nii klienditöös kui noore töötaja juhendamisel ja tema tööga kohanemise toetamisel uues ametis.

Kokkuvõtvalt tõid maapiirkonna sotsiaaltöötajad oma intervjuudes välja neidsamu omadusi, mida peetakse vajalikeks kogu sotsiaalala töötajate puhul. Sotsiaaltöös on iga inimene väärtuslik ja iga kogukond ainulaadne. Inimestest hoolitakse, neid püütakse mõista ja pakkuda neile elus toimetulekuks sobivaid võimalusi. Inimeste aitamiseks on vaja olla ise tugev. Kuna tööülesandeid on palju, jääb aega selle tegemiseks napiks,

seetõttu on iseenda läbipõlemise vältimiseks abi huumorimeelest ja toetavatest kolleegidest. Samas toob töösse lisapingeid ja probleeme asjaolu, et töötaja võib oma piirkonnas olla selle valdkonna ainuke töötaja, mistõttu on võimalusi pidevalt toetust leida vähe. Sotsiaaltöö eripärasid maapiirkonna kontekstis käsitlengi oma järgnevas peatükis.

3.3.1.4. Kogukonna liige ja usaldus

Uurimuses tõid kõik intervjuud selgelt välja maapiirkonna sotsiaaltöötajate nägemuse oma töö erinemisest linnades tehtava sotsiaaltöoga. Kuigi vaid ühel inimesel oli varasem sotsiaaltöö kogemus linnast, toodi kõigi poolt välja samad omadused, millega määratleda sotsiaaltöötajat maapiirkonnas ja mis eristavad teda linna sotsiaaltöötajast.

Nagu selgus ka teooriaosas, on sotsiaaltöö eripäraks maapiirkonnas olnud vaid ühe sotsiaaltöötaja olemasolu omavalitsustes. Sellega seoses tõid kõik respondendid esile suhteliselt stabiilse ja väikese rahvaarvu omavalitsuses, sest see on võimaldanud sotsiaaltöötajatel oma piirkonna inimeste head tundmist. Seetõttu on sotsiaaltöötajad olnud teadlikumad inimestega seotud muredest ja rõõmudest. Intervjuudes kirjeldati kuidas sotsiaaltöötajat peetakse üheks oma kogukonnast. Toodi välja sotsiaaltöötaja töö eristamiseks maapiirkonnas ja linnas, et maaomavalitsustes on sotsiaaltöötaja rohkem kogukonnaliige kui ametnik. Ta on inimestele lähemal ja teeb oma tööd rohkem oma kabinetist väljaspool.

„...ja vahel ikka mõni ise ei tule ka, siis tuleb sul endal tema juurde minna ju... aga meie oleme sellega harjunud, et oleme inimestega koos ja nende jaoks lähedal ja olemas. Ja ma arvan, et see on õige. Sa ei ole ikka mingi klienditeenindaja kuskil punktis...see ei ole sotsiaaltöö kui istud ainult kuskil kabinetis ja ootad, et inimesed sinu juurde tuleksid... (S3)

Suurem seotus kogukonnaga loob sotsiaaltöötajale ka teatava suurema usalduse vallaelanike poolt. Oma töös lähtutakse maapiirkonnas rohkem abivajavast inimesest, tehakse palju tööd kontorist väljas, klientidele omases keskkonnas, nende kodudes, poes, raamatukogus või mujal. Nagu ütles üks sotsiaaltöötaja: „*ma liigun inimesele vastu*” (S3). Küllastades klientide kodusid, tutvub ta inimeste olukorraga kohapeal ja mõistab sel viisil paremini nende eluilm, selgus intervjuudest. Respondendid rääkisid veel vastumeelsusest ametiasutustes käimisest ja sageli puuduvast transpordivõimalusest

inimesel vallamajja tulekuks, mistõttu sõlmitakse kokkulepped telefonitsi või juhuslikul kohtumisel ja sotsiaaltöötaja läheb sageli hoopis ise kliendi juurde. See on aga omakorda usalduse kujunemisel, probleemide mõistmisel ja sobivaimate lahenduste pakkumisel mõlemale poolele kasuks. Sest nagu räägiti, pole sageli kohe selge, millest üks või teine probleem on alguse saanud ja selgusele jõuab sel moel kiiremini. Sotsiaaltöötajad nägid ohtu, et suuremates piirkondades võib nende töö kujuneda rohkem kabinetitööks ja sotsiaaltöötaja muutub ametnikuks.

„Seal Tallinnas toonitati, et te olete ametnik...te olete ametnik ja nii kogu aeg! Tähendab, kui mina olen ametnik ja istun kabinetis ja inimene vaatab mulle alt ülesse, siis mida ta mulle räägib – ta ei räägigi mulle midagi! Ka nii võib tööd teha, jaa – istungi kabinetis ja sul ei käi keegi. Aga teisipidi – kui sa langed inimese tasemele, sa lähedki tema juurde koju ja näed tema elu, siis sa saad väga palju teada ja sageli on niimoodi, et ta tulebki ühe murega aga tegelikult on see hoopis teistmoodi see mure, kui sa hakkad temaga vestlema, see koorub tema vestlusest välja...ma olen ka kellegagi koos nutnud ja kellegagi koos naernud ja kõiksuguseid asju teinud, aga sa pead nendega ühele tasemele laskuma ja nende elust aru saama.” (S3)

Leiti, et suurem on usaldus maapiirkonnas sotsiaaltöötaja ja tema klientide vahel, sest töö pole ise nii kindlalt piiritletud erinevate regulatsioonidega. Näiteks ei peeta vastuvõtuaegu nii oluliseks kui suures linnas ja sotsiaaltöötajaga saab juttu alustada ka poe juures või mujal „küla peal”

„Maal tunnevad kõik kõiki... kui lähen peale tööd poe juurde, siis on kolm neli inimest, kes kõik tahavad minuga suhelda ja oma murele nõu küsida...”(S8).

Sama on kinnitanud ka varasemad maapiirkonna sotsiaaltööd käsitlevad uurimused. Sotsiaaltöötaja siis otsustab, kas kutsub inimese kontoris vestlusele või nõustabki kohapeal. Selliselt kujuneb inimlikum ja soojem suhe sotsiaaltöötaja ja klientide vahel, on iseloomulikuna kirjeldatud kõigis maapiirkonna sotsiaaltöö uurimisega tegelenud varasemates töödes.

„Ega ma ei ütle, et ära praegu räägi, aga ma kutsun ta töö ajal vestlusele... ma panen selle mure kõrva taha ja siis kutsun, et tule nüüd, vaatame mida saame teha... aga ma muidu vabal ajal ei lahenda probleeme küll... aga maal ei saa ust kinni panna, et nüüd ei tee... maal on ikka vaja ka vabal ajal, kasvõi õhtul pool kümme, aga siis ma saan aru, et tal on midagi halvasti... tavaliselt inimene ikka siis ei helista... sa võtadki vastu ja annad nõu mida teha, või kinnitad... see on nagu usaldussuhe...” (S6)

3.3.1.5. Kõik tunnevad kõiki

Intervjuudest selgus see, et maal tunnevad kõik inimesed kõiki on sotsiaaltöötaja jaoks nii toetavaks kui häirivaks faktoriks. Osaliselt nägid respondendid selles takistust oma tööd planeerida, sest ajalised ja ruumilised piirid on hägusemad. Rohkem aga jäi see kõlama sotsiaaltöötaja eraelu ja vaba aja häiriva faktorina. Pidevad tööalased vestlused väsitavad töötajaid ega lase tekkinud pingetest vabaneda. Sotsiaaltöötajad rääkisid, et tunnevad kohustust olla sotsiaaltöötaja ka vabal ajal, arvates ise, et ollakse inimestele vajalikud, samas aga tunnistati soovi tööst puhata. Leiti, et piiride seadmise oskus tuleb koos kogemustega töö tegemise käigus. Sellest võib lugeda välja ka kontrollivajadust, mis on sotsiaaltöötajatele nende ametöös erinevatel põhjustel omaseks kujunenud.

„Ja sellepärast ma väldin sageli neid avalikke üritusi. Jaa, ma ei taha... ma olen loobunud paljudest valla üritusest... võibolla jaanipäeval käin korra läbi... see on ilmselt selle linna ja maa sotsiaaltöötaja eripära, et maal tunnevad kõik kõiki. Kõik tahavad minuga suhelda ja ma lõpuks jõuan pool seitse koju... ma ütlen küll, et mul on tööpäev lõppenud... aga noh, igapähele ei ütle ka nii...Tulevadki pidudel, et mul on sulle üks küsimus, et anna andeks küll aga ma küsin ikkagi... ma viimasena võtan telefoni nüüd vastu kell viis... ma mõtlen selle peale, et kui mind ei ole olemas, siis midagi ei juhtu...aga see tuleb muidugi kogemustega.” (S6)

3.3.1.6. Tööalast juhendamist vähe

Respondendid tundsid muret, et kolleegide vähesus või puudumine võib saada takistuseks noortele ametisse asumisel. Sest kuigi nähti vajadust kogenud kolleegi abi tööalase juhendamise ja mentorluse järele, ei ole sageli vanemal kolleegil omaenda rohkete tööülesannete tõttu aega noorema kolleegi jaoks või puudub see vanem kolleeg sootuks. Samas räägiti oma kogemustele toetudes ka arvamusest, et tulebki iseseisvalt tööd teha, sest ise läbi tehes ja omadest kogemustest õpib inimene kõige paremini. Eelnevaid põhjuseid selgituseks tuues tunnistati, et ise ei kiputa nooremale kolleegile eriti abi pakkuma *„Ega ma ei saa ju ta eest ära teha. Ise ikka peab õppima, kes mind on õpetanud...” (S5).* Kuigi tööalasest toetusest rääkides nähti ainukese võimalusena vanema kolleegi poolset tuge värskest tööle asuvale noorele, loob see vastuolulise momendi maapiirkonna sotsiaaltöötajate praktikas:

„Selle noore kõrval, kes tööle tuleb, peab olema ikka keegi kogenum ja vanem olija, kes aitab... muidu on nagu see tiiki viskamine tundmatus kohas... mingi periood peab olema keegi kõrval. Ei tohi olla nii, et vaata ise, kuidas välja ujud... vaata, sellepärast ei ole ka

neid kandideerijaid. Et kui on uut töötajat vaja, ei ole kedagi keda võtta. See on hull aeg juba ja hullemaks veel läheb...” (S8).

Eelnevalt kirjeldatud vastuolu võib selgitada erinevusega sotsiaalse grupi identiteetide määratlemise kaudu. Valk (2003) on kirjeldanud Prentice, Milleri ja Lightdale käsitust kahest erinevast sotsiaalsest identiteedist. Neist esimese puhul on identiteet kujunenud grupiliikmete omavahelisest seotusest, mis põhineb sotsiaalsetel suhetel ja rollidel ning autorid nimetasid neid „ühte seotud gruppideks” (*common-bondgroups*). Teise puhul aga seob grupiliikmeid meie-tunne, mistõttu nimetasid autorid neid „ühtse identiteediga gruppideks” (*common-identitygroups*). Kuigi sotsiaaltöö on vana ja noore töötaja jaoks siduva iseloomuga, tunneb noor sotsiaaltöötaja meie-tunnet kindlasti rohkem oma õpingukaaslastega ja vana töötaja oma kauaaegsete kolleegidega. Teada on, et sotsiaalne roll või suhe ei muutu automaatselt inimese identiteedi osaks, omistavad sotsiaaltöötajad oma enesemääratlustest lähtuvalt uutele suhetele ja rollidele töö käigus tähtsust ja uusi tähendusi. Mis aga tähendab, et omavahelise sünergia tekkimiseks ametikaaslaste vahel on vaja aega.

3.3.1.7. Vaja esinemisvõimalusi

Ühest intervjuudest tuli esile huvitav mõte - arvati, et sotsiaaltöötajale on vaja pakkuda rohkem võimalusi esinemiseks. Intervjuus rääkis sotsiaaltöötaja, kuidas varasemalt tuli temal oma praktikas ikka käia rahva ees oma tööst rääkimas ja ta arvas, et see pakuks ikka veel võimalusi sotsiaaltööst positiivsema kuvandi loomiseks, on ühiskonna teavitamiseks oluline ja pakub võimalust professiooni tugevdamiseks.

„...kui tuleb sotsiaaltööst juttu, siis kõik on väga targad, kõik õpetavad sind tööd tegema, aga tegelikult on midagi muud hoopis. Ja kuidas muuta?... Kui pidevalt ikka vast räägid ja tuleb selliseid näiteid ja juhuseid, siis selles mõttes vast peaks sotsiaaltöötaja saama esineda, saama käia kas koosolekutel või sellises kohas, kus inimesed sind kuulevad... aga nüüdsel ajal ei olegi selliseid kohtumisi... kunagi olid rahvaülikoolid, kus kogu piirkonna inimesed kuulsid. Ega tookord kui ma käisin EPAs, siis esimees lasi mul kohe esineda, et mis ma seal teen...siin ju ei räägi enam kellelegi... ja järjest vähem räägid ja nii kaugenebki see inimestest...” (S3)

Selline inimeste ees oma eriala tutvustamine ja oma tööst rääkimine, muidugi mitte konkreetsetest inimestest ja nendega seotud juhtumitest, loob tugevama sidususe vallaelanikega ja tugevdab identiteeti kohaliku kogukonnaga ning võib olla üheks

põhjuseks, miks kauaaegsest sotsiaaltöötajast maal hoolitakse. Ja seda, et hoolitakse tõestab järgmine katke:

„Vahel oli siin ka, et käisime pensionäride juures ja siis mina rääkisin oma muredest ja rõõmudest, aga nüüd pole olnud. Paaris külas veel on – jõuluajal nad kutsuvad mind ka ja katavad laua ja sööme ja joome... ja sa mõtle! Üks on seal... ta helistab mulle, et kus sa liigud, kas sa siia ka saad tulla ja siis ta koorib mulle kõik porgandid ja kartulid ja ütleb, et võta, pane potti! Sul aega ei ole, mul aega on... mõtle! Ei need memmed on nii lahedad! Ja siis on ülevaade ka neist ju! Aga vaata, see on niimoodi väiksemates kohtades...” (S2)

3.3.1.8. Optimism ja huumorimeel

Siinkohal tooksin välja mõtted, mis jäid intervjuudes kõlama kirjeldustes omavalitsuste ühinemisjärgsete muutustega toimetulemisest sotsiaaltöös. Leiti, et kuna sotsiaaltöö omapäraks on paindlikkus ja üldine positiivne hoiak järgides põhimõtet „*kui kuidagi ei saa, siis kuidagi ikka saab*” (S2), pole sotsiaaltöötajal muud võimalust kui oma tööga toime tulla. Toetudes kolleegidele, jõustavad sotsiaaltöötajad oma huumorimeele, hoiakute ja maailmavaatega nii iseennast kui üksteist. Avatud suhtlemisest ja koostööst leitakse sobivad võimalused lahendusteks. Sotsiaaltöötaja peab igas olukorras toime tulema – selles võib näha sotsiaaltöötaja ametiidentiteeti.

„Sa pead toime tulema, sul pole muud varianti. Kui sa tahad edasi minna, siis sa pead nende muutustega toime tulema. Üks kord valid ühe asja ja teine kord teise ja nii tulebki toime tulla. Jah, sa pead sellega kaasa minema. Ja kui sa ei lähe, siis sa oledki hädas ühel hetkel. Aga see sotsiaaltöö on muidugi hästi paindlik, sest sa tuled tegelikult toime. Sul on vaja seda teha ja sa lihtsalt teed, sul ei jää lihtsalt muud üle. Sa ei saa öelda, et sa ei tee või ei oska... mõnes ametis nii ehk saabki... see ongi ehk see, et sotsiaaltöö on erinev teistest, et sa pead ka siis leidma lahendust kui sul ei olegi lahendust!” (S3)

Mitmel korral räägiti intervjuudes huumorist oma töös. Toodi välja, et sageli ei mõista teised inimesed sotsiaaltöötajate musta huumorit, kuid seda tehakse kui oma tööalase ühtekuuluvuse näitamiseks ja räägiti, kuidas mõnel üritusel on öeldud, et sotsiaaltöötajad paistavad oma emotsionaalsusega rohkem välja kui teised inimesed. Ja et sotsiaaltöötajad on ühtemoodi avatud hoiaku ja positiivse suhtumisega kõikidesse inimestesse.

„noo, eriti kui juttu kuulata, siis kindlasti võtab kinni, kes on sotsiaaltöötaja, sest selliseid „võllanalju” teised ei tee nagu. Minu arvates tegelikult on ka see, et sotsiaaltöötajad, mina vähemalt siia maani ei ole tajunud nagu seda, et neil oleks mingisugust... „ah, kes sa veel oled?” ja „oh, ma ei tea, kas ma sinuga ikka tahan suhelda?”... et sotsiaaltöötajad, me oleme sotsiaalsed inimesed, meil ei olegi nagu, meil ei tekita üldse

nagu probleeme asjadest mida me ei saa muuta. Et me võime selle üle nagu nalja heita, me võime midagi muud seal teha, aga me saame nagu omavahel suheldes hakkama ja teistega kah....” (S4)

3.3.1.9. Palju tööd, vähe palka

Kolleegide vahelistes tööteemalistes aruteludes tuli sageli teemaks kõrgharidusega sotsiaaltöötajate vähene väärtustamine neile makstava töötasu osas. Kuigi kahes intervjuus peeti töö eest saadavat rahasummat liiga väikeseks ja teema tõusis esile vaid ühe põhjusena uute töötajate puudumise puhul, kumas see mure siiski intervjuudest läbi erinevates kontekstides mitmel korral. Ükski respondentidest aga ei toonud palka välja oma tööd takistava tegurina, millest võib järeldada, et see on küll oluline, kuid töö tegemisel on peamiselt aluseks inimestest lähtumine ja teised humanistlikud kaalutlused.

„miks teen seda?... palk ja sellega rahulolu see kindlasti ei ole. See on mingisugune sisemine tunne, et ma tunnen, et ma olengi õiges kohas. Ma ise tunnen et ma sobin siia ja minust võib selles valdkonnas natukene abi olla” (S7)

3.3.2. Takistused mis häirivad tööd

3.3.2.1. Ajapuudus

Kuna sotsiaaltöötaja maapiirkonnas on pidanud tegelema üksi kõikide sihtrühmadega, tõusis intervjuudest peamise tööd takistava tegurina esile ajapuudus. Pidevat ajapuuduse tunnetamist seostati nii suure töö hulga kui ka töötajate vähesusega, kuid samuti sotsiaaltöötaja enda piiride seadmise oskustega.

„ma käin seal arsti juures pool päeva ja siis need paberid kõik ootavad, Aga vaata, ma mõtlen las nad ootavad, mul pole selleks aega kuskilt võtta ja küll ma teen nad ära ka. Aga aega on vähe küll, tõesti on...” (S2)

3.3.2.2. Piiride vajalikkus

Enese säästmiseks peetigi klienditöös peamiseks kehtestamise ja piiride seadmise oskuse olemasolu ja eriti oluliseks pidasid sellest rääkimist nooremad töötajad, selgus intervjuudest.

„Sul peab olema kuulamisoskus... aga samamoodi kehtestamisoskus, et sa ei istugi kolm tundi ja kuuladki, kuidas see inimene ennast nagu tühjaks laob, et sa suudad ka ühel hetkel nagu kehtestada, nii nüüd sa räägid mulle seda, seda, seda, nii, kõik onju, nii, lähme edasi – sest muidu kurnad sa ennast lihtsalt ära.” (S4)

Kui osad nooremad respondendid ja mõned neist, kes tegid oma tööd uutes vallakeskustes, ei pidanud võimalikuks väljaspool tööaega töö tegemist, siis pikaajaseks üksi ametis olnud sotsiaaltöötajad rääkisid, et on alati siiski inimeste olukorrast lähtunud. Näiteks kirjeldati juhtumeid, kus sotsiaaltöötaja oli lubanud kliendil mingil perioodil vajadusel helistada ka õhtusel ajal, et oleks keegi, kellega rääkida ja põhjendati, et just seda oli konkreetse juhtumi lahendamiseks ja probleemidest ülesaamiseks siis vaja. Siiski tunnistati, et vahel on vaja kedagi, kes kõrvalt aitab piiride vajadusest aru saada ja tavaliselt on selleks siis oma pereliige, mitte teine sotsiaaltöötaja.

„Ma võin seda kogemust jagada, et minul tuli sotsiaaltöö väga koju ja ma ei saanud aru sellest, et ta tuli koju. Tol ajal ei olnud mobiili, olid tavatelefonid...ja ta tuli nii koju, et ühel hetkel kargas mu mees püsti ja ütles, et sa ei võta seda telefoni! See oli laupäevane päev. Ja siis ma kuulsin, kui ta ütles sinna telefoni, et kas see küsimus on nii kiire või on seda võimalik edasi lükata esmaspäevani? Ja vaat', siis käis mul plõks, et ma olen nagu pere arvelt teinud. Aga enne ma ei saanud midagi aru, et ma olen nagu midagi valesti teinud. Et kui teil on pere, siis pidage vahet! Teatud olukordi on...aga iga asi ei ole see, mida peab nagu nädalavahetusel või õhtul tegema. Aga on asju, mis tuleb teha...” (S1)

3.3.2.3. Teenuste puudus

Intervjuudes toodi välja maapiirkondade geograafilistest iseärasustest ja hajaasustusest tingitud teenuste puudumine ja sellest tulenevalt on sotsiaaltöötaja töö teistsugune kui linnas. Samale järeldusele jõudis ka Parts (2014) oma uurimistöös. Minu uurimuses rääkisid sotsiaaltöötajad, kuidas nad on pidanud osutama ise nii transpordi- kui ka koduteenust ja kuigi kurdeti sellega seoses suurt koormust, peeti neid tööülesandeid vajalikeks, et inimeste muredest oleks pidev ülevaade ja et säiliks usaldussuhe sotsiaaltöös. Kirjeldades oma töös toimunud muutusi just viimasel ajal, toodi välja eelpool nimetatud teenuste osutamise vajaduse vähenemist oma töös ja seostati seda haldusreformiga kaasneva muudatusena, sest ühinenud valdades on abivajajaid rohkem kui mõni üksik ja on võimalus rakendada teenuseosutajaid.

3.3.2.4. Võimukad teised ja toetuse puudumine

Nagu intervjuudest selgus, on sotsiaaltöö ümber ikka olnud teised sellised võimukamad ja kindlama identiteediga erialad, nagu näiteks korrakaitse (politsei), meditsiin ja pedagoogika, mis kõik püüavad sotsiaaltöötajate elu kujundada, tõrjudes neid ja püüdes dikteerida, mida sotsiaaltöötaja tegema peab.

„kui tuleb sotsiaaltööst juttu, siis kõik on väga targad, kõik õpetavad sind tööd tegema, aga tegelikult on midagi muud hoopis.” (S4)

Respondendid rääkisid palju sotsiaaltöö keerukusest ja mitmekesisusest, mistõttu peetakse seda sageli „raskeks” tööks. Toodi näiteid, kus maapiirkonna omavalitsuse sotsiaaltöötaja ametisse pole kandideerinud mitte ühtegi inimest või mõnest nooremast inimesest, kes lahkus töölt juba katseajal. Selles kontekstis tuli ka välja vähe motiveeriv töötasu.

„Kuigi räägitakse, et kõrgharidusega sotsiaaltöötajaid koolitatakse rohkem kui vajadust on, siis töötajat tööle tihti ikkagi ei leita... Kus nad siis jäävad? Lähevad teisele tööle ilmselt! Sest palk on ju väike ja noored ei taha seda rasket tööd teha... eriti kui lapsed endal väikesed... kui südamega ei tee, siis teha ei saa ka, sest töö on inimestega.” (S8)

Analüüsides, miks on maapiirkonda sotsiaaltöötajat raske leida, jõuti intervjuudes erinevate põhjusteni. Toodi välja näiteks inimese enda isikuomadustega seonduvaid põhjuseid. Leiti, et sotsiaaltöö tegijaks kõik inimesed ei sobigi, sest neil puuduvad need vajalikud omadused, mida sotsiaaltöötajatele omistatakse ja mida ma käsitlen vastavas peatükis edaspidi.

„Ükskord tuligi üks tudeng mulle töövarjuks ja siis tollel päeval juhtuski nii, et paar riikakat klienti oli ja siis juhtus nii, et helistati, et üks joodik ära surnud ja siis pidin toda minema vaatama ja siis lõpuks oli mingi lapsega ka veel ja siis kui ta järgmine päev tuli, siis ütles, et ma kindlasti seda tööd ei tee, et see ei ole minu jaoks...” (S2)

3.4. Muutused maapiirkonna sotsiaaltöös

3.4.1. Muutused töös

2017. aasta haldusreformiga käigus toimunud valdade ühinemine tõi muutusi ka sotsiaaltöösse. Intervjuudest selgusid kaks erinevat nägemust ühinemisejärgse maapiirkonna sotsiaaltöös. Ühe vaate kohaselt teeb varasema omavalitsuse piirkonnas tööd edasi üks sotsiaaltöötaja. Minu uurimuses tõid selle vaate esile need sotsiaaltöötajad, kelle omavaheline koostöö oli juba enne haldusreformi hästi sujunud. Neil kõigil oli hea meel uue töötaja üle, keda vajati kõrvale juba varem, lastekaitsetööd tegema. Leiti, et selline samm on vajalik tööülesannete jagamise mõttes, sest tunnistati lastekaitse valdkonnas vajaminevaid suuremaid teadmisi. Arvati, et selline tööülesannete jagamine toetab nii sotsiaaltöötajate kui vallarahva toimetulekut.

„Mina jään siia! Vallavanem õnneks oli vastu, et mind siit keskusesse viia, sinna uude. Keegi peab ikka olema ja vana vallamaja peab lahti olema inimeste jaoks!” (S2)

Teise nägemuse järgi peaks sotsiaaltöötajad koonduma uude vallakeskusesse, et saaks võimalikuks töötajate spetsialiseerumine ka teiste kliendigruppide puhul, peale laste ja oleks võimalik varasemalt üksi töötama pidanud kolleegile pakkuda igapäevaselt toetavat meeskonda ja motiveerivat ülemust, kes mõistab ka sotsiaaltöötajat tema ametis.

„Ma tahan veel rõhutada... seda oma kolleegide poole pealt, et tänu kolleegidele saadki seda kõike nagu toimetada, et sa tunned et su kõrval on kolleegid, kes on tõesti sinu kõrval ja sa saad nendega koos olla ja nendega neid asju teha, sest ikkagi sotsiaaltöö ongi... selline meeskonnatöö ikkagi... ja mul on väga hea ülemus, kes tegelikult oskab oma töötajaid motiveerida!” (S5)

Selles teemakäsitluses tõusid aga esile respondentide erinevad hoiakud, soovid ja hirmud, millega sotsiaaltöötajad on omaette tegelema pidanud. Varem üksi oma piirkonnas tööd teinud inimesed tunnistasid, et üheltpoolt on nad endale võtnud rolli olla vahendajaks oma piirkonna inimestele uue omavalitsuskorralduse selgitamisel, kuid respondendid tunnistasid ka, et ei osata loobuda senistest kõikide tööülesannete tegemisest. Näiteks leiti, et lastekaitsega tegelev inimene on kõrvale küll vajalik, kuid tauniti ta iseseisvust ja arvati, et vähemalt esialgu peaks ta väga tihedat koostööd tegema senise sotsiaaltöötajaga. Näiteks leiti, et ta peaks peredega tutvumiseks õppima tundma rohkem selle perega seotud aspekte, mitte pakkuma jõuliselt muudatuste tegemist.

„Uus töötaja – nii tormakas! Siin nii ei saa... juba kolme nädalaga tahtis ta täielikku ülevaadet kõigest sotsiaalvaldkonnas – teenustest, toetustest, kõigest...midagi ta natuke sai ka. Kodusesse läks üksinda. Ma ütlesin, et ma võin kaasa tulla, ma tunnen... aga ta tahtis ise minna. Ma arvan, et kui inimene on võõras, siis ei lähe selle perega kohe tutvuma ja kohe suuri probleeme lahendama või nende elu korraldama...midagi peab olema, mis seob...mingi teadmine või kogemus... kui ei ole erakorraline ja kiire tegutsemise vajadus... aga nüüd tundub, et lastekaiste ja sotsiaaltöö on kuidagi eraldatud...see ei saa olla nii...pere on ju üks!” (S8)

Samamoodi kardeti intervjuudes oma teadlikkuse vähenemist kohaliku konteksti ja kogukonna tundmises. Senise töö eripäraks maaomavalitsuses oli nimetatud kõigega kursis olemist, mistõttu tunti sotsiaaltöö spetsialiseerumisest rääkides ees ootavate uuenduste üle segadust ja muret. Arvati, et suures piirkonnas toob vaid ühe kindla sihtgrupiga tegelemine kaasa tervikliku pildi kadumise ega osatud uude konteksti iseennast töötajana asetada. Ka siin tõid respondendid esile kliendi heaolust lähtumise – kardeti seni inimesele lähedase sotsiaaltöö muutumist linnasotsiaaltöö sarnaseks kontoritööks ja nähti ohtu abivajavate vallaelanike heaolule. Sest senine terviklik

ülevaade inimesest võib kaduda, ilmnes intervjuudest, see aga toetas abistamisprotsessis nii probleemide mõistmist kui ka lahenduste leidmist.

„Kui sa oled kogu tervikuga kursis, siis sa saad ka inimest paremini aidata. Kui sa näed tervikuna, mitte ainult ühte kitsast asja. Aga kui sa nüüd teed ühte kitsast asja, siis sa näedki seda kitsast asja ja siis sa sealt kõrvalt nagu midagi muud ei tea, siis tähendabki, et see klient tuleb sinu juurde, siis sa räägid oma kitsa ära ja siis sa saadad ta edasi, siis see tegelikult nagu kliendi jaoks nagu hakib ära. Selles mõttes, et... kliendi perspektiivist on see tegelikult ju positiivne, kui nagu inimene, see, kes teda aitab, teab nagu rohkem ja omab juba terviklikku vaadet. Samas nagu töö... või noh, enda peale mõeldes, see tegelikult ju koormab sind, kui sa pead olema kõigega kursis” (S4)

Muutuste kontekst toob intervjuudest välja maapiirkonna sotsiaaltöös taas ühe vastuolu – kui varasemalt tunnistati, et kõikide vanusegruppide abivajaduste ja probleemidega tegelev üldsotsiaaltöö koormab töötajat liiga palju ja tunti puudust toetavatest kolleegidest, jäi intervjuudest kõlama vastajate mõningane segadus. Samaaegselt räägiti, et ei soovita oma piirkonnaelanikest eemalduda, sest omavahelist identiteeti tunti vallaelanikega haldusreformijärgselt tugevamana kui enne.

„Ma arvan küll, et sotsiaaltöö on siin kui tulekahju kustutamine... arenguid on vaja... aga no mida siin maal arened, ikka ise oled ja aitad neid... ei, ära ma ei taha minna, siin mu omad memmed ja joodikud, kellele ma nad jätan? Nagu üks pere oleme, ma seal ei tunne ju...” (S2)

Rääkides suurest töökoormusest selgus, et haldusreformist tundsid respondendid heameelt veel seetõttu, et kui varem jagati sotsiaaltöötajatele ka tema valdkonda mittepuutuvaid töökohustusi, siis nüüd seda enam ei tehta. Nii jääb sotsiaaltöö tegemiseks rohkem aega ja saab võimalikuks spetsialiseerumise kaudu oma pädevuse suurendamiseks.

„Aga tõesti, mul nüüd polegi olnud. See lõppes selle valdade ühinemisega, et ma nüüd tegelengi ainult oma valdkonnaga. Aga ennem oli!” (S8)

Lisaülesannete vähenemisest ja spetsialiseerumisest kindla sihtgrupiga tegelemisest tulenev loodetav kasu oligi seotud peamiselt parema ajaplaneerimise võimaluse ja töökoormuse vähenemise ootustega. Muutuste vajalikkusest saadi küll aru, kuid toodi ka välja, et muutusi ei saa ellu viia liiga ruttu, sest inimesed vajavad nendega harjumiseks aega.

„Ma siis arvan, et vallad nüüd küll ühinesid ja tuleb see spetsialiseerumine... aga ma arvan, et see võtab aega, et sinna sisse elada ja et siis igaüks teeb oma rida.” (S3)

Sotsiaaltöö eesmärgiks Eestis on sotsiaaltöötaja kutsestandardis (Kutsekoda, 2014) peetud sotsiaalsete muutuste ja arengu, inimeste heaolu ja sotsiaalse ühtekuuluvuse edendamist nii üksikisiku, organisatsiooni kui ühiskonna ja kogukonna tasandil. Minu uurimistöö intervjuudes nähti sotsiaaltöötaja rollina ühinenud omavalitsuses just uue elukorraldusega seotud muudatuste selgitamist vallaelanikele. Zastrow (2009) räägibki sotsiaaltöötajast kui „muutuste agendist” (*change agent*), kellelt oodatakse teadmisi ja oskusi muutuste esilekutsumiseks, osalemise ja koostöö kaudu. Sotsiaaltöötajal endal tekib võimalus selgema pildi nägemiseks ja iseenda ning oma töö paigutamisel üldisesse muutunud konteksti. Mis omakorda toetab tõhusamat koostööd kõigiga ja identiteedi tugevdamist. Kuna koostöö on sotsiaaltöötaja ametiidentiteedi kujunemisel oluline, analüüsin sellega seonduvat eraldi osas.

Järgnevalt vaatlen, mida rääkisid sotsiaaltöötajad veel intervjuudes seoses oma rollidega.

3.4.2. Muutused rollides

Nagu eelnevast peatükist selgus, leiavad maapiirkonna sotsiaaltöötajad end üha rohkem vahendaja ja muutuste selgitaja rollist.

Intervjuudes räägiti palju haldusreformiga kaasnenud muutustest kohalike omavalitsuste töökorralduses. Vallakeskused asuvad nüüd ühes kohas ja neis on tööl rohkem erinevaid spetsialiste, kui väikestes valdades oli. Respondendid rääkisid suurematest piirkondadest ja teenuste arendamisest, millega on seotud palju teadmatust ja segadust. Omavalitsustes aga on inimeste ja nende vajadustega vaja tegeleda järjepidevalt ja kogu aeg. Muudatustega kohanemisega ja nende muudatuste inimestele selgitamisega, kaasneb suurem töökoormus, kinnitasid kõik intervjuueeritud sotsiaaltöötajad. Sellega seoses toodi välja nii positiivseid kui ka oma põhitööd segavaid aspekte. Positiivsena nähti peamiselt ka sotsiaaltöötajale endale inimeste küsimustele vastuste leidmiseks saadavaid uusi teadmisi ja selgemat pilti uuest korraldusest.

„Jah, sa oledki nagu selle riigi ja selle inimese seal vahepeal, kes peab aitama selle muutustega toime tulla. Sa pead aitama selgitada olukordi ja muutustega kaasa minema

ja vahel siin natuke purssima või aitama. Ja see ongi siis sotsiaaltöötaja, kes on siis teiste valdkondade ja inimese vahel ka, sest see ongi sotsiaaltöötaja, kes teises kohas tekkinud selgusetust inimesele lahti tõlgendab. Ikka öeldakse, et pöörduge sotsiaaltöötaja poole ja kõik see sotsiaaltöötaja peab teadma. (...)sul tuleb ka endal kogu aeg muutuda ja sotsiaaltöötaja muutubki, sest sotsiaaltöötaja on väga kohanemisvõimeline ja ellujäämisvõimeline” (S5)

3.4.3. Sotsiaaltöö rohkem kabinetis ja bürokraatia suurenemine

Intervjuud tõid välja suurenenud mahus kabinetitöö, kuna samaaegselt klienditööga on uue omavalitsuse töökorralduseks vaja töötada välja uued määrused, millest oma töös lähtuda. Räägiti, et sellega on kaasnenud suures mahus tööd erinevate seaduste ja dokumentide läbitöötamisel. Sotsiaaltöötajad osalevad erinevatel aruteludel ja nõupidamistel, kus uuendused omavahel läbi arutatakse. Intervjueeritavad ei olnud selle olukorraga rahul ja leiti, et sotsiaaltöö pole enam see, mida oli tehtud seni või mida oli õpitud. Ja kuigi tunnistati, et töö toimimiseks on määruste ja dokumentatsiooni väljatöötamine esmatähtis, tuli välja mure, et sotsiaaltöö kaugeneb paratamatult inimesest, sest inimestega tegelemiseks jääb vähe aega. See aga omakorda tekitab rahulolematust klientides ja respondendid rääkisid suurenenud kaebuste hulgast. Mis omakorda tähendab, et neile kaebustele tuleb sotsiaaltöötajal vastust anda ja töökoormus kasvab veelgi.

Intervjuudes räägiti õiguslaste teadmiste puudulikkusest sotsiaaltöötaja teadmistes ja leiti, et suurenenud omavalitsuses peaks kindlasti olema tööl sotsiaalvaldkonda tundev jurist. Liigset oma töö bürokratiseerumist, koos järjest suureneva õiguslase kõrvalabi vajadusega, pidasid kõige häirivamaks kõik intervjueeritud sotsiaaltöötajad.

„Praegu ma tunnen, et ma olen ühe suure omavalitsuse sotsiaaltöötaja, kes teeb ainult paberitööd. (...) Ja see on, ütleme, septembrikuust alates kui sa istud ainult arvuti taga ja jälgin millised kuupäevad kukuvad, millise paberi jälle välja pead saatma. (...) Kõik need programmid ja ministeeriumid ja muud on ka võibolla oma uuendustega kõik teinud, et sa võibolla ei saagi seda minu jaoks „päris sotsiaaltööd” teha, sest ma ütlen, et minu jaoks see ei ole päris sotsiaaltöö... aga kui sa rollidest küsid, siis – praegu ongi kirjutaja, jurist, väljamõtteleja, vastaja, kaebuste lahendaja, vallavalitsustega suhtleja, telefonitüdruk... noh misiganes... psühholoog ja nõustaja... need kindlasti, praegu ma olen ka kolmele lapsele eestkostja... siis suhtlemine kohtuga...” (S7)

Räägiti üha suurenevatest nõudmistest, mis on seotud riigi seadusandluse ja haldusreformist tulenevate nõuetega ja on kasvatanud märgatavalt paberitöö hulka.

Kurdeti näiteks lastekaitse või eestkoste teemadega kaasnevate kohustuste üle, milleks puuduvad sageli vajalikud teadmised ja oskused. Võimalusi ja aega teadmiste täiendamiseks aga suure koormuse tõttu sageli ei ole või ei pakuta neid sel hetkel vajaminevatel teemadel. Samuti toodi välja, et kuna paljud koolitused toimuvad Tallinnas, asub pealinn siiski kaugel ja sotsiaaltöötajad ei soovi kulutada aega pika sõidu peale.

Samad mured, nagu varasemates uurimistöödes, ilmnes ka selle uurimuse intervjuudes sotsiaaltöötajate mure suure hulga bürokraatliku paberitöö üle ja vajadus pädevale abile õiguslaste küsimustes ja praktilistele nõuannetele kohtus käimiseks ja abi seaduste tõlgendamisel (Laanisto, 2015, Topper, 2015). Käesoleva uurimistöö respondendid rääkisid, et enam ei piisa sotsiaaltöötajatele üha suureneva töökoormusega toimetulemiseks enam õiguslastest koolitustest, vaid vajatakse kõrvale sotsiaalvaldkonnaga kursisolevat juristi.

„Ei, ma ei küsi valla juristi käest nõu, sellepärast, et ma tean, et ta ei ole selle valdkonnaga tegelenud. Meil võiks täitsa oma olla... ja sellepärast on hea, kui sul on üldine teadmine juriidikast... näiteks täitemenethuse seadustik on mega paks ja mega keeruline, mida sul on vaja ja tegelikult peaks sotsiaaltöötaja väga hästi teadma neid... sotsiaalhoolekandeseadus ja lastekaitseadus, need on sihukesed „pehmed” ja neid sa tead... aga on teatavad asjad... no ja see pärimisseadus näiteks, see on väga vaja teada sotsiaaltöös... see tähendab ja eeldab seda, et sul on ikkagi mingi tugi kõrvalt juures” (S4).

3.5. Koostöö

Teoorias selgus, et sotsiaaltöö ametidentiteet on otseselt seotud sellega, milliseks hindab sotsiaaltöötaja koostööd või selle puudumist teda ümbritsevate oluliste teiste inimestega. Ja kuidas inimesi, grupe ja institutsioone eraldavate piiride ületamiseks on vaja tekitada soov osalemiseks ja koostöö tegemiseks. Intervjuudest selgus, et sotsiaaltöö aluseks oleva sotsiaalse õigluse printsiipe järgitakse sotsiaaltöötajate tegevuses haldusjärgses omavalitsuses igal sammul. Klientidega koostöö tegemisel püütakse suunata neid endid lahendusi leidma, abi pakkumisel lähtutakse kliendist ja tema eripäradest. Juttudest selgus kuidas sotsiaaltöötajad jõustavad ja motiveerivad koostöö kaudu üksteist oma töös ning teevad pingutusi muutustega kohanemisel kõiki osapooli rahuldava koostööni jõudmiseks. Kuna eelnevatest käsitlustest tulid esile vastuolud ühiskonna ootuste ja sotsiaaltöötajate endi soovides ja võimalustes ehk võimalikule

identiteedikriisile viitavad märgid, püüan järgnevalt leida neile vastuoludele selgitusi maapiirkonna sotsiaaltöötajate koostöökogemuste analüüsi kaudu.

3.5.1. Maapiirkonna sotsiaaltöötajate koostöökogemused

3.5.1.1. Koostöökogemused kolleegidega

Eelnevast peatükist tuli esile vajadus uurida sotsiaaltöötaja kui sotsiaalsete muutuste esilekutsumiseks vajamineva tõlgendaja rolli. Sellest lähtuvalt võtan käesolevas peatükis vaatluse alla sotsiaaltöötajate intervjuudest koostööga seotud teemad ja kuidas neis peegeldub ametiidentiteet. Intervjuudes tuli esile sotsiaaltöötaja kui „muutuste agendi” tegevus ühiskonna muutumise tõlgendajana ja uute toimivate abistamissüsteemide ja teenuste väljatöötajana, mille tulemuslikuks toimimiseks on vaja teadmisi ja oskusi ja osalemist ning koostööd.

„see sotsiaaltöötaja ongi, kes neid muutuseid aitab omaseks teha. Ja ta siis uurib ise ja saab ka teada.” (S3).

Räägiti, kuidas koostöö kolleegidega toetab tööalast toimetulekut, arengut ja rahulolu ning aitab tööraskustega toime tulla. Leiti, et koostöö või selle puudumine teiste sotsiaaltöötajate seotud erialade spetsialistidega aitab või takistab interaktiivse suhtluse loomist ja mõjutab abistamisprotsesse. Rääkimata siis koostööst kliendiga, millest poleks sotsiaaltööl mõtet ega tulemusi. Ühiseks peeti seejuures avatud oleku ja paindlikkust.

„Kui sa tahad koostööd teha, siis sa pead ise ka avatud olema... ja küllaltki selline paindlik, mingis mõttes...et ei suru nagu ainult oma peale...ma ei kurda küll koostöö üle” (S8)

Analüüsides intervjuusid, selgusid erinevused üksi ja mitmekesi töötanud sotsiaaltöötajate koostöökogemustes. Peamise erinevusena võib välja tuua kolleegide puudumisest või omavahelise koostöö puudumisest tingitud suuremat üksiolemise- ja iseseisvustunnet. Ja kolleegide olemasoluga seotud head meeskonnatunnet. *„minu jaoks ongi niimoodi, et sotsiaaltöötajad...no tegelt nad hoiavad kokku, pole midagi teha...vähemalt meil siin...” (S7)*

Intervjuud kinnitasid, et sotsiaaltöö ametiidentiteet on seega otseselt seotud sellega, milliseks hindab sotsiaaltöötaja koostööd või selle puudumist teda ümbritsevate oluliste teiste inimestega. Seetõttu uurin siit edasi milliseid erinevaid aspekte räägiti koostöö kohta intervjuudes.

3.5.1.2. Üksi

Intervjuudest selgus, just lühemat aega ametis olnud inimese puhul, et kuigi kõrval oli ka pika töökogemusega kolleeg, ei olnud olemas omavahelist toimivat koostööd ja kumbki ajas rohkem oma rida. Kuigi noorem kolleeg ise pidas koostööd oma eriala kolleegiga väga oluliseks ja tunnistas vajadust kolleegi abile, oli ta jäetud vanema kolleegi poolt üksi. Seetõttu toimus koostöö pigem oma teiste töökaaslastega samast omavalitsusest, näiteks raamatupidajaga, kellelt tööülesannete täitmiseks vajalikku nõu ja tuge saadi. Mis tähendas, et erialast nõustamist ei toimunud. Kõik see aga suurendas omakorda individualistlikku hoiakut, et oma töös tulebki üksi toime tulla ja kolleegilt abi ei otsitud.

„Vaata, ma olen küll selline kes läheb üksinda ka ükskõik kuhu onju, ma ei ole selline, kes peab kolleegist sõltuma, et näiteks: kas sa lähed ja lähme koos. Ma võin üksinda ka minna! (...)Kolleegid on olulised küll. (...) Noh, nüüd kolm kuud on küll teised ka... aga enne oli, et praktiliselt üksinda ajasid oma asju, ega nõu ei olnud kuskilt küsida... lihtsalt istusid arvuti taha ja hakkasid ise tegema. Ega keegi ei tulnud sind aitama. (S6)

3.5.1.3. Meeskond

Mitme sotsiaaltöötajaga omavalitsuses olid töötajad kujunenud meeskonnaks, kus ennast tunti osana „meist”, sest intervjuudes tunnustati läbivalt head koostööd kolleegidega, räägiti intervjuudes. Sellisest tugevast ja kindlast ühisest identiteedist saadi tuge raskustega toimetulemiseks ja motivatsiooni töö tegemiseks. Igat tööpäeva lausa oodatakse ja tööle minnakse rõõmuga.

„Ma tahan veel rõhutada... seda oma kolleegide poole pealt... et tänu kolleegidele saadki seda kõike nagu toimetada, et sa tunned – su kõrval on kolleegid, kes on tõesti sinu kõrval ja sa saad nendega koos olla ja nendega neid asju teha, sest ikkagi sotsiaaltöö ongi... ikkagi selline meeskonnatöö... ja mul on väga hea ülemus, kes tegelikult oskab oma töötajaid motiveerida.” (S5)

3.5.1.4. Kolleegid on olulised

Oma rahulolust praeguste kolleegidega ja üksteise tunnustamisest, milles on oluline roll meeskonna juhil ja kellelt saadava toe üle tuntakse uhkust, rääkisid respondendid mitmel

korral. Nii nagu Van Ewijk (2016) on toonud välja sotsiaaltöötajate suurema motiveerituse ja pühendumuse tööle, kui ta tunneb, et tema otsene ülemus teda toetab, kinnitasid seda ka minu uurimuses positiivse kogemuse osaks saanud intervjuueeritavad. Lisades võrdlusena juurde varasema kogemuse mittetoimivast koostööst teise juhi alluvuses töötatud meeskonnaga, kellega ühiseks siduvat identiteeti välja ei kujunenud, mistõttu ei olnud üheskoos töö tegemine lõpuks enam võimalik.

„Kolleebrid...väga olulised! Palju lihtsam on raskustest üle saada ja oma tööd teha... see on väga...omavaheline klapp peab olema! Kui ei ole... inimeste liikumine oli ja... läbi rääkida nagu ei õnnestunud. Pigem oligi see nagu kannatamine. Aga see ei olnud, et ma tuln hommikul rõõmuga tööle. Ma tuln tööle sellepärast, et ma pidin tööle tulema. Aga praegu on nii, et kõik on okei. Ei, see on väga oluline!” (S1)

Minu intervjuu läbiviimise ajaks ei olnud selle meeskonnaga liitunud ühinenud valdade varem üksinda tööd teinud sotsiaaltöötajad veel kohaneda jõudnud. Respondendid rääkisid, et nad on harjunud iseseisvalt otsuseid vastu võtma ja oma aega planeerima, ega osanud oma tööd uue meeskonnakontekstis näha. Oma piirkonna elanikest kaugenemine, seoses vallakeskuse asukoha muutumisega, tegi neid murelikuks. Räägiti töökoormuse suurenemisest, uute arvutiprogrammidega kohanemisest. Lisapingeid tekitasid kõigile töötajatele segadused ja muutused igapäevatoos ja sellest ka räägiti. Erinevus neis juttudes avaldus suhtumises. Meeskonnaga koostööd tegema harjunud töötajad rääkisid neist pingetest kui millestki, mida töö käigus ikka ette tuleb ja millest omavahelise koostöö abil üle saadakse. Üksi tööd teinud sotsiaaltöötajad tundsid end segaduses olevatena ja väsinult. Kuigi tunnistasid, et murede puhul on uutest kolleegidest kasu olnud ja koos olles tundusid ka pinged väiksemad, ei tundnud nad siiski uue meeskonnaga vajalikku sidusust ja tunnistati, et parema meelega hoitakse omaette.

„No mul varem ei olnud kedagi...nüüd on... aga nad ei saa aru... nemad vaata, ei käi niimoodi ja... noh, on rohkem kontoris.” (S6)

Töölaste probleemide üle arutlesid varem üksi tööd teinud sotsiaaltöötajad meelsamini kolleegiga „nelja silma all”, kui üheskoos uue kolleegide grupiga. Ka varasemalt palju aidanud koolikaaslastelt või endistelt kolleegidelt teistest piirkondadest või asutustest saadi nüüd jälle rohkem tuge ja nõustamist. Kuid ühistest kokkusaamistest kolleegidega tunti intervjuudes siiski puudust.

„Mul on hea küll, et need vanad kolleegid on, kellega ühinesime ja nendega teen koostööd ja siis sealt mujalt keegi veel. Aga seda on küll väga puudus, et oleks kokkusaamisi ja arutamisi... või teaks ja tunneks teisi kes veel on. Kõik on nii omaette neis uutest valdades” (S2)

Identiteedikäsitlustes viitab sarnane olukord identiteedikriisi tekkimise võimalikkusele. Identiteedikriisina on kirjeldatud ühiskonna ootuste, iseenda soovide ja võimaluste vahel valitsevat vastuolu, millest üle saamiseks on vajalik võimaluste paljususe koos vajaduse ja võimalustega ise valikuid teha (Valk, 2003). Minu uurimistöös rääkisid respondendid, et uutest tingimustes on endistel töötajatel siiski võimalus oma arvamust esitada ja sellega püütakse arvestada. Ühise identiteedi arengut toetab ka neist vähestest koostöökogemustest saadud rahulolutunne ja ühine eesmärk töötamisel. Seetõttu usun, et varem üksi tööd teinud sotsiaaltöötajate jaoks on suurem vajadus muutustega kohanemiseks vaid üheks etapiks professionaalses tööalases arengus ja uue identiteedi kujunemisel.

3.5.1.5. Koostöökogemused teiste erialade esindajatega

Eelnevalt selgus, et sotsiaaltöös on oluline roll meeskonnatööl. Kolleegide kõrval kuuluvad sotsiaaltöötaja meeskonda sageli ka teiste erialade esindajad. Intervjuudes andsid sotsiaaltöötajad hinnanguid ka oma koostöökogemustele nendega. Käesoleva uurimuse teooriaosasale tuginedes on sotsiaaltöötajate ametiidentiteet gruppidentiteediks, mida mõjutavad seda ümbritsevad grupid oma identiteetidega, seega pean järgnevalt vajalikuks analüüsida neist hinnangutest tulenevaid mõjusid sotsiaaltöö ametiidentiteedile.

Käsitledes tööalast koostööd teiste sotsiaaltööga seotud erialadega toodi intervjuudes välja erinevaid kogemusi. Ühtede puhul võis sotsiaaltöötaja tulemusliku koostööga rahule jääda. Teistest rääkides aga leiti, et sisulist koostööd tegelikult ei toimunud, mistõttu ei jõutud ka soovitud tulemusteni. Nii arvas üks respondent, et see on seotud teiste võimukamate erialade üleolevast hoiakust sotsiaaltöö suhtes.

„Sa pead kõikidele tõestama (...) ja mitmes erinevas instantsis jälle otsast peale kõike selgitama ja siis lõpuks on tulemus seesama, mida sa ise alguses tahtsid...see on mõttetu, seda kõike mitu korda seletada...aga sotsiaaltöötajat ei kuula keegi... see on tõesti nii! See sotsiaaltöötaja on nagu nii väike ikka!” (S2)

Kuigi teati, et sageli sõltub koostöö tulemuslikkus protsessis osalevate inimeste isikuomadustest, jäi kõlama arvamus mille järgi oleneb tulemus peamiselt selle teise eriala eesmärkidest ja rollist koostööprotsessis. Mina arvan, et kui koostöö on ajendatud ühisest murest inimese üle ja eesmärgiks parimate lahenduste leidmine, on tingimused tulemuslikuks koostööks juba olemas.

“Ma arvan, et pole viga midagi, ikka hästi saame suheldud. See on inimeses kinni, ma arvan, milline sa ise oled, milline on see teine inimene... kui meil on ühine mure, ühine huvi ja ühine eesmärk, siis me saame ka suheldud... mul on küll head kogemused!” (S6)

3.5.1.6. Koostöö toimib

Läbivalt kiideti käsitlustes parimaks sotsiaaltöötajate koostööd politseiga. Kuigi hästi räägiti intervjuudes näiteks ka koostööst perearstidega, oli politsei ainuke ametkond keda tõesti kiitsid kõik intervjuueeritavad. Ja hoolimata sellest, et mõni aeg tagasi ei oldud rahul ümberkorraldustega politseisüsteemis.

„No ma räägin konstaabel, kõik räägivad, pole harjunud selle piirkonnapolitseiniku nimega lihtsalt... mis sa teed... muidugi ta nime ütlen hoopis ju... aga muidugi töö on ikka sama... ja tema ise... ei, ta on ikka super küll, alati saab küsida...” (S2).

Intervjuudes toodi välja tugevat tööalase toetuse tunnet ja häid suhteid ning ühist mõistmist nii piirkonna- kui ka noorsoopolitseiga. Räägiti kuidas töötades koos politseinikega tuntakse end võrdsete partneritena ja räägitakse ühist „keelt”. Lugudest võis aru saada, kuidas omavahelises koostöös arvestatakse teise poole arvamusel ja tunnustatakse üksteist oma eriala professionaalina. Omavahelisest suhtlusest kiideti hästi toimivat infovahetust ja ühist siirast huvi probleemidele lahenduste leidmisel koos valmisolekuga koostööprotsessides osalemiseks, mis nagu selgus teooriast ongi hästi toimiva koostöö alused.

„Politseiga on meil siin väga hea igapäevane koostöö... selle noorsoo omaga.. ja piirkonnaga... tõesti võin kiita kohe! Ja neil on kohe selline sotsiaaltöö-vaade (naerab ise) See ongi see, et meil on see üks asi ajada, onju!” (S5)

3.5.1.7. Koostöö ei toimi

Mõnede teiste erialade puhul aga räägiti intervjuudes, et koostöö ei toimi. Näiteks toodi esile oma halbu kogemusi koostööst ajakirjandusega mitmel korral. Pahameele põhjuseks oli meedia osas näiteks konfidentsiaalsusnõuete rikkumine ja inimeste probleemide

ühekülgne kajastamine. Kõik ajakirjandusest rääkinud sotsiaaltöötajad tõid välja mure sotsiaaltöö maine halvustamise üle meedias. Sellega võitlemiseks aga ei osatud ühest vastust anda.

„no meedia on see, kellega üldse ei taha... sealt ei tea kunagi mis tuleb...ja nad võtavadki selle ühe asja aga inimene on ja tema asjad, neid on palju rohkem Ja see sotsiaaltöötaja on ikka see, kes midagi ei ole teinud, muidugi... aga nad ei tahagi muud teada, siis ei müü ju. Ega see nii on olnud ja jääb ka” (S2)

Mitmete inimeste toimetulekut toetavate riiklike asutuste puhul, nagu Töötukassa ja Sotsiaalkindlustusamet, ei näinud respondendid vajalikul määral dialoogipõhist koostööd. Osaliselt seostati seda neis ametkondades töötavate inimeste isikuomadustega, sest mõnikord toimib koostöö paremini. Peamiselt kurdeti kuidas teise eriala esindaja on suhelnud sotsiaaltöötajaga võimupositsioonilt, justkui jagades sotsiaaltöötajale ülesandeid.

„Väljaspool maja... ajakirjandus ütleb kindlasti... ja nüüd ütleb sotsiaalkindlustusamet... ja ütleb töötukassa... noh, ja seda nimetatakse koostööks... Koostöö on niimoodi, et võetakse telefon ja helistatakse valda, et teil on nüüd see probleem... tihtipeale.. ja siis meie vaatame mida ja kuidas selle infoga teha saame...” (S7)

Mitmetes vestlustes väljendati muret veel ka sotsiaal- ja haridusasutuste töötajate vahelise koostöö puudumise üle. Ühes intervjuus räägiti, et kuigi uue koolidirektori ametisse asumise alguses juhtis sotsiaaltöötaja tähelepanu märkamisele ja palus end teavitada võimalikest probleemidest varakult, ei ole seda siiski tehtud. Kool suhtleb sotsiaaltöötajaga vaid e-posti teel ja probleemid selguvad hilja. Autoritaarse suhtumisega kooli direktoriga ei ole ka sotsiaaltöötajal palju võimalusi koostöö tegemiseks.

„Kooli ma palusin, juba kohe, kui tuli uus direktor, et kui hakkab ikka puuduma...või kui on märgata, et laps on väsinud, või must... andke palun kohe teada... nad ei anna enne teada. (...) No kui asi ikka väga hapuks on läinud, nii öelda, et kriitiline piir, siis võtab kool ühendust, enne ei võta. Ja kui ma käin kodus, siis ma teen alati koolile kirjalikult tagasiside. Kui kool on minule teatand, siis ma lähen koju ja siis ma saadan meiliga koolile mis ma nägin, mis lapsevanem arvas, kuidas olukord oli ja mis olukorra parandamiseks ette võtta.” (S8)

3.5.1.8. Koostöö töökaaslastega

Organisatsioonisisestest suhetest rääkides lähtuti intervjuudes rohkem haldusreformieelsest ajast, kuna uut süsteemi ehitatakse ja koostöökogemusi teiste

erialadega on veel vähe. Seetõttu tõusis kõigis intervjuudes esile tugevam gruppidentiteet endises vallavalitsuses tööl olnud teiste erialade inimestega. Seda seostati varasema ühise eesmärgi nimel töötamisega, lojaalsusega ja üksteisest, kui oma ala professionaalsest spetsialistist lugupidamisega. Aja jooksul toimus „kokku kasvamine” ja omavahel tekkis meie-tunne. Mõnel juhul toodi välja sotsiaaltöötaja ja tema töö olulisus ja vajalikkus kogu valla elus. Kõik see näitab selgelt tugevat ametiidentiteeti maapiirkonnas.

„Noo! Ilma sotsiaaltöötajata hakkama ei saa, see on fakt! Sotsiaaltöötaja on hästi oluline! Siis vallavanem nagu ütles, et sotsiaaltöö osakond on meie asutuse peegel, et see kuidas sotsiaaltöö osakond töötab, see on nagu hästi oluline. Ja inimeste jaoks on ka hästi oluline...kindlasti on!” (S5)

Tööülesannete täitmisest saadud koostöökogemused töökaaslastega töid intervjuudes välja aga nende kogemuste erineva iseloomuga. Nii kiitsid osad intervjuueeritavad oma häid suhteid ja alati toimivat koostööd näiteks raamatupidajatega, teised jälle hindasid kogemusi finantsala inimestega halvimaks. Mina arvan, et need erinevused on tingitud ühelt poolt terve organisatsiooni kultuuriga, kuid teiselt poolt jälle mõjutavad inimeste isikuomadused ja seda kui suurt võimu omab vastav spetsialist kogu organisatsioonis.

Eelpool kirjeldatud vastuoluliste olukordade juures toon siinkohal uuesti välja Urpponen ja Mattila (2013) kirjeldatud kahest võimalusest, mida erineva haridustaustaga ja erinevate valdkondade spetsialistid oma nurga alt nähtustele lähenemisest tekkivate vastuolude lahendamiseks kasutavad – lähtudes võimuhierarhiast kas tunnistatakse osa teadmistest väheväärtuslikuks või tunnustades neid erinevaid teadmisi leitakse lahendus, milleni üksinda ei jõuaks ükski spetsialist. Kindlasti aga saavad neis suhetes vastavalt mõjutatud sotsiaaltöötaja enese- ja gruppidentiteedid ja tööalane areng.

3.5.1.9. Hea koostöö

Heaks koostööks loeti ka intervjuudes samadest põhimõtetest lähtumist nagu kirjeldati teooriaosa käsitluses – räägiti omavahelisest suhtlusest ja info jagamisest, lähtumist ühisest murest ja kindla eesmärgi nimel dialoogi pidamisest kõiki osapooli arendava tulemusliku koostööni jõudmiseni.

„Inimestest sõltub... tegelikult kõik sõltub ju inimestest... koostöö on see, kui helistatakse ja... näiteks võiks tuua, et kui kool helistab – meil on selline mure, see on selline laps,

meie oleme teinud seda, mis te arvate kuidas ja mida saaks koos veel teha, äkki võtaksime teid ka punkti või teie võtaksite meid punkti... Hea koostöö on see, kui info liigub... Kui keegi kutsus sind, et teeme selle, näiteks lapse suhtes koostööd ja siis paneb suu lukku, et ma ei tohi öelda, mida me juba teinud oleme...mis koostööd me siis väga teeme?. Või noh ütlebki, et tule ja võta! – See on sinu valla laps.” (S7)

Eelnevast koostöökogemuste analüüsist selgus, et ei olegi oluline, kas koostööd tehti oma või teiste erialade esindajatega, selle tulemuslikkust mõjutasid muud erinevad faktorid – osapoolte isikuomadused, soov ja vajadus koostöös osalemiseks, ühise eesmärgi olemasolu või selle puudumine, üksteise usaldamine ja aktsepteerimine.

Intervjuudes räägiti läbivalt, kuidas nii koostöö kui ka kogu sotsiaaltöö koosneb suhtlemisest ja inimestevahelistest suhetest ja positiivseteks arenguteks ja muutusteks on suhtlemisel vajalik üksteise mõistmine, ühise „keele” rääkimine.

4. Järeldused

Minu uurimusest selgus, et sotsiaaltöö algusaastatel asusid seda tööd maapiirkondades tegema peamiselt inimesed põllumajandusvaldkonnast ja mitmed sotsiaaltöötajad on olnud samas omavalitsuses ametis sotsiaaltöö algusaastatest alates. Mis tähendab, et sotsiaaltöö arenes koos nende inimestega ja on kujunenud seal ametis olnud inimestega “ühte nägu”. Lähtusin oma uurimuse alguses mõttest, et kui ühe piirkonna ja inimestega seotud sotsiaaltööd on pikka aega teinud üks töötaja, võiks see kõrvaltvaatajale paista üksteisest erinevana. Kas see nii on, tundus põnev teada saada.

Intervjuudest selgus, et soov muutusteks oli läbivaks jooneks, miks eriala valiti. Meetodid selle realiseerimiseks olid erinevad – kas sooviti enne haridus omandada ja seejärel amet või vastupidi, kuid oluline oli see, et kõik uurimuses osalejad olid kõigepealt aktiivselt huvitatud omaenda elus muutuste tegemisest.

Vastustest võis näha, millist rolli mängivad muutuste läbiviimisel võimalused. Ja oskus neid võimalusi märgata ja ära kasutada. Võimaluste märkamiseks vajalikku avatust võib lugeda üheks oluliseks sotsiaaltöötaja omaduseks kogu tema töös. Räägiti kuidas võeti vastu tööpakkumisest, mida tegi siis kas osakonna juhataja või vallavanem. Samuti, kuidas loodi neid võimalusi ise, minnes esialgu õppima, sooviga leida tööd just sellel erialal töötamiseks. Seega leian neist sotsiaaltöötajate vastustest läbivaks ametiidentiteedi tunnuseks avatust ja oskust märgata võimalusi muutustega toimetulemiseks. Pean seda joont oluliseks ja üheks sotsiaaltöö aluseks maapiirkonnas, kus inimestel võib näiteks töökohtade puudumise või kaugele tööl käimisega tekkida endal passiivsus oma elu juhtimisel. Sotsiaaltöötaja, kui inimene, kes suudab ise oma elu juhtida, pidades oluliseks inimese enda aktiivset elus osalemist, suudab seda märgata ja tähtsustada ka teiste inimeste puhul, juhtides neid oma võimalusi leidma ja sobivaid valikuid tegema. Maapiirkonna muutused omavad mõju kõigile, ka sotsiaaltöötajale, kuid enda personaalne heaolu ja personaalne identiteet, on kõige olulisem. Selleks, et aidata teisi, pead hoolima iseendast, tuli välja neist intervjuudest.

„Siin on nii, et elu on kogu aeg muutumises ja sul tuleb ka endal kogu aeg muutuda ja sotsiaaltöötaja muutubki, sest sotsiaaltöötaja on väga kohanemisvõimeline ja ellujäämisvõimeline. Ja ta kohaneb ja väsimatult suudab ja jaksab...noh mõnikord raugeb ka ramm ja sa ikkagi leiad selle jõu endas ja müttad jälle edasi” (S5) – Leian, et välja toodud tsitaat ühest intervjuust peegeldab hästi maaomavalitsuste sotsiaaltöötajate identiteedi iseloomu oma ametis, sest *„sa pead ka siis leidma lahendust kui sul ei olegi lahendust” (S5).*

Selgus, et sotsiaaltöö aluseks pidasid respondendid suhtlemist. Julgus suhtlemisel ja oskus suhelda, arvestades suhtluspartnerit, on seotud kõige ja kõigiga sotsiaaltöös. See omadus leidis korduvalt esiletõstmist kõigis intervjuudes ja nagu selgitas teooria on ülioluliseks nii sotsiaaltöös tervikuna, kui ametiidentiteedi konstrueerimisprotsessis. Nagu selgus teooriaosast, sõltub sotsiaaltöötaja enesemääratlus enda ja teiste vahelistest suhetest ja ka ameti- ehk grupiidentiteet sõltub enda grupi ja teiste gruppide suhetest. Ümbritsev keskkond ja suhted klientide ja kolleegidega mõjutavad identiteeti ka siis kui inimene seda ise ei soovigi. Rahulolematuse korral enda ümber toimuvaga, mõjutab see sotsiaaltöötaja personaalset identiteeti ja ta vastandub end ümbritsevaga. Vastumeelsus võib olla nii suur, et inimene ei suhestu enam konkreetse kollektiivse identiteediga ja eemaldub grupist, otsides endale sobivamaid grupe. Selliseid olukordi võis mõista sotsiaaltöötajate juttudes näiteks seoses haldusreformiga kaasnenud muutustega, aga ka teistes olukordades, kus töötajat toetav ümbritsev süsteem oli muutunud, sotsiaaltöötaja oli üks, ei olnud võimalust meeskonnatöökaks või puudus toetav kolleeg. Oluliseks peeti seejuures töötaja tunnustamist teiste poolt - gruppidevahelisel suhtlemisel kujuneb teooria järgi vajadus grupiidentiteedi järele ja see omakorda mõjutab oluliselt inimese enesehinnangut ja enda väärtuslikkuse tunnetamist ja tuntakse suuremat sidusust oma kollektiiviga. Sellest rääkisid peamiselt need sotsiaaltöötajad, kelle kõrval oli kolleeg ja kel oli võimalus tööalaseks nõustamiseks või refleksioonioskused endal olemas. Üksi tööd teinud sotsiaaltöötajad olid iseseisvamad ja püüdsid ise oma muredega toime tulla, kuigi tunnistati, et vahel on väga raske.

Identiteetikäsitustes väljatoodud inimese samastumist mõne grupi käitumis- või suhtlemisviisiga, kui inimene teab ja tunneb end kuuluvat sotsiaalsesse gruppidesse,

muu hulgas ka samastumist professionaalse rühmaga või erialakogukonnaga, võib maapiirkonna omavalitsuste üksi tööd teinud sotsiaaltöötajate puhul leida samastumisest kolleegidega oma erialalt, näiteks naaberomavalitsustest, kuid samuti ka teiste töökaaslastega ja oma valla elanikega, sest elatakse tavaliselt samas kogukonnas. Sotsiaaltöötajad olid minu uurimuses rahul oma senise kuuluvusega neisse gruppidesse.

Maapiirkonna sotsiaaltöötajad rääkisid oma juttudes kohalike olude ja inimeste tundmisest tulenevast kasust oma tööle, nii paremate valikute tegemisel kui ka endale kaitsena inimeste manipuleerimise eest. Minu veendumus on seni olnud, et sotsiaaltööd maal on parim teha inimesel, kelle töö- ja eraelu on ühes piirkonnas, sest on ju mugav tegutseda keskkonnas, mis on sulle võimalikult lähedal ja kus kohaliku kogukonnaga on tugev meie-tunne. Intervjuude käigus aga tekkis siia kõrvale teine vaade. Muidugi leian endiselt, et sotsiaaltöötajal on suurem teadlikkus ja ehk sellest tulenevalt ka rohkem inimestevahelist usaldust, kuid mõistsin, et sotsiaaltöötajal on suuremad professionaalse arengu võimalused, kui ta ise elab ja töötab erinevates kohtades. Ja põhjused on järgmised: sotsiaaltöötaja ei pea olema inimestele vabal ajal kättesaadav. See distsiplineerib inimesi, suurendades nende endi vastutust ja kasvatab ka sotsiaaltöötajat ennast, piiride kehtestamisel ja hoidmisel oma töö ning eraelu vahel. Kuna sotsiaaltöö on emotsionaalselt raske, seda tööd tehakse südamega ja enda kanda võetakse sageli ka teiste vastutus, koormatakse end sageli sel moel tööga üle. Sellist suurt „koormat” kinnitasid kõik minu respondendid. Millest lähtuvalt arvangi nüüd, et sotsiaaltöötajatele väga vajalik oskus leida võimalusi tööst välja lülitamiseks ja puhkuseks ja teises omavalitsuses töötamisel on geograafilises mõttes piirid olemas.

Ka identiteediteooriates leiab kinnitust analüüsi tulemus – identiteetide paljusus küll vähendab stressi, kuid vaid juhul, kui need on vabalt valitud. Erinevate gruppidega (pere, külakogukond, kliendid, kolleegid jm) pidev tegelemine ei paku soodsaid tingimusi tugevaks ametiidentiteedi kujunemiseks. Muutsin oma senist veendumust, kui mõistsin, et kõik sotsiaaltöötajad maapiirkonnas tegelevad suurel määral töömuredega ka vabal ajal. Ja kuigi neile endile tundub, et nii ongi õige ja ka perekond näib sellega leppinud olevat, ei ole see tegelikult nii, sest nõrgestab ka perekonna, kolleegide ja klientidega seotud grupiidentiteete. Pean siinkohal silmas näiteks väärtuskasvatuslikku eeskujuks

olemist – kuidas sa räägid oma lastele ja klientidele, et perekond ja nende liikmetest hoolimine on oluliseks väärtuseks, kui sa ise seda oma eeskujuga ei kinnita ja tegeled vabal ajal, perekonda eemale jättes, oma klientide muredega. Ja ma ei mõtle hetkel kriisisituatsioone, kuigi ka nendega tegelemiseks on olemas vastavad teised meeskonnad. Räägin kogemusest, mis selles kontekstis mulle endale meenus, kui jätsin oma ema ja tema muredega tegelemata, sest oma valla eakas memm tahtis terve laupäeva õhtu pikalt telefonis mulle oma üksindust, terviseprobleeme ja ümbritseva ühiskonna mõistmatuid arenguid kurta. Samuti intervjuudes räägitud kogemustest, mida kirjeldati analüüsis, näiteks kuidas ühe respondendi mees tal „silmad avas”, küsides järjekordselt nädalavahetuse helistajalt, kas tema probleemi lahendamine tõesti uue töönädalani oodata ei kannata.

Sellisel viisil kirjapanduna tundub see mõte isegi ehmatav. Mida siis teha, et olukorda muuta? Kas oleks õigem vältida kohalike inimeste sotsiaaltöötajana töötamist maapiirkonnas? Tooksin siinkohal välja haldusreformiga kaasneva positiivse mõju sotsiaaltööle maaomavalitsustes. Olin siiamaani olnud kahtlev ühinemisega kaasnevas paljulubatud suuremas spetsialistide pädevuses ja arvasin, et kui piirkond suureneb, tuleb kindlasti ka tööd juurde ja see tegi murelikuks, sest niigi on tööd palju. Nüüd aga mõistan, et sotsiaaltöötajal on võimalik tegeleda suurema piirkonnaga ja rohkemate inimestega, küsimus on lihtsalt töö jaotamises ja valikutes. Ja sobivate võimaluste leidmisel nii klienditöös kui teenuste arendamises.

Sotsiaaltöötaja peab teadma teooriaid, millele toetuda, kuid vajab pidevalt töö kõrvalt võimalusi enese täiendamiseks. Vaja on sotsiaaltöötaja refleksiivsust ja paindlikkust ühiskonna muutustega kohanemisel. Tänapäevane suund toetuste vähendamise ja teenuste osakaalu suurendamisele loob olukorra, kus inimestes täievolilisuse kasvatamiseks on vaja töötajal endal rohkem õppida ja teada. Uurimuses leidsid nii vastajad, kui kinnitas ka teooria, et kõrgharidus on sotsiaaltöötajale väga vajalik just oma pädevuse tõstmiseks ja oma ametiidentiteedi konstrueerimiseks ning tugevdamiseks. Selgem pilt ja mõistmine oma erialast kaasneb kõrgharidusega. Hariduse olemasolu tugevdab ametiidentiteeti – loob aluse ühtekuuluvuse kujundamiseks erialase identiteediga, vähendab võimukamate kõrvalerialade mõju sotsiaaltööle ja annab

võimaluse sotsiaaltöötajal tõenduspõhiselt selle võimuga toime tulla, koos julgusega oma seisukohtade eest seista.

Haridusega seoses tootsin ametiidentiteedi seisukohast olulisena välja rahulolutunde, mis kaasnes kõrgkoolis õppimise või pikemaajalisel koolitusel osalemisega. Uued teadmised, mida saadi kohe praktikas järgi proovida, uued tuttavad ja kolleegid, kellega taaskohtumistel oli hea tööraskustest rääkida ja õppejõud-koolitajad, kellega dialoogis tõlgendada teooriat koos praktikaga, olid peamiseks rahulolu põhjuseks. Ametiidentiteedi seisukohast on rahulolu õigustatud, sest reflektiivpraktika kasutamiseks vajaminevate oskustega on võimalik omaseks saada vaid läbi suhtlemise ja harjutamise oma kolleegide ja pädeva juhendajaga. See omakorda toetab sotsiaaltöötaja hakkamasaamist tema töös, sest võimaldab olemasolevaid diskursiivseid objekte ümberhinnata ja iseenesestmõistetavat ümberkonstrueerida. See kõik loob aluse enese suuremale väärtustamisele ja selle kaudu ka selgema pildi iseendast oma töös. Refleksiivse arutelu vajadusega sobib seost luua ka sotsiaaltöötajate sooviga noore hiljuti kõrgkooli lõpetanud kolleegiga koos töötamisest.

Haridusel ja enesetäiendusel on määrav tähtsus igapäevases sotsiaaltöös ka veel seetõttu, et kaasaja elumuutuste segaduse ja keerukuse tõlgendamiseks teistele inimestele, vajab sotsiaaltöötaja ka ise uusi teadmisi sotsiaaltöö eesmärkide ja arengusuundade kohta ning kinnitust teadmistele sotsiaaltöö põhimõtetest. Vaid sel moel saab sotsiaaltöötaja tõsta oma tööalast pädevust ja tunda end tugevana meie-tundega seotud grupiliikmete hulgas.

Kollegiaalne koostöö ja kolleegide tugi leidsid olulisel määral käsitlemist ja olid kõigi osalejate jaoks pidevalt vajalikud ja väga oodatud. Seda kinnitasid korduvalt need, kel kolleegid kogu aeg kõrval toeks, aga samuti ka need, kes olgugi, et rääkisid peamiselt üksi töötamise plussidest, tunnustasid järgmisena koostööst saadud paremat kogemust.

Sotsiaaltöötajad maapiirkonnas on seni pidanud tegelema paljude muude teemade ja valdkondadega, millest nad tegelikult midagi ei tea. Haldusreformiga seoses aga oli olukord muutunud ja ülesanded ümberjagatud, mistõttu jääb justkui rohkem aega sotsiaaltööga tegelemiseks. Ühinemisyrgselt on omavalitsuses töötajaid rohkem, on

võimalus spetsialiseerumiseks, mille kaudu võiks oodata pädevuse suurenemist. Samal ajal toodi välja üha suureneva bürokraatia ja erinevate arvutiprogrammide kasutamise mõju sotsiaaltööle. Kardeti, et sarnane olukord, nagu meditsiiniis toodud näidetes (kus arstil pole enam patsiendi jaoks aega, vaid loeb arvutist haiguslugu või täidab visiidi ajal arvutit), hakkab segama ka sotsiaaltöötajal otsest klienditööd ja et sotsiaaltöö maapiirkonnas võib muutuda ametniku kabinetitööks. Samuti tundsid sotsiaaltöötajad suurt muret õiguslaste teadmiste ebapiisavuse üle. Millest lähtuvalt leidsid peaaegu kõik töötajad, et vajavad oma töös valdkonda tundva juristi ja/või sekretäri järjepidevat abi. Toodi välja, et sotsiaalosakondades tuleks luua sellised töökohad, mis pakuks rohkem võimalusi ka väljaspool maja tööd teha, et oleks klientidele lähemal, mis aitaks toetada suuremat suhtlust ja arusaamist ja ühest mõistmist oma piirkonna inimestega.

Sotsiaaltöötajate identiteedi olulisemateks, tugevamateks ja stabiilsemateks osadeks peetakse teoorias humanistlikke vaateid, mis on aluseks sotsiaaltööle ja millest tuleb lähtuda igal sotsiaaltöötajal oma töös. Intervjuudes peegeldus neist vaadetest lähtumine kõiges, millest respondendid rääkisid. Muretseti küll, et maapiirkondades on inimeste arv väike ja väheneb kogu aeg veelgi, kuid see pole põhjuseks, miks peetakse igat inimest oluliseks ja püütakse igast inimesest mõista ja temast lähtuvat abistamisvõimalust pakkuda. Inimestest lihtsalt hoolitakse, kõiki peetakse „omadeks” ja kõigiga ollakse harjutud.

Oma kolleegidele ollakse maapiirkonna omavalitsustes suureks toeks. Suurenenud omavalitsuses on nüüd maapiirkonna sotsiaaltöötajalgi lõpuks olemas kolleegid oma erialalt. Ja kuigi intervjuudest selgus, et varem üksi töötama pidanud inimesed küsivad raskuste puhul tööalast nõu ja tuge endistelt rohkem oma vanematelt kontaktidelt, toetab ühise identiteedi arengut siiski seni veel vähestest koostöökogemustest saadud rahulolutunne ja ühise eesmärgi nimel töötamine – parema tuleviku nimel aidata muutustega kohanemisele kaasa ka oma ametis.

Koostöökogemustest sotsiaaltööga seotud teiste erialadega selgus minu jaoks esmalt üllatav moment. Nimelt tunnistasid eranditult kõik sotsiaaltöötajad parimaks oma koostööd politseiga. Järele mõeldes see enam nii üllatav ei tundugi. Analüüsist selgus, et

omavahel ollakse võrdsed partnerid, arvestatakse teise poole arvamusega ja tunnustatakse üksteist oma eriala professionaalina. Peamiselt aga kiideti ühist siirast huvi probleemidele lahenduste leidmisel, koos valmisolekuga koostööprotsessides osalemiseks ehk nagu selgus teooriast toimisid kõik hea koostöö eeldused.

4.1. Soovitused

Kuigi sotsiaaltöö maaomavalitsustes erineb mitmete eelpool käsitletud omaduste poolest linnaomavalitsustes või teistes organisatsioonides tehtavast, on need siiski kõik ühe ametiidentiteedi hulgas erineva identiteediga omavahel seotud grupid.

Tooksin järgnevalt välja mõned uurimuse käigus tekkinud mõtted, millest võiks kasu olla sotsiaaltöötajate ametiidentiteedi tugevdamisel:

- Maaomavalitsuse sotsiaaltöötajatele on suhtlemine oluliseks osaks nende töös, seetõttu tuleb soodustada tema klienditöö tegemise võimalusi nõ välitööl. Haldusreformijärgselt võiks olla kasulik kõigile, kui sotsiaaltöötaja puutub kokku ja tegeleb piirkonna inimestega. Selleks peaks ta aga palju liikuma ringi ja suhtlema, esinema näiteks lastevanemate koosolekul haridusasutuses, pensionäride klubis või raamatukogu üritustel, et inimesed tunneksid, et nad on vajalikud. See on soodustavaks uue identiteedi kujunemisel kogukonnaga kui ka sotsiaaltöötaja enda ametiidentiteedi tugevdamisel, sest senine turvaline ja harjumuspärane süsteem on lõhnutud.

- Samas võiks olla kõigi sotsiaaltöötajate jaoks võimalus kindlatele vastuvõtuaegadele, millest peetakse kinni. Sest koostööks ja meeskonna kujunemiseks on vajalikud sotsiaaltöötajate ühised arutelud ja infovahetus vallakeskustes. Piiride kehtestamiseks sotsiaaltöös on kellaajad olulised – sotsiaaltöötaja ei pea olema kogu aeg „füüsiliselt” kättesaadav. Palju saab ka telefoni ja e-posti kaudu selgeks rääkida.

- Bürokratliku paberitöö ja õiguslaste küsimustega tegelemise koormuse vähendamiseks ning sotsiaaltöötajate nõustamiseks seoses seadusandlusega, oleks mõistlik võtta omavalitsusse tööle sotsiaalvaldkonda tundev jurist ja/või sekretär.

- Sotsiaaltöötajate tööalaste koosolekute ja supervisiooni võimalusi on vaja võimaldada rohkem kui seni, sest kõik sotsiaaltöötajad tundsid regulaarsest kokkusaamisest väga puudust.

- Ühised kohtumised on vajalikud ka infovahetuse paremaks korraldamiseks.

- Refleksiivsuse harjutamiseks on vaja sotsiaaltöötajale pakkuda võimalusi.
- Uute meeskondade motivatsiooni on vaja tõsta ja soodustada sotsiaaltöötajate omavahelist koostööd regulaarsete kokkusaamiste võimaluste kaudu, sest sellest tundsid puudust kõik sotsiaaltöötajad, kes osalesid minu uurimuses.

Kokkuvõte

Minu magistritöö eesmärgiks oli uurida maapiirkonna kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötajate käsitusi oma erialast. Uurimuses soovisin selgitada kuidas sotsiaaltöötajad kirjeldavad oma tööd, kuidas end oma ametis tunnevad, kellega nad teevad koostööd ja kuidas nad seda koostööd kirjeldavad ning mis mõjutab ametiidentiteedi kujunemist sotsiaaltöötajate endi hinnanguil. Valimi moodustasid kaheksa sotsiaaltöötajat, kes on ametis erinevates väiksemates maaomavalitsustes. Uurimuse jaoks andmete kogumiseks viisin läbi intervjuud ja tulemuste saamiseks kasutasin temaatilist analüüsi.

Maapiirkonna omavalitsuste sotsiaaltöötajate ametiidentiteet avaldub neis teemades, millest rääkisid sotsiaaltöötajad uurimuse jaoks antud intervjuudes. Minu uurimuses selgus, et sotsiaaltöötaja maaomavalitsuses on inimene, kes suudab ise oma elu juhtida, peab oluliseks inimese enda aktiivset elus osalemist, suudab seda märgata ja tähtsustada ka teiste inimeste puhul, juhtides neid oma võimalusi leidma ja sobivaid valikuid tegema. Maapiirkonna muutused on mõjutanud ka sotsiaaltöötajat, kuid enda personaalne heaolu ja identiteeti peeti kõige olulisemaks. Selgus, et inimeste aitamiseks pead hoolima iseendast, olema avatud, empaatiline, hooliv, paindlik ja loov ning oskama märgata võimalusi muutustega toimetulemiseks. Sotsiaaltöötajad rääkisid hariduse olulisusest ja pidevast vajadusest end ametialaselt täiendada. Oma töös lähtutakse inimeste vajadustest ja heolust ja positiivsest hoiakust, järgides põhimõtet: kui kuidagi ei saa, siis kuidagi ikka saab. Tähtsaks peeti kogemustest õppimist ja refleksiivsust, oma iseenda ja pidevat analüüsimist. Ametiidentiteedi kujunemine maal on alguse saanud inimeste haridusest ja ametitööle asumisest, mistõttu tuntakse tugevat identiteeditunnet nii oma kauaaegsete kolleegidega ja õpingukaaslastega kutseõppe ajast. Sotsiaaltööd maal peeti raskeks, kuid väga vajalikuks. Iseärasustena toodi välja need teemad, mis seda tööd toetavad ja mis takistavad. Väljendati rahulolu kohalike inimeste ja olude hea tundmise üle. Sotsiaaltöötajad tundsid end kogukonnaliikmena, kel on tugev ühtekuuluvus oma ametikaaslastega. Neilt saadakse tuge ja tehakse koostööd. Kolleegide vahelist koostööd pidasid oluliseks peamiselt need sotsiaaltöötajad, kelle kõrval on igapäevaselt ametikaaslasest kolleeg ja võimalus tööalaseks nõustamiseks. Üksi tööd teinud

sotsiaaltöötajad olid iseseisvamad ja püüdsid ise oma muredega toime tulla, kuigi tunnistati, et vahel on väga raske. Oma tööd analüüsi rohkem omaette, kuigi refleksiivsusest oma töös räägiti palju. Suurt puudust tunnevad sotsiaaltöötajad regulaarsetest kokkusaamistest kolleegidega, mis võimaldaks ühiselt tööalaste teemade üle arutleda.

Maapiirkonna sotsiaaltöötajatest hoolitakse ja nad teevad oma tööd südamega. Kõige rohkem häirib maapiirkonna sotsiaaltöötajaid nende töös ajapuudus ja õiguslaste teadmiste puudumine ja järjest kasvav bürokraatia nende töös. Ka haldusreformiga seotud muutused omavalitsuste ümberkorraldused tekitavad segadust ja teadmatust ja tekitavad pingeid kõigis. Tööpingeid maandatakse optimismi ja huumori abil ning siin on oluliseks kolleegide tugi ja iseenda refleksiivsus kõigi sotsiaaltöötajate arvates. Sotsiaaltöötaja maaomavalitsuses on omaks võtnud nii sotsiaaltöö väärtused, kui ka ametitööga seotud gruppide väärtused ja reeglid. Ennast määratleb sotsiaaltöötaja ühiseks grupiks ka omavalitsuse teiste ametnikega, kellega koostöö on toimunud ühise eesmärgi nimel, arvestades vallaelanike heaolu ja olemasolevaid ressursse.

Leian, et maapiirkonna sotsiaaltöötajate ametiidentiteet on tugev ja neist on kujunenud hooliv ja ühtevoidev ametialane kogukond. Sotsiaaltöötajad teevad oma tööd innukalt, nad tunnevad vastutust oma töö tulemuste üle, tunnustavad sotsiaaltöö väärtusi ja järgivad neid igal sammul. Sotsiaaltöötaja maapiirkonna omavalitsuses on justkui hea lapsevanem perekonnas, kes vaieldamatult peab olema laia profiiliga tark inimene kui kasvatab, harib, juhendab ja võimustab oma järelkasvu. Sarnaselt emale perekonnas, tunneb sotsiaaltöötaja empaatiat, hoolivust ja vastutust oma piirkonna inimeste eest ja teda seob oma ametikaaslastega (teiste emadega) sarnane keel ja arusaam, ühine mõistmine ja eesmärk toetada oma piirkonnas kogukonna heaolu ja toimetulekut võimalikult parimal moel.

Käesoleval ajal kirjeldatud teemadest sotsiaaltöös tuli iseloomulikuna välja, et kuigi räägitakse kogukonna suuremast kaasamisest sotsiaaltöös, on sageli sotsiaaltöötaja ise eemaldumas oma kogukonnast, sest inimeste toimetuleku toetamisel püütakse teha seda vähem toetuste ja rohkem teenuste pakkumise kaudu ja suureneb bürokraatia

igapäevatöös. Siiski nähti sotsiaaltööd mitmetahulise, arenemisvõimelise ja üha rohkem arvestatavama erialana, mis on kinnituseks üha kindlamaks kujunevast erialasest identiteedist.

Kasutatud allikad

Argipäev, väärtused, elu, eetika. Sotsiaala spetsialisti eetilised juhised. [Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet] (2009/2012) Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia RY. Helsingi. Soome keelest tõlkinud M. Selg. Kasutatud 30.04.2018. <http://www.eswa.ee/publikatsioonid/esta-avaldatud-materjalid>

Asquith, S., Clark, C., Waterhouse, L. (2005) *The Role of the Social Worker in the 21st Century – A Literature Review*. Scottish Executive. Kasutatud 18.02.2018. www.gov.scot/resource/doc/47121/0020821.pdf

Attride-Stirling, J. (2001). Thematic networks: an analytic tool for qualitative research. *Qualitative Research*, 1(3), 385–405.

Blom, B. (2004). Specialization in Social Work Practice. Effects on Interventions in the Personal Social Services. *Journal of Social Work*, 4, 1, 25–46.

Brewster Smith, M. (1985). The Metaphorical Basis of Selfhood. – Culture and Self. Asian and Western Perspectives. Ed. A. J. Marsella, G. DeVos, F. L. K. Hsu. (56–88). New York: Tavistock Publications.

Cambridge Dictionary, (2018). Kasutatud 03.03.2018. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/identity>

Cree, V. (ed.) (2003). *Becoming a Social Worker*. London, Routledge.

D'Cruz, H., Gillingham, P., Melendez, S. (2007). Reflexivity, its Meanings and Relevance for Social Work: A Critical Review of the Literature. *British Journal of Social Work*, 37, 73–90.

Ezzy, D. (2002). *Qualitative Analysis – Practice and innovation*. Allen and Unwin, Crows Nest, NSW.

Fook, J. (2002). *Critical Theory and Practice*. London. SAGE Publications.

Foucault, M. (2005). *Diskursuste kord*. Tallinn. Kirjastus Varrak.

Gutmann, M. (2010). Eesti maasotsiaaltöö eripära. Magistritöö. Tartu Ülikool

Hill, K., Fogel, S., Donaldson, L.P., Erickson, C. (2017) State Definitions of Social Work Practice: Implications for our Professional Identity. *Journal of Evidence-informed Social Work*, 4, 266–279.

Hämäläinen, J. (2001). *Sissejuhatus sotsiaalpedagoogikasse*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Hyslop, I. (2018). Neoliberalism and social work identity. *European Journal of Social Work*, 2 January 2018, 21(1), 20–31.

Jenkins, R. (2004). *Social Identity*. 2nd ed. London, New York, Routledge.

Kalmus, V. (2015). Diskursusanalüüs. K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, ja T. Vihalemm (toim), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Kasutatud 20.12.2017. <http://samm.ut.ee/diskursusanalyys>

Kalmus, V., Masso, A. ja Linno, M. (2015). Temaatiline analüüs. Kvalitatiivne sisuanalüüs. *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Kasutatud 30.04.2018. <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>

Karm, M. (2007). *Eesti täiskasvanukoolitajate professionaalsuse kujunemise võimalused*. Tallinn. TLÜ Kirjastus.

Kiik, R., Sirotkina, R. (2005). The Development of Social Work as a Speciality and the Profession in Estonia. *Social Work & Society. International online journal*. 128–133. Kasutatud 21.12.2017. <http://socwork.net/sws/article/view/213>

Kohalike omavalitsuste sotsiaaltöötajate haridus. (2012). Uuringu aruanne. ESTA sotsiaaltöö koolituse ja kutsekvalifikatsiooni komisjon. Tallinn. Kasutatud 30.04.2018. <http://www.eswa.ee/publikatsioonid/esta-avaldatud-materjalid>

Kreem, R. (1995). *Sotsiaaltöö teooria ja praktika*. Tartu.

Kutsekoda. (2014). Sotsiaaltöötaja kutsestandard tase 6, tase 7. Kasutatud 11.03.2018. <https://www.kutsekoda.ee/et/kutseregister/kutsestandardid/10536213>

Kuurme, K. (2009). *Identiteedi motiivid noorukieas*. Magistripjekt. Tartu Ülikool.

Kõre, J. (2014). Mõtteid uuest sotsiaaltöö definitsioonist. *Sotsiaaltöö* (4), 43–45.

Laanisto, K. (2015). *Kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötajate arvamus oma igapäevast praktikast*. Magistritöö. Tartu Ülikool.

Laherand, M-L. (2008). Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: OÜ Sulesepp.

MacLure, M. (1993). Arguing for Your Self: identity as an organizing principle in teachers' jobs and lives. *British Educational Research Journal*, 19 (4), 311–322.

Macionis, J. J., Plummer, K. (2002). *Sociology: A Global Introduction*. London: Prentice Hall

Malvet, M., Mikkola, M. (1998). *Sotsiaalhoolekanne*: Phare SSCC 9503.001. Helsinki: Tallinn Euroopa Liidu Komisjon: Karelactio

Mitendorf, A. (2010). Sotsiaaltöö teooriad ja meetodid. Kursuse õppematerjalid. Lääne-Viru Rakenduskõrgkool. Mödriku. Kasutatud 18.02.2018.
http://www.lvrkk.ee/kristiina/Airi_Mitendorf/ST/index.html

Payne, M. (2005). *Modern Social Work Theory*. 3th edition. Palgrave Macmillan.

Payne, M. (1995). *Tänapäeva sotsiaaltöö teooria: kriitiline sissejuhatus*. Tallinn.

Parts, M. (2014). *Maasotsiaaltöö eripära ja nõukogude-aegsete kortermajadega seotud probleemid sotsiaaltöötaja vaatepunktist*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.

Rahandusministeerium. (2018). Haldusreformi avaleht. Kasutatud 30.03.2018.
<https://haldusreform.fin.ee>

Raamat, K.(2008). Jõustamine sotsiaaltöös – midagi enam kui võimu või võime andmine. *Sotsiaaltöö*, (3), 24–28.

Raidma, M. (2016). Sotsiaaltöö korraldus Eesti kohalikes omavalitsustes ja selle arenguvõimalused. Magistritöö. Tartu Ülikool.

Saia, K., Sooniste, I., Gornischeff, K. (2018). Milline võiks olla tulevikus Eesti sotsiaaltöö ja sotsiaaltöötaja? *Sotsiaaltöö*. 20. aasta juubeli erinumber, 31–39.

Sarv, A. (2013). *Õppejõu eneserefleksioon ja professionaalne identiteet*. Tartu Ülikooli Kirjastus.

Sarv, E-S. (2013). Akadeemiline habitus, akadeemiline identiteet. Õpiobjekt. Tallinna Ülikool. Kasutatud 21.11.2017.
https://www.tlu.ee/opmat/ka/opiobjekt/akadeemilisest_identiteedist/identiteedist.html

- Selg, M. (2006). Maasotsiaaltöö – mis selles erilist on? *Sotsiaaltöö*, (2), 25–29.
- Selg, M. (2008). “Jõustamine” ja tugevustel põhinev lähenemine. *Sotsiaaltöö*, (3), 19–22.
- Selg, M. (2009). Tõlgendusrepertuaarid sundklientide eneseõigustusvahendina. *Sotsiaaltöö*, (6), 15–24.
- Selg, M. (2012) Sotsiaaltöö konteksti kujundavad diskursused. Kogumikus: Strömpl, J., Selg, M., Linno, M. (toim.) *Narratiivne lähenemine sotsiaaltöö uurimuses. Laste väärtkohtlemise lood*. (62–112). Tartu Ülikooli kirjastus.
- Selg, M. (2015). Tervikliku sotsiaaltööteooria otsinguil: eluilmakeskne sotsiaaltöö. *Sotsiaaltöö* (2), 26–31.
- Selg, M. (2016) Kaasaegse sotsiaaltöö teooriad. Õppematerjalid. https://www.is.ut.ee/pls/ois_sso!/tere.tulemast
- Selg, M., Velli-Vällik, H. (2015). Abiks sotsiaaltöötajale kutse taotlemisel. *Sotsiaaltöö* (3), 23–26.
- Sirotkina, R., Ewijk, H. van. (2010) Social professionals' perceptions of activating citizenship. *European Journal of Social Work*, 13:1, 73–90.
- Sisask, K. Michel Foucault küsib: kes on võimu peremees? *Eesti Päevaleht*. 06.05.2011. Kasutatud 21.01.2018. <http://epl.delfi.ee/news/kultuur/michel-foucault-kusib-kes-on-voimu-peremees?id=51296639>
- Sotsiaalala töötaja eetikakoodeks. (2005). Eesti Sotsiaaltöö Assotsiatsioon. Kasutatud 22.04.2018. <http://www.eswa.ee/organisatsioon/eetikakomitee>
- Sotsiaalhoolekande töötajate täienduskoolituse vajadus. (2012). Tartu Ülikoolisotsiaalteaduslike rakendusuuringute keskus RAKE. Kasutatud 30.04.2018. https://skytte.ut.ee/sites/default/files/ec_files/Sotsiaalhoolekande%20täienduskoolituse%20vajadus_l6ppraport.pdf
- Sotsiaaltöö professiooni ülemaailmne definitsioon. [Global Definition of the Social Work Profession] (2014). International Federation of Social Workers (IFSW). Tõlkinud M. Selg. *Sotsiaaltöö* (3), 9–14.
- Strömpl, J. (2001). Sotsiaaltöö uurimisest: Konstruksionistlik lähenemine. *Sotsiaaltöö* (1), 15–18.

Strömpl, J. (2012a). Sotsiaaltöö kui eriala ja elukutse. *Sotsiaaltöö* (6), (5–10)

Strömpl, J. (2012b). Sotsiaalse tegelikkuse konstrueeritud iseloom ja interpreteeriv sotsiaalteadus. Kogumikus: J. Strömpl, M. Selg, M. Linno. (toim.) *Narratiivne lähenemine sotsiaaltöö uurimuses. Laste väärkohtlemise lood*. (15–61). Tartu Ülikooli kirjastus.

Strömpl, J. (2015). Sotsiaaltööuurimus – sild teaduse ja praktika vahel ning suurepärase õppimismeetod. Tartu Ülikooli kogemus sotsiaaltöö õpetamisel. *Sotsiaaltöö* (3), 9–16.

Strömpl, J. (2018). Sotsiaaltöö identiteedi põhilised komponendid. *Sotsiaaltöö. 20. aasta juubeli erinumber*, 60–64.

Zastrow, Ch, H. (2009). *Social Work with Groups: A comprehensive Workbook*. Belmont. Brooks/Cole, CengageLearning.

Tajfel, H. (1981). *Human Groups and Social Categories*. Cambridge. Cambridge University Press.

Tamm, T. (2010). *Professional Identity and Self-concept of Estonian Social Workers*. Academic Dissertation. University of Tampere.

Thompson, N. (2015) *Understanding Social Work: Preparing for Practice*. 4th ed.

Urpponen, K., Mattila, R. (2013) Tõenduspõhise praktika võimalused sotsiaaltöös. *Sotsiaaltöö* (1), 20–24.

Valk, A. (2003) *Identiteet*. J. Allik, A. Realo, K. Konstabel. (toim), *Isiksusepsühholoogia*. 227–252. Tartu Ülikooli Kirjastus.

Vihalemm, T., Masso, A. (2017). *Kollektiivsed identiteetid siirdeaja Eestis*. lk 45–55. M. Lauristin, P. Vihalemm, V. Kalmus, M. Keller, M. Kiisel, A. Masso, S., Opermann, K. Seppel, T. Vihalemm. *Eesti ühiskond kiirenevas ajas: elaviku muutumine Eestis 2002–2014 Mina. Maailm. Meedia tulemuste põhjal*. (45–55) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Van Ewijk, H. (2015). Vajadus uuriva sotsiaaltöö spetsialisti järele. Kogumikust Wilken, J. P., Ewijk, H. van. *Mõtisklusi sotsiaaltööst*. Ajakirja Sotsiaaltöö artiklite kogumik. (37–39). Tallinn.

Van Ewijk, H. (2016). Sotsiaaltöötajate juhtimine. J. P. Wilken, H. van. Ewijk. *Mõtisklusi sotsiaaltööst*. Ajakirja Sotsiaaltöö artiklite kogumik. Tallinn.

Webb, S. (2015). Professional identity and social work. Keynote presentation to 5th International Conference on Sociology and Social Work: New Directions in Critical Sociology and Social Work: Identity, Narratives and Praxis. University of Chester. Kasutatud 20.05.2018. www.chester.ac.uk/sites/files/chester/WEBB.pdf

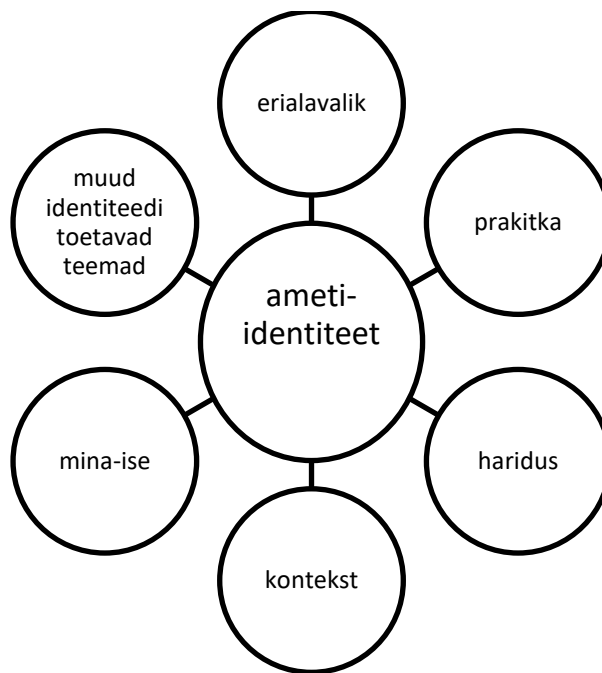
Wiles, F. (2013). "Not easily put into box": Constructing Professional Identity. *Social Work Education*. 7, 854–866. Routledge.

Wilken, J. P. (2016). Teadmusloome sotsiaaltöös. Kogumikust Wilken, J. P., Ewjik, H. van. Mõtisklusi sotsiaaltööst. Ajakirja Sotsiaaltöö artiklite kogumik. (32–36). Tallinn.

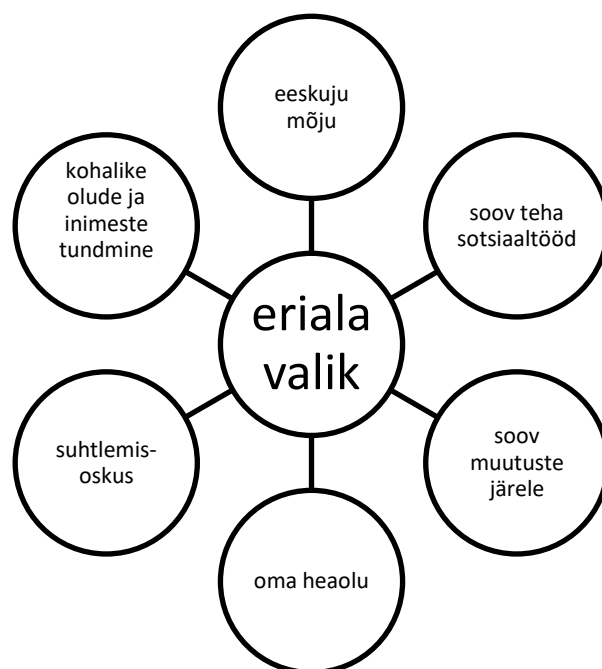
Lisa 1. Intervjuu küsimuste kava

1. Kuidas sai teist sotsiaaltöötaja?
2. Milline on teie haridus?
3. Mis motiveeris teid õppima/töötama sotsiaaltöö erialal?
4. Millised olid teie ootused, kui läksite õppima või tööle?
5. Kui oluline on teie arvates sotsiaaltöötajale kõrgharidus?
6. Millised on peamised teemad, millega te oma igapäevatoos tegelete?
7. Nimetage palun oma töös rolle, mis toetavad tööd?
8. Nimetage palun rolle, mis on ST-tele mittevajalikud või pealesurutud?
9. Millised on teie arvates olulised tunnused, iseloomuomadused, väärtused, mis on omased just sotsiaaltöötajale ja eristavad teda teistest ametitest?
10. Kui palju on võimalik tööalaseid probleeme arutada kolleegidega?
11. Millised valdkonnad/kõrvalerialad on teid teie töös kõige rohkem mõjutanud?
12. Mis on kõige nauditavam, mis meeldib ja/või annab teile rahulolu oma töös?
13. Mis teile oma töös kõige vähem meeldib ja/või mis tekitab pingeid?
14. Kuidas te tööalaseid raskusi ületate, kuidas tööpingeid maandate?
15. Kui vajalikuks peate oma töös refleksiooni? Kui palju te ise refleksiooni kasutate?
16. Kui teil oleks võimalik muuta midagi oma töös, siis mis see/need oleks?
17. Kuidas sotsiaaltöö maaomavalitsustes on muutunud teie tööaja jooksul? Tooge näiteid.
18. Kuidas olete sotsiaaltöötajana tulnud toime muutustega?
19. Kui oluliseks peetakse sotsiaaltööd kohalikus piirkonnas?
20. Milliste teiste erialade esindajatega puutute oma töös kõige rohkem kokku?
21. Missugused on teie kogemused suhtlemises teiste erialade spetsialistidega?
22. Kes kuulub teie kui maaomavalitsuse sotsiaaltöötaja meeskonda?
23. Mis roll on meeskonnal teie ametis?
24. Kes aitab teid murede puhul?
25. Kellest on teile igapäevatoos abiks?
26. Kas te näete end samas ametis ka 10–15 aasta pärast? Mis võiks olla selleks ajaks teisiti?

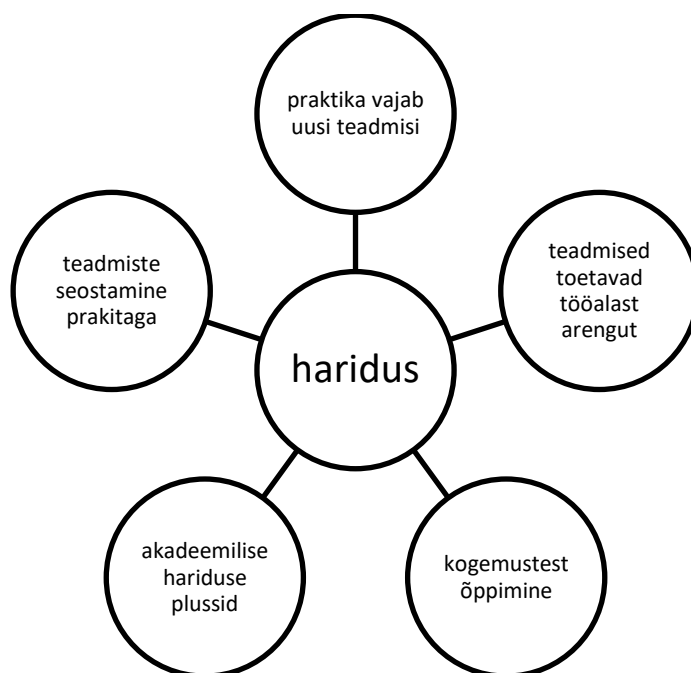
Lisa 2. Temaatilised võrgustikud

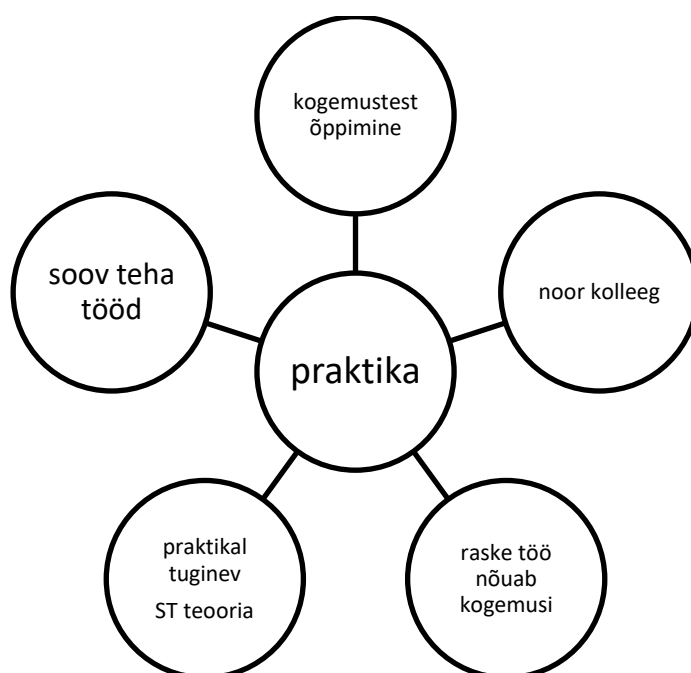
Joonis 1. Globaalne teema ametiidentiteet ja organiseerivad teemad.

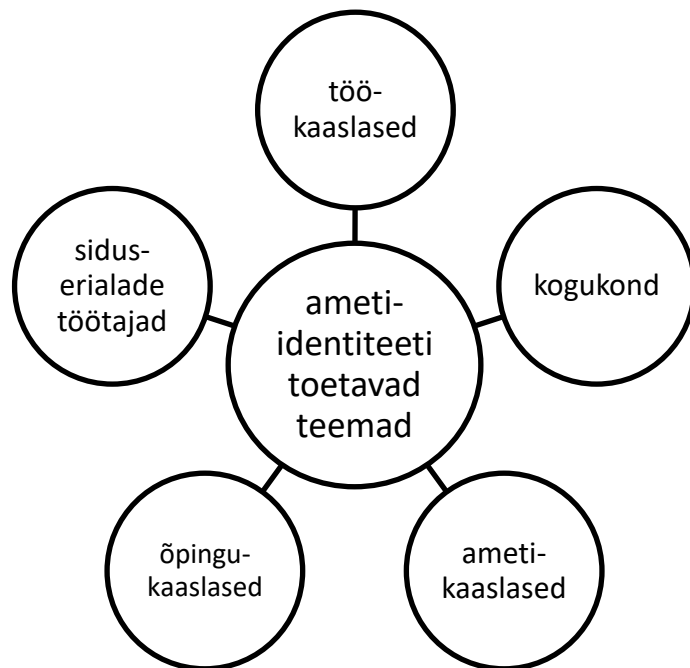
Joonis 2. Organiseeriv teema eriala valik ja selle alla kuuluvad baasteemad.

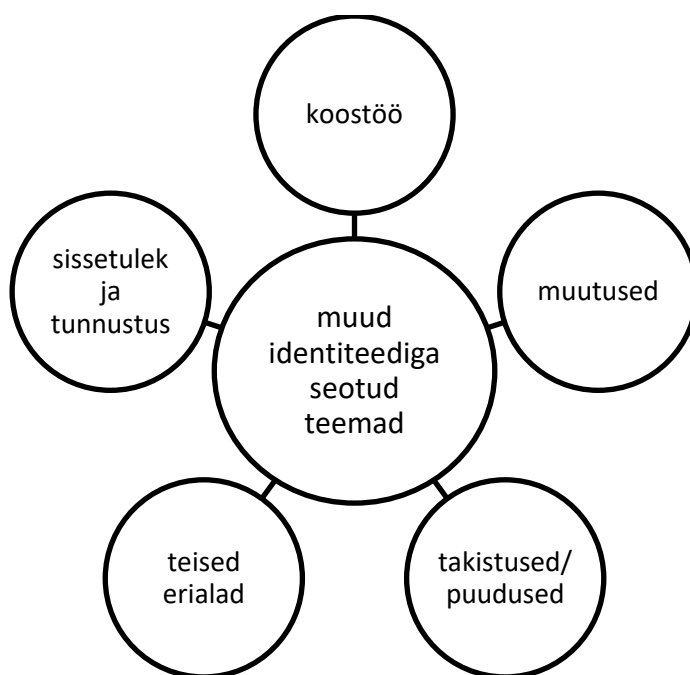
Joonis 3. Organiseeriv teema haridus ja selle alla kuuluvad baasteemad.

Joonis 4. Organiseeriv teema praktika ja selle alla kuuluvad baasteemad.

Joonis 5. Organiseeriv teema teised ametiidentiteeti toetavad teemad ja selle alla kuuluvad baasteemad.

Joonis 6. Organiseeriv teema muud ametiidentiteediga seotud teemad ja selle alla kuuluvad baasteemad.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Terje Lihtsa

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose **„Maaomavalitsuse sotsiaaltöötaja ametiidentiteet”**. Magistritöö, mille juhendaja on Judit Strömpl PhD
 - 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 23.05.2018